

Delft Kennisstad

NYFER
Straatweg 25
3621 BG BREUKELEN
T 0346 291641
F 0346 291671
E nyfer@nyfer.nl
I www.nyfer.nl

Dit onderzoek is uitgevoerd op verzoek van en met financiële steun van de Rekenkamer van de Gemeente Delft. De visies en conclusies weergegeven in dit rapport zijn die van NYFER en komen niet noodzakelijkerwijs overeen met die van de opdrachtgever.

© auteursrecht NYFER, Breukelen, mei 2005

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Delft Kennisstad

Een economische en bestuurlijke beleidsevaluatie

Leo van der Geest
Lars Heuts

Rapport voor de Rekenkamer van de Gemeente Delft

Mei 2005

Delft Kennisstad

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Stedelijk beleid in een kenniseconomie	11
2.1	Wat is kenniseconomie?	11
2.2	Van ruimtelijk beleid naar economisch ontwikkelingsbeleid	14
2.3	Clusterbeleid in plaats van ruimtelijk beleid	16
2.4	Werken in netwerken	17
2.5	Rol van de gemeente	19
3	Het innovatienetwerk in Delft	23
3.1	Onderwijsinstellingen	23
3.1.1	Technische Universiteit Delft (TU Delft)	23
3.1.2	Delftse Hogescholen	25
3.2	Onderzoeksinstituten	27
3.2.1	TNO	27
3.2.2	Overige kennisinstituten in Delft	28
3.3	Ondernemers	29
3.3.1	Kennisintensieve bedrijven in Delft	29
3.3.2	Technostarters in Delft	32
3.3.3	Het MKB in Delft	33
3.4	Overheden	33
3.4.1	De provincie Zuid-Holland en de Kennisalliantie	34
3.4.2	De gemeente Rotterdam	34
3.5	Kennisnetwerken	35
3.5.1	Technet	35
3.5.2	Ict-Kring Delft	35
3.5.3	Delft Design	36
3.5.4	Overige netwerken	37
3.6	Conclusie	37
4	Het economische beleid in Delft, 1990-2005	41
4.1	De economische historie van Delft Kennisstad	41
4.1.1	Het ontstaan van Delft Kennisstad, 1990-1995	41
4.1.2	De actieplannen, 1996-2000	43
4.1.3	Herijking Delft Kennisstad, 2001-2005	48
4.2	Projecten en middelen	51
4.3	Evaluatie van het economische beleid van Delft	55
4.3.1	Bevordering van de aantrekkelijkheid van Delft	55

4.3.2	Netwerken in Delft	56
4.3.3	De clustering van Delft Kennisstad	57
4.3.4	Profilering en promotie van Delft Kennisstad	58
4.3.5	Delft Kennisstad een succes?	59
5	Delft vergeleken met andere steden en Nederland als geheel	61
5.1	Kennisintensieve bedrijven	62
5.2	Kenniswerkers	68
5.3	Werkgelegenheid en bruto regionaal product	71
5.4	Conclusie	75
6	Gemeentelijk bestuur in Delft	77
6.1	Van Beleidsbegroting Tot Beleidsverantwoording (VBTB)	77
6.2	Gemeentelijke dualisering	79
6.2.1	Wet dualisering gemeentebestuur	79
6.2.2	Instrumenten van de Raad	80
6.2.3	Evaluatie Wet dualisering gemeentebestuur	85
6.3	Dualisme in Delft	85
6.4	Conclusie	90
7	Conclusies en aanbevelingen	93
7.1	Conclusies ten aanzien van het economische beleid	93
7.2	Aanbevelingen voor het economische beleid	95
7.3	Conclusies ten aanzien van het bestuurlijke proces	96
7.4	Aanbevelingen voor het Delftse bestuur	98
	Literatuurlijst	101
	Lijst van geïnterviewde personen	105
Bijlage 1	Belangrijkste bedrijven en instellingen in Delft	107
Bijlage 2	Projecten en middelen 2000-2003	108

1 Inleiding

In het begin van de jaren 1990 heeft de gemeente Delft een beleid ingezet om Delft als 'kennisstad' te positioneren. Het belangrijkste doel van dit beleid was de vestiging van kennisintensieve bedrijvigheid in de gemeente te bevorderen. Daarmee moest tegenwicht worden geboden tegen de sterk teruglopende werkgelegenheid in de industrie. Dit beleid is in de loop van de jaren herhaaldelijk bijgesteld en aangepast, maar in de kern overeind gebleven. Sterker, 'Delft Kennisstad' heeft zich ontwikkeld tot één van de belangrijkste pijlers onder het economische beleid in de gemeente. Ook in de komende jaren willen de Raad en het College van B&W vasthouden aan de ingezette lijn. In het Collegeprogramma 2002-2006 is vastgesteld dat Delft zich tot 2015 verder moet ontwikkelen als kennisstad. Raad en College zien dit als de beste mogelijkheid om de werkgelegenheid en de economische bloei van Delft te bevorderen.

In het kader van het dualisme in het openbaar bestuur heeft de gemeente Delft in 2004 een onafhankelijke Rekenkamer ingesteld. De Rekenkamer moet onderzoek doen naar de effectiviteit en efficiency van het gemeentelijke beleid. De rapportages van de Rekenkamer moeten de Raad helpen om zijn kaderstellende en controlerende functies zo goed mogelijk te vervullen. Als eerste grote onderzoeksproject heeft de Delftse Rekenkamer gekozen voor een onderzoek naar het beleid Delft Kennisstad. De doelstelling van het onderzoek is tweeledig. Ten eerste wil de Rekenkamer het beleid op zijn economische merites beoordelen. Ten tweede wil de Rekenkamer de gang van zaken rond Delft Kennisstad vanuit een bestuurlijk perspectief evalueren. Hierbij staat met name de verhouding tussen de Raad en het College centraal. Het economische onderzoeksbureau NYFER is gevraagd het onderzoek uit te voeren.

Onderzoeksvragen

De volgende vragen staan in het onderzoek centraal:

1. Welk beleid heeft de gemeente Delft in de periode 1990-2005 gevoerd om de werkgelegenheid in de kennisintensieve sector te bevorderen en hoe succesvol is dit beleid geweest, rekening houdend met algemeen-economische en conjuncturele ontwikkelingen?

2. Wat is het relevante krachtenveld waarbinnen het economische beleid van de gemeente vorm moet krijgen. Met andere woorden: welke andere partijen zijn voor de ontwikkeling van Delft als kennisstad van belang?
3. Hoe heeft de Delftse economie zich de afgelopen tien jaar ontwikkeld op terreinen als werkgelegenheid en economische groei en hoe verhoudt dit zich tot de ontwikkeling in Nederland en vergelijkbare gemeenten?
4. Hoe moet het economische beleid van de gemeente Delft over de periode 1995-2005 worden geëvalueerd?

Naast deze inhoudelijke economische analyse omvat het onderzoek ook een bestuurlijke analyse. Hierbij zijn de vragen:

5. Zijn de Raad en het College er in geslaagd effectief te opereren binnen het krachtenveld waarbinnen het economische beleid vorm moet krijgen? Zo ja, hoe? Zo neen, waarom niet?
6. Hoe kan het functioneren van de Raad en het College in het licht van de dualisering van het gemeentebestuur worden verbeterd?

Twee *case studies* – het technostartbeleid en de profilering en promotie van Delft Kennisstad – bieden inzicht in hoe de Raad en het College in concrete situaties hebben geopereerd.

Bronnen

NYFER heeft zich bij het onderzoek gebaseerd op collegeprogramma's, Raadsstukken, begrotingen en tussentijdse evaluatieonderzoeken van Delft Kennisstad. Daarnaast is een groot aantal interviews gehouden met personen die in verschillende perioden en in verschillende hoedanigheden bij Delft Kennisstad betrokken zijn geweest (en vaak nog zijn). Een lijst van geïnterviewde personen is achterin het rapport te vinden. Het gaat daarbij zowel om personen binnen als buiten de gemeentelijke organisatie. De bereidwilligheid om aan het onderzoek mee te werken was bij alle betrokkenen buitengewoon groot. Dit heeft de onderzoekers bijzonder geholpen om tot een afgerond oordeel te komen.

Indeling van het rapport

De indeling van het rapport volgt in grote lijnen de bovenstaande vragen. Hoofdstuk 2 presenteert een economische analyse van stedelijk beleid in een kenniseconomie en geeft aan welke rol het gemeentebestuur in zo'n beleid kan vervullen. Hoofdstuk 3 schetst wie de belangrijkste partijen zijn in de Delftse kenniseconomie en hoe hun activiteiten zich tot die van het gemeentebestuur verhouden. Hoofdstuk 4 beschrijft welk beleid in het kader van Delft Kennisstad tussen 1990 en 2005 is gevoerd en evalueert dit beleid tegen de achtergrond van de economische inzichten die in hoofdstuk 2 zijn gepresenteerd. Hoofdstuk 5 vergelijkt de economische prestaties van Delft met het gemiddelde van de Nederlandse economie, de andere TU-steden en steden die qua historie en economische structuur vergelijkbaar zijn.

In het tweede deel van het rapport (hoofdstuk 6) staat de bestuurlijke kant centraal. Hierbij komt de dualisering van het lokale bestuur ter sprake en de moeilijkheden die zich daarbij in de praktijk blijken voor te doen. Daarnaast wordt beschreven hoe het gemeentebestuur (Raad en College) van Delft heeft gefunctioneerd in het kader van Delft Kennisstad en vindt er een evaluatie plaats aan de hand van de bestuurlijke inzichten die eerder zijn gepresenteerd. Hoofdstuk 7 ten slotte trekt conclusies en doet aanbevelingen voor de toekomst.

Tot slot

Dit onderzoek is bedoeld om de Raad een instrument in handen te geven om zich een eerlijk en afgewogen oordeel over het gevoerde beleid te vormen, maar ook om kritisch te kijken naar zijn eigen rol in het beleidsproces. Daarbij gaat het er niet om zwartepieten uit te delen voor wat er in het verleden bij Delft Kennisstad misschien verkeerd is gegaan, maar om daaruit lessen te trekken voor de toekomst. Dat moet ook de rode draad zijn bij lezing van dit rapport: hoe kan in de nieuwe duale verhoudingen de Raad zijn volksvertegenwoordigende, kaderstellende en controlerende rol zo goed mogelijk vervullen?

Delft Kennisstad

2 Stedelijk beleid in een kenniseconomie

In de economische literatuur bestaat veel aandacht voor de vraag wat een kenniseconomie is, hoe de kenniseconomie werkt en welk beleid daar het beste bij past. Dit hoofdstuk vat een aantal belangrijke inzichten uit deze literatuur samen.

2.1 Wat is kenniseconomie?

Kennis speelt in de hedendaagse economie een cruciale rol. Naast kapitaal en arbeid is kennis steeds meer de doorslaggevende factor in het concurrentievermogen van bedrijven en van de lokale, regionale of nationale economie. Bij 'kenniseconomie' moet men niet alleen denken aan technologische innovaties of aan het opleidingsniveau van de beroepsbevolking, al zijn dat natuurlijk belangrijke aspecten. Het gaat in de kenniseconomie ook om het vermogen om nieuwe ideeën te ontwikkelen, nieuw verworven kennis toe te passen, nieuwe producten en diensten te ontwikkelen, vernieuwingen te realiseren in de bedrijfsvoering, problemen te onderkennen en op te lossen en informatie en ervaringen uit te wisselen. Creativiteit, 'lerend vermogen' en flexibiliteit om op nieuwe kansen en ontwikkelingen in te spelen, zijn daarbij van groot belang¹

De belangrijkste productiefactor in de kenniseconomie is 'menselijk kapitaal'. Economische studies laten zien dat het verschil in menselijk kapitaal de belangrijkste verklaring is achter welvaartsverschillen tussen regio's en landen. Steden en regio's waar de inwoners hoger opgeleid zijn, blijken sneller te groeien dan steden en regio's waar menselijk kapitaal schaarser is.² Ook voor Nederland is aangetoond dat in steden met een hoger opgeleide bevolking de werkgelegenheid sneller groeit dan in steden met een minder hoog opgeleide bevolking.³

Volgens de Amerikaanse econoom Richard Florida zijn het niet zozeer de hoogopgeleiden die voor een sterkere groei van de werkgelegenheid zorgen, maar gaat het om een specifieke bevolkingsgroep, die hij omschrijft als de

¹ Porter, 2001: *Innovation lecture 2001. Innovation: work in progress.*

² Glaeser en Saiz, 2003: *The rise of the skilled city.*

³ Marlet en Van Woerkens, 2004: *Skills and creativity in a cross-section of Dutch cities.*

creative class.⁴ De creatieve klasse omvat volgens Florida beroepsgroepen, zoals ict-ers, architecten, ingenieurs, (para)medici, sociale wetenschappers en onderwijzers, maar ook artistieke beroepen zoals schrijvers, modeontwerpers, musici, acteurs, fotografen, regisseurs en artiesten. Daarnaast vallen ook professionals, zoals financiële en commerciële experts, juristen, adviseurs en managers onder de creatieve klasse. In totaal omvat de creatieve klasse volgens Florida zo'n 30 procent van de (Amerikaanse) beroepsbevolking. Overigens is er een grote overlap tussen het aantal hoogopgeleiden en de creatieve klasse, zoals die door Florida wordt gedefinieerd. Voor Nederland hebben Marlet en Van Woerkens de creatieve klasse in kaart gebracht, waarbij zij een wat nauwere definitie gebruiken dan Florida. Bij hen gaat het om mensen die innovatieve, creatieve ideeën ontwikkelen of met de uitvoering daarvan bezig zijn. In Nederland is dat een kleine 20 procent van de beroepsbevolking. Uit analyses blijkt dat de omvang van de aldus gedefinieerde creatieve klasse de ontwikkeling van de werkgelegenheid in Nederlandse steden beter verklaart dan het aantal hoogopgeleiden.⁵

Uitwisseling van kennis en ideeën is cruciaal in de kenniseconomie. Als mensen elkaar ontmoeten en kennis en ervaring uitwisselen, leren ze van elkaar en neemt de kennisvoorraad toe. Rechtstreeks contact is daarbij belangrijk. Veel kennis, met name ervaringskennis, laat zich niet in gedrukte of elektronische vorm vastleggen, maar kan alleen via rechtstreeks contact (*face to face*) worden overgedragen. Ook nieuwe ideeën (creativiteit) ontstaan vaak uit rechtstreeks persoonlijk contact. Op dichtbevolkte plaatsen waar veel mensen samenkomen en elkaar ontmoeten (in steden dus), is de kans op dit soort creatieve processen groter. Daar kan kennis gemakkelijker ontstaan en zich verspreiden. Dat is ook de reden waarom veel jonge mensen die kennis en ervaring willen opdoen, naar de steden trekken en creatieve beroepen zich bij voorkeur in een stedelijke omgeving vestigen.

Dit betekent dat de kenniseconomie een ruimtelijke dimensie heeft. De Amerikaanse econome Jane Jacobs beschouwt de dichtbevolkte stad als de ideale plek voor accumulatie van menselijk kapitaal.⁶ In Nederland nemen de grootstedelijke regio's Amsterdam, Utrecht en Den Haag een belangrijke positie in als het gaat om het aantal kenniswerkers. Toch is kenniseconomie

⁴ Florida, 2002: *The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*.

⁵ Marlet en Van Woerkens, 2005: *Atlas voor gemeenten*.

⁶ Jacobs, 1969: *The economy of cities*.

in termen van economische prestaties niet per definitie gebonden aan de grote steden. Uit een recente studie van het Ruimtelijk Planbureau blijkt dat ook in de minst verstedelijkte gebieden, waar veel minder bedrijven met hoogopgeleide kenniswerkers zijn dan in de grootstedelijke agglomeraties, de aanwezigheid van kenniswerkers positief gerelateerd is aan de werkgelegenheidsgroei.⁷

Kennis moet niet alleen aanwezig zijn, het moet worden benut voor de productie van goederen en diensten die 'waarde' toevoegen en daarmee welvaart creëren. Dit gebeurt in een proces van intensieve interactie tussen bedrijven, werknemers, kapitaalverschaffers, overheden, kennisinstellingen (universiteiten en hogescholen) en maatschappelijke organisaties.⁸ In de economische literatuur wordt hiervoor de term 'innovatiesysteem' gebruikt.⁹ Het innovatiesysteem omvat niet alleen het technologische potentieel van een gebied, maar ook de effectiviteit waarmee partijen samenwerken en de prikkels die zij ondervinden om de aanwezige kennis om te zetten in productieve activiteiten die voor welvaart zorgen. Tot voor kort werden deze innovatiesystemen vooral op nationaal niveau bestudeerd, maar in toenemende mate groeit het inzicht dat zij vooral op regionaal niveau functioneren. Bovendien wordt steeds duidelijker dat ook andere dan ruimtelijke factoren van belang zijn. Zo'n innovatiesysteem kan gegroepeerd zijn rond een bepaald type activiteiten, bijvoorbeeld distributie (logistiek), financiële dienstverlening of ict, maar ook functioneren op het niveau van een hele regio, waarbij verschillende sectoren deel uitmaken van de regionale mix.

Daarbij komt vanzelf het begrip 'netwerk' om de hoek kijken. Bij het ontwikkelen en naar de markt brengen van kennis spelen uiteenlopende partijen een rol, die vaak worden aangeduid als de vier O's: onderwijs, onderzoek, ondernemingen en overheid. Het is belangrijk dat die partijen met elkaar in contact staan en met elkaar samenwerken, om elk vanuit hun specifieke verantwoordelijkheid bij te dragen aan het innovatieproces.

Deze verschillende aspecten van de manier waarop de kenniseconomie werkt, hebben belangrijke consequenties voor het regionaal-economische beleid.

⁷ Raspe, Van Oort en De Bruijn, 2005: *Kennis op de kaart. Ruimtelijke patronen in de kenniseconomie*.

⁸ Boschma, Frenken en Lambooy, 2002: *Evolutionaire economie*

⁹ Nelson, 1993: *National innovation systems. A comparative analysis*.

2.2 Van ruimtelijk beleid naar economisch ontwikkelingsbeleid

Omdat 'menselijk kapitaal' in een kenniseconomie de belangrijkste productiefactor is, moet het economische beleid gericht zijn op het aantrekken, vasthouden en vergroten van de 'voorraad' menselijk kapitaal in de gemeente of regio. Daarbij zijn – althans ten dele – andere factoren belangrijker dan de traditionele vestigingsfactoren in een industriële economie. Glaeser et al. vatten deze factoren samen onder de noemer *quality of place*.¹⁰

In een nog niet zo ver verleden trokken mensen naar gebieden waar industriële activiteiten gevestigd waren, om hun kansen op werk en een inkomen zo groot mogelijk te maken. De laatste decennia blijkt de causaliteit in de relatie tussen wonen en werken deels te zijn omgedraaid. In toenemende mate kiezen mensen hun woonplaats onafhankelijk van de werkplek en volgen kennisintensieve bedrijven het hoogopgeleide (schaarse) arbeidspotentieel. Dit komt vooral door drie factoren: (1) de flexibele carrière waarbij men vaker van werkgever verandert (en steeds vaker ook de dubbele carrière van beide partners), (2) de toegenomen mogelijkheden van mobiliteit en (3) de toegenomen waarde die men aan de vrije tijd toekent. Al sinds de jaren zeventig constateren economen in de Verenigde Staten dat daar vooral werken wonen volgt en veel minder andersom.¹¹ Inmiddels zijn er ook in Nederland aanwijzingen dat bedrijven zich aanpassen aan de vestigingsvoorkeur van huishoudens in plaats van andersom.¹²

In de industriële economie was bereikbaarheid een essentiële vestigingsfactor vanwege de omvang van de goederenstromen en de hoogte van de transportkosten. Ook in de kenniseconomie is bereikbaarheid belangrijk, maar dan vooral bereikbaarheid van kennis en arbeid. Mensen moeten met elkaar in contact komen om informatie en ervaringen uit te wisselen. Dat hoeft niet per se op de werkplek te zijn. Ook informele ontmoetingen in het café, in de schouwburg, op beurzen of op de maandelijkse borrel van de ondernemersvereniging kunnen het begin zijn van een vruchtbare uitwisseling van kennis en ideeën. Steeds minder houdt

¹⁰ Glaeser, Kolko en Saiz, 2000: *Consumer city*.

¹¹ Boarnet, 1994: 'The monocentric model and employment location'; Kim, 2002: *The reconstruction of the American urban landscape in the twentieth century*.

¹² Sorber, 2002: 'Volgt werkgelegenheid de bevolking? Een ruimtelijk-economische causaliteitsstudie'; Bruinsma, 2002: 'Wonen en werken: wringen binnen rode contouren'.

de economie zich aan het traditionele onderscheid tussen werk (van 8 tot 5) en vrije tijd en maakt zij plaats voor een 24-uurs economie.¹³

Ten tweede is het woon- en leefklimaat veel belangrijker geworden als vestigingsfactor. Nu menselijk kapitaal de belangrijkste productiefactor is geworden, moet de werkgever rekening houden met de voorkeuren van (potentiële) werknemers ten aanzien van het woon- en leefklimaat. De aanwezigheid en ligging van aantrekkelijke woningen, maar ook het aanbod van voorzieningen, zoals winkels, horeca en culturele voorzieningen zijn daarbij belangrijk. Ook de fysieke omgeving – ligging in de buurt van de kust of bij een natuurgebied – en nabijgelegen stedelijk schoon spelen een rol.

Ten derde is het belangrijk dat er een goed aanbod is van publieke voorzieningen, zoals infrastructuur en openbaar vervoer, goed onderwijs, veiligheid en kwaliteit van de overheid. Uit onderzoek van NYFER¹⁴ naar de relatieve aantrekkelijkheid van de 50 grootste gemeenten in Nederland, kwamen goede voorzieningen op het terrein van kinderopvang, cultureel aanbod en bereikbaarheid per auto en per trein naar voren als factoren die een significante samenhang vertonen met de (relatieve) stijging van de huizenprijzen.¹⁵

Als werkgelegenheid vooral ontstaat waar mensen graag wonen en verblijven, kunnen gemeenten en provincies hun beleidsinspanningen dus beter richten op de woonaantrekkelijkheid en het algemene leefklimaat, dan op het bouwen van kantorenparken en het inrichten van bedrijfsterreinen. Men moet dan zorgen voor goede woningen, opvang en scholen voor de kinderen, een veilige buurt en voldoende vrijetijdsvoorzieningen, zoals winkels en voorzieningen op het gebied van cultuur, sport en recreatie.

Dit leidt tot een heel andere benadering van het economische beleid. Niet langer moeten overheden de economie primair proberen te stimuleren met het aanleggen van bedrijfsterreinen (ook al blijven die natuurlijk wel nodig). Belangrijker is dat zij er voor zorgen dat hun regio als totaliteit zoveel aantrekkelijks te bieden heeft dat kenniswerkers er graag willen wonen en

¹³ Kotkin, 2001: *The new geography: how the digital revolution is reshaping the American landscape*.

¹⁴ NYFER, 2003: *Wonen aan de Zaan*.

¹⁵ De (relatieve) huizenprijs fungeert daarbij als indicator voor de aantrekkelijkheid van steden. Hoe aantrekkelijker een stad is, hoe meer mensen er willen wonen en hoe sterker de lokale huizenprijzen stijgen.

kennisintensieve bedrijven zich er graag willen vestigen én blijven. Voor het economische beleid betekent dit dus dat moet worden uitgegaan van een veel bredere 'gebiedsvisie' in plaats van een hectarebeleid dat zich uitsluitend concentreert op het aanleggen en ontwikkelen van nieuwe bedrijfsterreinen.

2.3 Clusterbeleid in plaats van ruimtelijk beleid

Een tweede punt dat uit de economische literatuur naar voren komt, is dat economisch beleid gericht op het bevorderen van kennisintensieve bedrijvigheid veel meer een clusterbeleid dan een ruimtelijk beleid is. Het gaat om het ondersteunen van activiteiten die in de regio geconcentreerd zijn en waarmee de regio een unieke positie inneemt. Silicon Valley is natuurlijk het bekendste voorbeeld, maar er zijn ook voorbeelden dichterbij huis die illustreren hoe regio's tot bloei komen door uit te blinken in heel specifieke activiteiten.

De unieke kwaliteiten van Delft worden natuurlijk niet door het gemeentebestuur bepaald. Belangrijke kennisinstellingen, zoals de TU Delft, TNO en internationale bedrijven in Delft en omgeving, bepalen waarin Delft bijzonder en toonaangevend is. De gemeente kan daar weinig aan toe- of afdoen. Het gemeentelijke beleid is het meest effectief als het zo goed mogelijk aansluit bij dit feitelijke (sectorale) profiel en dat verder helpt ondersteunen en uitbouwen. Natuurlijk moet dat gebeuren in nauwe samenwerking met de belangrijke spelers op dat terrein.

Een belangrijke vraag hierbij is het schaalniveau, waarop de economische activiteiten plaatsvinden. In sommige gevallen strekken de netwerken zich wereldwijd uit, in andere gevallen hebben zij vooral een lokale of regionale schaal. In elk geval houdt de kenniseconomie zich niet aan toevallige bestuurlijke indelingen in gemeenten, provincies of landen. Dit maakt de positie van de overheid in het netwerk vaak lastig, omdat de bestuurlijke schaal lang niet altijd correspondeert met de economisch relevante schaal, waardoor niet duidelijk is welke overheid de aangewezen gesprekspartner is.

2.4 Werken in netwerken

Hierboven werd al aangestipt dat de kenniseconomie een netwerkeconomie is. De gemeente (of regionale overheid) heeft in dat netwerk niet de rol van regisseur, maar van medespeler die economische ontwikkelingen kan ondersteunen en mede mogelijk helpen maken. Dit gebeurt door bedrijven en instellingen die de ontwikkeling van de kenniseconomie vorm geven, zoveel mogelijk te ondersteunen en faciliteren. Daarvoor is natuurlijk kennis nodig van wat deze bedrijven nodig hebben. De lokale overheid moet nauwe contacten onderhouden met deze hoofdrolspelers van de regionale kenniseconomie en moet participeren in netwerken waarin de behoeften van deze partijen worden besproken.

Een voorbeeld kan dit verduidelijken. Voor de ontwikkeling van de TU Delft als internationaal toonaangevende kennisinstelling is uitwisseling van internationale wetenschappers en onderzoekers van cruciaal belang. Het is dus belangrijk dat die graag in Delft vertoeven. Wanneer blijkt dat zij in Delft geen goede woonruimte kunnen vinden of Delft een plaats vinden waar 'niets te beleven' valt, schaadt dat de mogelijkheden om Delft als kennisstad verder op de kaart te zetten. Voor internationale onderzoekers van TNO of managers van in Delft gevestigde bedrijven gelden misschien weer andere eisen. Zij hechten wellicht belang aan snelle internationale verbindingen, goede internationale scholen, exclusieve restaurants of aan een veilige, groene woonomgeving. Met de TU Delft, TNO en andere partijen moet worden bekeken waar de behoeften precies liggen en wat de gemeente kan doen om daar zo goed mogelijk op in te spelen.

Box 2.1 Profiteert de bevolking van Delft Kennisstad?

Binnen de theorie over stedelijke economische ontwikkeling bestaan twee tegengestelde visies. Volgens de ene visie, waarvan Glaeser een belangrijke exponent is, moet worden ingezet op het aantrekkelijk maken van de stad voor hogere inkomens en voor investeringen van bedrijven.¹⁶ Een hoger gemiddeld inkomen betekent meer koopkracht, waardoor er meer besteed wordt in winkels, horeca enz. Dat zorgt voor economische groei waarvan ook laag opgeleiden profiteren. Een bijkomend effect is dat de extra werkgelegenheid kan zorgen voor een daling van de criminaliteit. Dat is niet alleen aantrekkelijk voor hogere inkomensgroepen, maar ook voor lagere inkomens omdat zij het vaakst slachtoffer zijn van criminaliteit. Op deze manier verbetert een toegenomen gemiddeld inkomen dus de leefbaarheid in de stad voor iedereen.

Een tegengestelde visie wordt verkondigd door Imbroscio.¹⁷ Volgens Imbroscio moet de lokale werkgelegenheid de motor achter de economische ontwikkeling van de stad zijn. Door het stimuleren van relatief kleinschalige bedrijvigheid in de stad of de wijk wordt efficiënter gebruikgemaakt van het in de stad aanwezige aanbod van arbeidskrachten en de aanwezige vraag naar producten. Imbroscio is van mening dat vooral het verbeteren van de situatie van de midden- en lagere sociaal-economische groepen *spillover*-effecten heeft die de leefbaarheid in de gehele stad vergroten.

Imbroscio borduurt voort op de theorie van Jane Jacobs over de stedelijke economie. Zij gaat er van uit dat economische vitaliteit in de stad ontstaat wanneer er een fysiek, sociaal en financieel klimaat heerst dat de (kleine) middenstand stimuleert. Een bloeiende middenstand zorgt voor de komst van bedrijfjes die een product maken dat eerder moest worden geïmporteerd om aan de vraag te voldoen (importsubstitutie) en stimuleert innovatie omdat kleine flexibele bedrijven in staat zijn om creatief en snel nieuwe methoden te leren toepassen. Importsubstitutie heeft als gevolg dat er beter gebruik wordt gemaakt van de lokaal aanwezige bronnen; zo zijn kleine lokale bedrijven bijvoorbeeld meer geneigd gebruik te maken van de lokale werknemers dan grote vestigingen van buiten. Ook betrekken kleinere bedrijven in de stad meer producten van andere lokale bedrijven, waardoor zij een groter *spillover*-effect bereiken.

De kritiek op de theorieën van Imbroscio en Jacobs is dat zij te veel de nadruk leggen op de bevrediging van lokale behoeften en de mogelijkheden daaruit economische groei te genereren. De *mainstream* in de theorievorming rond stedelijke economie gaat er juist van uit dat ook de stedelijke economie steeds meer onderdeel is van een brede, zelfs mondiale markt. De mate waarin bedrijven mee kunnen komen op die grote externe markt bepaalt dan de vitaliteit van de stedelijke economie.

¹⁶ Glaeser, Kolko en Saiz, 2000: *Consumer city*.

¹⁷ Imbroscio, 1997: *Reconstructing city politics*.

De economische strategie van Delft baseert zich vooral op Glaesers visie. Met Delft Kennisstad probeert de gemeente kennisintensieve bedrijven en hoogopgeleide kenniswerkers naar de stad te trekken, wat een positief effect moet hebben op de lokale economie en de werkgelegenheid, ook voor lager opgeleiden. Uit een TNO INRO onderzoek blijkt dat drie nieuwe arbeidsplaatsen in de kennissector leiden tot één arbeidsplaats in de dienstverlening en de toeleveringsindustrie.¹⁸ Bureau Louter presenteert andere schattingen: elke nieuwe kenniswerker genereert ruim 1,1 banen bij andere bedrijven en instellingen in Delft.¹⁹ Hoewel deze schattingen van elkaar verschillen bevestigen zij wel dat Delft Kennisstad een positief effect heeft op de werkgelegenheid, ook van lager opgeleiden in Delft.

2.5 Rol van de gemeente

Er zijn vele manieren waarop overheden de lokale economische ontwikkeling kunnen proberen te stimuleren.²⁰ Traditioneel was het beleid vaak gericht op het aantrekken van bedrijven door het bieden van gunstige vestigingsvoorwaarden, zoals lage belastingen, gratis of goedkope bedrijfsterreinen, gunstige voorwaarden voor het gebruik van nutsvoorzieningen enz. In de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw is er veel kritiek op dit beleid gekomen. Niet alleen omdat het de concurrentie verstoort, maar ook omdat overheden zich nogal eens bleken te vergissen in het aanwijzen van kansrijke bedrijven en sectoren die in de regio zouden passen. Overal verwachtte men het heil van dezelfde sectoren, zoals ict, biotechnologie en keramische metalen, ongeacht of de voorwaarden voor vestiging van dit type bedrijven in de regio nu gunstig waren of niet. Bovendien werden de mogelijkheden van het aanbieden van onder meer subsidies en belastingvoordelen in het kader van het nationale en Europese mededingingsbeleid steeds meer aan banden gelegd.

Een tweede golf van economisch stimuleringsbeleid richtte zich meer op het versterken van het innovatieklimaat in het algemeen, onder meer door stimuleringsregelingen voor technostarters, het aanbieden van bedrijfsruimte in bedrijfsverzamelgebouwen en het inrichten van *science parks*. Daarnaast werden ondernemingsloketten geopend, starterspakketten ontwikkeld en imagocampagnes gelanceerd. Dit beleid is nuttig, maar richt zich vooral op starters en het midden- en kleinbedrijf.

¹⁸ Gemeente Delft, 2001: *Evaluatie Delft Kennisstad*.

¹⁹ Bureau Louter, 2004: *De economie van Delft: op weg naar 2015. Deelrapport 3 'Delft maakt zijn toekomst'*.

²⁰ Blakely en Bradshaw, 2002: *Planning local economic development. Theory and practice*, p. 43-46, 65-66.

In aanvulling daarop heeft de overheid in de jaren '90 het 'clusterbeleid' omhelsd. Probleem daarbij was echter dat kennis van de werking van clusters en hun specifieke sterkten en zwakten ontbrak, waardoor het beleid bleef steken in algemeenheden, zoals het "strategisch versterken van kansrijke sectoren als ict, *life sciences* en nanotechnologie" zonder een precieze voorstelling van wat daarvoor nodig was.²¹ Ook geldt hier opnieuw het bezwaar dat het voor overheden moeilijk is om beter dan de markt zelf te identificeren welke sectoren in welke regio's het meest kansrijk zijn, met als risico dat kostbare publieke middelen in de verkeerde richting worden aangewend.

De recente economische literatuur over lokale economische ontwikkeling probeert tot een meer omvattende benadering te komen, waarbij goede elementen uit de voorgaande benaderingen worden samengevoegd tot een integraal beleid.²²

- Wat de locatie betreft, verbreedt de aandacht zich van fysieke locatie (goed geoutilleerde, gunstig gelegen bedrijfsterreinen) naar *quality of place*. Daaronder wordt een aantrekkelijke omgeving verstaan in de brede zin van het woord, dus een goed vestigings- en ondernemingsklimaat voor bewoners en bedrijven in een omgeving die de kansen voor economische groei ondersteunt en versterkt.
- Voor de economische basis richt men zich minder sterk op exportindustrieën die ook lokaal banen scheppen, maar meer op clusters van concurrerende bedrijven ingebed in een regionaal netwerk van allerlei soorten ondernemingen, dat als totaal complex voor nieuwe groei en inkomen kan zorgen.
- Wat de werkgelegenheid betreft, concentreert de aandacht zich niet meer uitsluitend op groei van het aantal ondernemingen om meer banen te scheppen, ook al zijn dat banen op minimumloonniveau, maar op het versterken van kennis en technologische vaardigheden als bron van hooggekwalificeerde werkgelegenheid en hoge lonen.
- Wat de lokale ondersteuning betreft, verschuift de aandacht van specifieke diensten gericht op deelterreinen naar samenwerkingsverbanden van lokale partners en groeperingen die gezamenlijk een sterke basis leggen voor concurrerende bedrijvigheid.

²¹ Jacobs, 2003: 'De treurnis van Nederland Kennisland', p. 573-574.

²² Blakely en Bradshaw, 2002: *Planning local economic development*, p. 67.

Deze uitgangspunten bieden ook aanknopingspunten voor het regionaal-economische beleid van Delft. In concreto betekent dit:

1. *Creëren van een zo aantrekkelijk mogelijk vestigingsklimaat voor kenniswerkers*

Dit vereist dat gemeenten zich terdege verdiepen in de vraag welke kwaliteiten van het gebied kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven naar de stad (regio) lokken en hen aan de stad (regio) binden. Als blijkt dat veel internationale onderzoekers in het kader van uitwisselingsprogramma's (tijdelijk) in Delft wonen en werken, is het belangrijk dat er goed geoutilleerde woningen voor hen beschikbaar zijn. Ook moeten er misschien internationale scholen in de buurt zijn voor hun kinderen. Als het vooral gaat om het aantrekken van de meest talentvolle PhD-studenten uit de internationale 'kennisvijver' zijn misschien weer andere faciliteiten belangrijk om het voor deze groep heel aantrekkelijk te maken om juist voor Delft te kiezen, zoals studiebeurzen, eenvoudige visa-procedures of een bruisend en cultureel uitgaansleven.

Met andere woorden, het gaat hier om een veelzijdig beleid, gericht op het bieden van uitstekende voorzieningen voor kenniswerkers. Omdat het beleid betrekking heeft op vrijwel alle beleidsterreinen die de gemeente onder haar hoede heeft – wonen, onderwijs, cultuur, vervoer, voorzieningen – is het noodzakelijk dat het hele gemeentelijke beleid en uitvoeringsapparaat doordrongen zijn van het belang van kenniswerkers en kennisintensieve bedrijvigheid voor de lokale economie.

2. *Ondersteunen van het regionale innovatiesysteem*

Een tweede rol van de lokale (of regionale) overheid ligt in het ondersteunen van het regionale innovatiesysteem. De overheid is hierin maar één van de spelers. Zij kan de bloei ervan bevorderen, maar ook danig frustreren. Als eerste is het van belang zichtbaar te maken waaruit de regionale economische kracht bestaat en welke vormen van samenwerking 'waarde' creëren. In sommige gevallen kan de overheid de samenwerking rechtstreeks bevorderen door partijen bij elkaar te brengen of gelegenheden te creëren waar men elkaar ontmoet.

De tweede stap is dat de overheid participeert in clusternetwerken en knelpunten oplost waar dit in haar vermogen ligt. In het algemeen is er geen

behoefte aan een 'activistische' overheid, die zelf allerlei projecten opzet waar de overige kennispartners uiteindelijk niet zo'n behoefte aan blijken te hebben. Wel is het belangrijk dat de overheid luistert, meedenkt en in een vroeg stadium bij de ontwikkeling van gezamenlijke projecten betrokken is om een bijdrage te leveren waar dat mogelijk is. Omdat innovatieclusters in de meeste gevallen de gemeentegrenzen overschrijden, is onderlinge samenwerking tussen gemeenten belangrijk om bestuurlijke knelpunten op te lossen. Overigens kan daarbij sprake zijn van verschillende coalities als het om verschillende thema's gaat.

3. Ontwikkelen van een gemeenschappelijke visie (profilering)

Ten slotte is een belangrijke taak van de overheid het ontwikkelen van een duidelijke visie (strategie) over de richting waarin het gebied zich ontwikkelt. Vanzelfsprekend kan die visie alleen gestalte krijgen in samenspraak met de andere partners van de kenniseconomie.

De visie, die tot uitdrukking komt in een regionale (of lokale) profielschets, heeft zowel een interne als een externe functie. Extern is belangrijk, dat partijen in de markt weten (en er regelmatig aan worden herinnerd) dat men voor bepaalde activiteiten nergens beter terecht kan dan in Delft (of de regio). Natuurlijk moet zo'n boodschap corresponderen met de realiteit en moet men zich in promotie- en profileringscampagnes heel goed bewust zijn van de doelgroep op wie men zich richt en van de boodschap die men wil overbrengen. Op die manier kan de regionale promotie mede richting geven aan de verdere versterking van het regionaal-economische profiel.

Het regionale profiel is daarnaast – als het goed is – ook een krachtig communicatiemiddel in de richting van de eigen bevolking. Het maakt duidelijk waarom de gemeente bepaalde keuzen maakt en hoe die niet alleen een beperkte groep, maar de gehele lokale bevolking ten goede komen. Dit draagt ertoe bij om het draagvlak onder de bevolking voor het (regionaal-) economische beleid te behouden en verder te versterken.

3 Het innovatienetwerk in Delft

De kenniseconomie wordt vormgegeven door verschillende partijen die vaak worden aangeduid als de vier O's: onderwijsinstellingen, onderzoeksinstituten, ondernemingen en overheden. De onderwijs- en onderzoeksinstituten zijn de belangrijkste producenten van kennis, die in een goed draaiende kenniseconomie ook voor andere partijen beschikbaar moet zijn. Ondernemers gebruiken deze kennis voor het ontwikkelen en op de markt brengen van goederen en diensten. De overheid tenslotte heeft als voornaamste taak de juiste voorwaarden te scheppen waarbinnen deze processen zich kunnen afspelen.

3.1 Onderwijsinstellingen

3.1.1 Technische Universiteit Delft (TU Delft)

De Technische Universiteit Delft is zonder twijfel één van de voornaamste spelers in de kenniseconomie van Delft. Met ruim 13.000 studenten, bijna 180 promovendi en meer dan 4.700 werknemers²³ is de TU Delft behalve een grote onderwijsinstelling ook een omvangrijk onderzoeksinstituut. Daarnaast is de TU Delft een broedplaats van technostarters die zich in de toekomst in of rondom Delft kunnen vestigen.

De universiteit specialiseert zich in de volgende onderwerpen: Bouwkunde; Civiele Techniek & Geowetenschappen; Elektrotechniek, Wiskunde & Informatica; Industrieel Ontwerpen; Luchtvaart- en Ruimtevaarttechniek; Techniek, Bestuur en Management; Technische Natuurwetenschappen; Werktuigbouwkunde; en tenslotte Maritieme Techniek & Technische Materiaalwetenschappen. Als onderzoeksinstituut beschikt de TU Delft over dertien researchcentra, waarmee zij excellent onderzoek wil doen.²⁴

²³ Aantal studenten per 1 december 2004: 13.383. Cijfers promovendi en werknemers gebaseerd op cijfers uit 2002. In: TU Delft, 2005: *Statistische informatie TU Delft*.

²⁴ Deze onderzoeksgebieden zijn: Computational science and engineering; Earth: observation, utilization, ecology and engineering; Information and communication technology; Life science and technology; Materials science; Mechatronics and microsystems; Mobility of persons and transport of goods; Nanotechnology; Next Generation Infrastructures; Sustainable energy: extraction, conversion and use; Sustainable industrial processes; Sustainable urban areas; Water: environment, cycles, infrastructure and management.

In 2002 constateerde de TU Delft een structurele daling van haar inkomsten, een dalende instroom van studenten en risico's van een negatieve beeldvorming over de kwaliteit van een aantal opleidingen. De universiteit had onder meer te maken met een sterk toenemende (internationale) concurrentie om wetenschappelijk talent en een eroderend maatschappelijk en politiek imago van technische wetenschappen. Een heroriëntatie op de universitaire strategie was noodzakelijk.

In het Instellingsplan 2005-2008 geeft de universiteit aan wat zij de komende jaren wil bereiken. De kerndoelen van de TU Delft zijn:

- Onderwijs: een vernieuwend, breed en marktgericht onderwijsaanbod van een erkend hoog wetenschappelijk niveau en excellente didactische kwaliteit gericht op een toenemend aantal studenten uit binnen- en buitenland.
- Onderzoek: internationaal erkend, grensverleggend en vernieuwend mono- en multidisciplinair onderzoek dat op een geselecteerd aantal gebieden behoort tot de wereldtop.
- Kennisvalorisatie: actief creëren van waarde uit kennis, het bevorderen van nieuwe bedrijvigheid in haar directe omgeving en het overdragen van haar kennis aan de samenleving door de vorming van partnerships met bedrijven, instellingen, overheden en andere organisaties op regionaal, nationaal en internationaal niveau.
- Organisatie: het bieden van een studie- en werkomgeving – gebaseerd op efficiënt en effectief ingerichte ondersteunende processen – waarin talent wordt gekoesterd en ambitie en ondernemerszin worden beloond.²⁵

De gemeente Delft kan geen grote rol spelen binnen het strategische beleid van de TU Delft. Veel van bovengenoemde kerndoelen zijn en blijven een zaak van de universiteit zelf. Op het gebied van de kennisvalorisatie kan de gemeente echter wel een nuttige rol vervullen door de vorming van partnerships met kennisintensieve bedrijven en instellingen op lokaal en regionaal niveau te ondersteunen. Een actieve samenwerking met de TU Delft bij het creëren van ontmoetingsplaatsen voor bedrijven en instellingen uit de kennissector is dan ook een belangrijk onderdeel van Delft Kennisstad.

²⁵ TU Delft, 2004: *Wegen naar innovatie. Instellingsplan 2005-2008*, p. 9.

De gemeente en de TU Delft kunnen elkaar daarnaast helpen als het gaat om de technostarters. Doel van het technostartbeleid van de gemeente is het vergroten van het aantal technostarters en (door)startende ondernemingen en het verminderen van het aantal faillissementen van deze ondernemingen om op die manier meer werkgelegenheid te creëren in de regio Delft. Daarbij kiest Delft voor een benadering waarbij (door)starters, ervaren ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen en overheid elkaar kunnen versterken. De gemeentelijke rol voor algemene starters ligt in de voorwaardenscheppende sfeer en heeft betrekking op huisvesting, informatie over regelgeving, wegwijs maken in netwerken en subsidieverstrekking. Met de TU Delft is er reeds samenwerking binnen het technostartbeleid. Gezamenlijk worden namelijk het TU Noord-gebied en Technopolis Innovation Park ontwikkeld.²⁶

Hoewel het belang van de TU Delft voor de kenniseconomie evident is, liet de relatie tussen de universiteit en de gemeente lange tijd veel te wensen over. Enerzijds was de TU Delft sterk naar binnen gekeerd, anderzijds zocht de gemeente ook weinig contact met de universiteit. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen beide partijen sterk verbeterd.

3.1.2 Delftse Hogescholen

In Delft is momenteel één hogeschool gevestigd, de hogeschool INHOLLAND. Binnenkort zal ook de Haagse Hogeschool/TH Rijswijk een vestiging openen in Delft. De gemeente is te klein voor twee concurrerende HBO-opleidingen, dus het is van groot belang dat het aanbod van de twee hogescholen goed op elkaar aansluit en elkaar niet overlapt.

Hogeschool INHOLLAND richt zich met haar opleidingen in Delft zeer sterk op de agri- en foodbranche. De hogeschool biedt daarnaast ook vijf opleidingen aan op het gebied van technologie, logistiek en informatica. Eén van de grootste uitdagingen is het aanbieden van opleidingen luchtvaarttechnologie en scheepsbouwkunde, omdat deze uniek zijn in het hoger beroepsonderwijs.

²⁶ Gemeente Delft, 2005: *Nota technostartbeleid*, p. 1.

De Haagse Hogeschool en de Technische Hogeschool Rijswijk zijn sinds 1 januari 2003 gefuseerd, waardoor een breed techniekaanbod voor de regio is ontstaan. De nieuwe instelling wil op het terrein van het technisch hoger beroepsonderwijs als kenniscentrum een toonaangevende regionale rol blijven vervullen. In september 2004 heeft de Haagse Hogeschool/TH Rijswijk een begin gemaakt met haar nieuwe vestiging op de campus van de TU Delft. De universiteit en de gefuseerde hogescholen zetten hiermee een volgende stap in de samenwerking, die reeds in oktober 2001 ontstond. Er zijn onderlinge samenwerkingsafspraken gemaakt over schakelmogelijkheden tussen hbo en wo, over doorstroomroutes en over de maatschappelijke opdracht van het technisch onderwijs: het realiseren van ambities in relatie tot innovatie en kenniseconomie. Tussen de beide onderwijsinstellingen bestaan al lange tijd contacten en projecten. Een aantal studenten vindt inmiddels zijn weg van de gefuseerde hogescholen naar de TU Delft om daar een afstudeeropdracht uit te voeren.

Tussen Delftse kennisbedrijven en de hogescholen wordt er opvallend weinig samengewerkt. De kennisintensieve bedrijven vinden hun weg momenteel makkelijker naar de TU Delft.²⁷ Tevens wordt er beter samengewerkt tussen Delftse kennisbedrijven en de Haagse Hogeschool dan tussen deze bedrijven en hogeschool INHOLLAND. Dit valt te verklaren door de fusie van de Haagse Hogeschool met de TH Rijswijk, die zich met haar techniekopleidingen vlakbij Delft bevindt. Ook heeft de TH Rijswijk een relatief sterkere band met het Delftse kennisbedrijfsleven, omdat zij al jarenlang techniekopleidingen aanbiedt in de regio. De techniekopleidingen van INHOLLAND bestaan daarentegen minder lang en vormen slechts een deel van het totale opleidingsaanbod van de hogeschool. De hogeschool is overigens wel actief bezig om de netwerken met kennisbedrijven te versterken. Zo is INHOLLAND als voortrekker betrokken geweest en momenteel actief in de Stichting Delft Kennisstad en is zij betrokken bij diverse activiteiten van de Kennisalliantie Zuid-Holland.²⁸

Behalve het aanbod van universitair en hoger onderwijs bestaat er in Delft een MBO techniekopleiding aan het Mondriaancollege, waarbij potentiële doorstroommogelijkheden naar hogescholen bestaan. Aan de onderzijde wordt momenteel gewerkt aan een koppeling tussen VMBO en MBO op

²⁷ Kamer van Koophandel Haaglanden, 2004: *De kracht van Delft. Economische thermometer Delft 2003*.

²⁸ Idem.

het gebied van mechatronica, waarmee de onderwijsinstellingen tegemoet proberen te komen aan de vraag van het bedrijfsleven.

3.2 Onderzoeksinstituten

3.2.1 TNO

Behalve de TU Delft is er binnen de gemeentegrenzen nog een ander onderzoeksinstituut dat van groot belang is voor de kenniseconomie, namelijk TNO. Het instituut heeft meer dan 1.700 medewerkers waarmee TNO één van de grootste werkgevers in Delft is. De afdelingen TNO Industrie en Techniek en TNO Bouw en Ondergrond zijn evenals de hoofdkantoren van andere afdelingen gehuisvest in Delft.

TNO heeft als missie wetenschappelijke kennis toepasbaar te maken ter versterking van het innovatief vermogen van het bedrijfsleven en van de overheid. De kernactiviteiten van TNO binnen deze missie zijn kennisontwikkeling, kennistoepassing en kennisexploitatie. Als onderdeel van de nationale kennisinfrastructuur wordt hierbij nauw samengewerkt in netwerken met andere kennisaanbieders en met gebruikers. TNO richt zich op het geven van beleidsadvies en advies over de verbetering van producten en processen op terreinen als ruimtelijke inrichting van Nederland, ecologie en duurzame ontwikkeling. Daarnaast staat contractresearch in opdracht van overheden, bedrijven en organisaties en het uitvoeren van testen centraal binnen de activiteiten van TNO.

Sinds 1 januari 2005 bestaat TNO uit vijf kerngebieden (in plaats van uit de eerdere vijftien instituten). Hierdoor kan het instituut zich beter richten op de grote maatschappelijke thema's, waarmee een sterkere marktfocus en grotere effectiviteit worden gerealiseerd. Deze kerngebieden zijn TNO Kwaliteit van Leven, TNO Defensie en Veiligheid, TNO Informatie- en Communicatietechnologie, TNO Industrie en Techniek en TNO Bouw en Ondergrond.

Uit een rapport van de Kamer van Koophandel blijkt dat de samenwerking tussen TNO en de verschillende kennisinstituten in Delft en de regio intensiever zou kunnen. Het onderzoeksinstituut staat enigszins op afstand van de Delftse economie. Dit is enerzijds opvallend gezien de kansen die de

kenniseconomie in Delft biedt. Juist de sterke vertegenwoordiging van kleine en middelgrote kennisbedrijven en de aanwezigheid van de TU Delft geven TNO de mogelijkheid om haar effectiviteit in kennisoverdracht naar bedrijfsleven en universiteiten te vergroten. Enkele onderzoeksgebieden van de TU Delft komen bovendien overeen met de in Delft gevestigde afdelingen van TNO, waardoor intensievere coöperatie op zijn plaats lijkt. Anderzijds oriënteert TNO zich steeds meer nationaal en internationaal, waardoor haar partners vaak buiten Delft zijn gevestigd.²⁹

In 2005 gaan TNO en de TU Delft samenwerken in het Kenniscentrum Bouwprocesinnovatie, dat zich bezighoudt met de verschillende aspecten van procesinnovatie in het gehele bouwproces en deze verder wil ontwikkelen, wetenschappelijk onderbouwen, verspreiden en helpen inbedden in de praktijk. Dit Kenniscentrum Bouwprocesinnovatie heeft drie hoofdtaken: kennisontwikkeling (onderzoek), kennisuitwisseling (samenwerking met praktijk en wetenschap) en kennisverspreiding (praktijkimplementatie en kennisoverdracht).³⁰

Intensief contact met TNO is voor de gemeente van vergelijkbaar belang als samenwerking met de TU Delft. Toch bestaat er nog steeds geen actief samenwerkingsverband tussen beide partijen. Een belangrijke reden hiervoor is dat TNO haar ogen meer gericht heeft op de (inter)nationale markt in plaats van op de regio.

Het onderzoeksinstituut heeft het plan opgevat om de komende tijd meer eigen technostarters op de private markt te brengen. Hier zou de gemeente een belangrijke rol van faciliterende aard kunnen spelen, aangezien technostarters altijd een voorname plaats hebben ingenomen binnen het economische beleid van Delft.

3.2.2 Overige kennisinstellingen in Delft

In Delft zetelt ook WL|Delft Hydraulics, een onafhankelijk instituut voor toegepast onderzoek en gespecialiseerd advies op het gebied van alle aan water gerelateerde vraagstukken. Het technologisch onderzoeksinstituut met ruim 350 medewerkers adviseert Nederlandse en buitenlandse

²⁹ Kamer van Koophandel Haaglanden, 2004: *De kracht van Delft*, p. 22.

³⁰ Idem.

opdrachtgevers op terreinen van beleidsondersteuning tot ontwerp en technische assistentie. De strategie van het onderzoeksinstituut is gericht op het bereiken van een optimale balans tussen Research & Development en gespecialiseerde consultancy.

UNESCO-IHE is het derde grote onderzoeksinstituut dat een rol speelt in de Delftse kenniseconomie. Het instituut is het centrum van een wereldwijd netwerk van partnerorganisaties in wateronderwijs en -capaciteitsopbouw. De missie van UNESCO-IHE is een bijdrage te leveren aan de opleiding en training van professionals en om de capaciteit van sectororganisaties, kenniscentra en andere instituten die actief zijn binnen de terreinen van water, milieu en infrastructuur in ontwikkelingslanden op te bouwen.

GeoDelft is een onderzoeksinstituut dat kennis, gegevens en praktijkervaringen op de vakgebieden grondmechanica, funderingstechniek en geo-ecologie beschikbaar en toepasbaar maakt voor de praktijk. Om de markt optimaal van dienst te kunnen zijn, spitst GeoDelft zijn dienstverlening toe op verschillende werkgebieden. De terreinen Waterkeringen, Spoorwegen en Wegen richten zich vooral op grote infrastructurele werken die om veel geo-technische kennis vragen. De projecten op de werkgebieden Leidinginfrastructuur, Stedelijke infrastructuur en Industrie hebben veelal een meer lokaal karakter.

Naast deze grote onderzoeksinstituten bevinden zich in Delft nog een aantal kleinere instituten, zoals OTB en DIMES, beide onderdeel van de TU Delft, en het Nederlands Normalisatie-instituut (NEN).

3.3 Ondernemers

3.3.1 Kennisintensieve bedrijven in Delft

Delft is een stad waar kennisbedrijven en kennisinstituten sterk vertegenwoordigd zijn.³¹ Wat het gemeentelijk bestuur kan en moet doen, is het scheppen van de juiste voorwaarden om kennisoverdracht tussen beide actoren eenvoudiger te maken. Deze overdracht van kennis kan op verschillende manieren plaatsvinden: afgestudeerden vinden een baan in het

³¹ Bijlage 1 geeft een overzicht van de belangrijkste Delftse bedrijven.

bedrijfsleven, medewerkers van de kennisinstellingen vinden een 'andere' baan in het bedrijfsleven, studenten of afgestudeerden richten een eigen bedrijf op, (oud)medewerkers van kennisinstellingen richten een eigen bedrijf op en tenslotte kennisrelaties tussen het bedrijfsleven en de kennisinstellingen.³²

De onderwijs- en onderzoeksinstituten zijn de belangrijkste producenten van kennis. Maar deze kennis moet in een goed draaiende kenniseconomie ook voor andere partijen beschikbaar zijn. Volgens de internationale managementgoeroe Michael Porter is er in de Nederlandse economie sprake van een innovatieparadox: het wetenschappelijk onderzoek ligt op hoog niveau, maar wordt onvoldoende benut in commerciële toepassingen. Cruciaal voor de kenniseconomie is dat de kennis die binnen universiteiten en onderzoeksinstituten aanwezig is, in het bedrijfsleven te gelde wordt gemaakt. Samenwerking tussen het bedrijfsleven en de kennisinstellingen is hiervoor noodzakelijk. Porter constateerde dat de noodzaak om relaties tussen wetenschap en bedrijfsleven te leggen in Nederland te weinig wordt gevoeld en dat er binnen de wetenschap geen positieve houding is ten opzichte van de toepassing en commercialisering van eigen kennis.³³

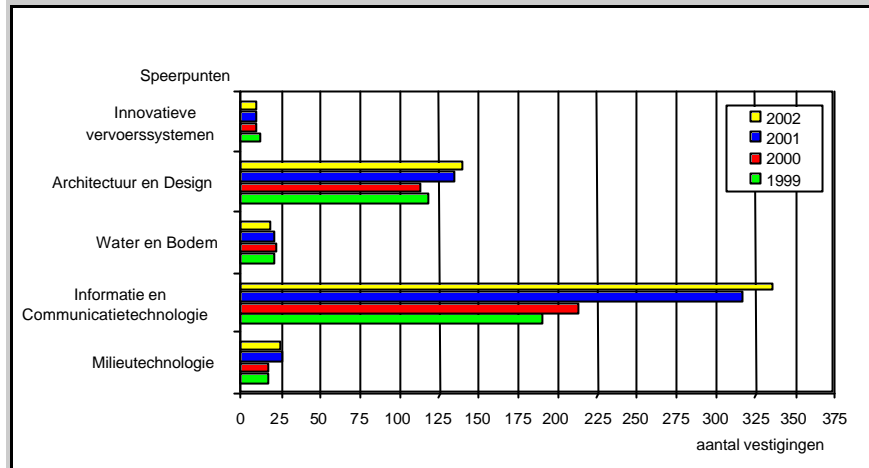
Sinds 1995 stijgt het aantal kennisintensieve bedrijven en instellingen in Delft. Vooral tussen 1 januari 2000 en 2002 nam het aantal vestigingen fors in aantal toe. In 2002 waren er in totaal 742 kennisintensieve bedrijven binnen de gemeente gehuisvest. In het daaropvolgende jaar was er sprake van een lichte daling: op 1 januari 2003 waren er in totaal 3.206 vestigingen van bedrijven en instellingen, waarvan 692 bedrijven en instellingen actief waren binnen de kennissector.³⁴ De ontwikkeling van het aantal vestigingen binnen de speerpunten van Delft Kennisstad in de periode 1999-2002 is te zien in onderstaande figuur. Het economische beleid werd dat jaar onderverdeeld in vijf speerpunten, waarbinnen de gemeente verschillende projecten en activiteiten initieerde of ondersteunde.

³² Kamer van Koophandel Haaglanden, 2004: *De kracht van Delft*, p. 13.

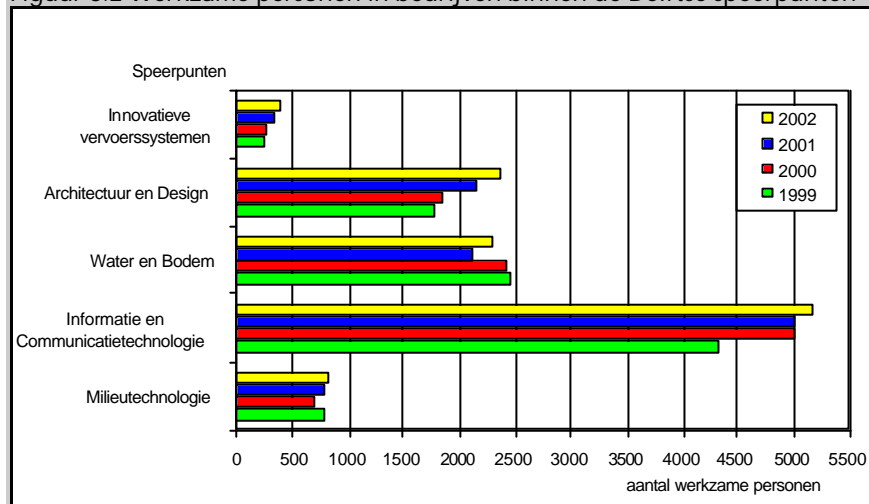
³³ Porter, 2001: *Innovation lecture 2001*.

³⁴ Gemeente Delft, 2005: *Statistisch jaarboek 2004*, p. 83; Gemeente Delft, 2004: *Delftse economie in beeld 2003*.

Figuur 3.1 Vestigingen van bedrijven binnen de Delftse speerpunten



Figuur 3.2 Werkzame personen in bedrijven binnen de Delftse speerpunten



Bron: Delftse economie in beeld 2003

Figuur 3.1 laat zien dat qua aantal vestigingen de ict-sector het belangrijkste is, gevolgd door Architectuur en Design.³⁵ Ict was tussen 2000 en 2002 de snelst groeiende sector, met name in 2001. De werkgelegenheid binnen deze speerpunten staat in de tweede figuur weergegeven. De toename van het

³⁵ Architectuur en Design is hetzelfde als het kernthema Ontwerpen en Architectuur.

aantal vestigingen in het speerpunt ICT in 2001 is niet te zien bij het aantal werkzame personen binnen deze sector; het betrof dus voornamelijk kleine vestigingen. In 2002 waren er kleine toenames van werkzame personen bij de speerpunten ICT, Water en Bodem en Architectuur en Design. Qua werkzame personen is ICT met 5.177 werkzame personen het belangrijkste speerpunt. Daarna komen Architectuur en Design en Water en Bodem met respectievelijk 2.383 en 2.295 werkzame personen.³⁶

3.3.2 Technostarters in Delft

Een belangrijk punt bij het versterken van de kenniseconomie van Delft zijn de technostarters en doorstarters. In Delft starten gemiddeld per jaar 514 mensen een eigen bedrijf, waarvan 4,5 procent tot de groep technostarters behoort. Dat betekent dat de gemeente Delft jaarlijks zo'n 20 tot 25 nieuwe technostarters heeft.³⁷

Uit een enquête van de Kamer van Koophandel onder Delftse kennisintensieve ondernemers³⁸ blijkt dat veel bedrijven gestart zijn door (oud)studenten of (oud)medewerkers van kennisinstellingen binnen de gemeente. In totaal komt het aantal spin-off bedrijven vanuit kennisinstellingen op 61 procent van de respondenten. Van al deze spin-offs is maar liefst 91 procent mede opgericht door een (oud)student van de TU Delft. De hogeschool INHOLLAND, TNO en de overige kennisinstellingen in Delft genereren daarentegen een gering aantal spin-off bedrijven in de Delftse economie. Meer dan de helft van alle respondenten geeft aan mensen in dienst te hebben die gestudeerd of gewerkt hebben bij Delftse kennisinstellingen (57 procent). Het aantal studenten en medewerkers van Delftse kennisinstellingen dat doorstroomt naar het Delftse bedrijfsleven is groot. Ook hier springt de TU Delft eruit.

De gemeente Delft ziet het belang in van deze technostarters en werkt op dit punt samen met Rotterdam en de TU Delft. Doelstelling van het technostartbeleid is het vergroten van het aantal technostarters en (door)startende ondernemingen en het verminderen van het aantal

³⁶ Gemeente Delft, 2004: *Delftse economie in beeld 2003*, p. 6.

³⁷ Gemeente Delft, 2005: *Nota technostartbeleid*.

³⁸ Kamer van Koophandel Haaglanden, 2004: *De kracht van Delft*, p. 15-16; de enquête is uitgevoerd onder 578 Delftse kennisbedrijven geselecteerd uit het bedrijvenregister van de Kamer van Koophandel. De respons op deze enquête is 38 procent.

faillissementen van deze ondernemers, met als effect meer werkgelegenheid creëren in de regio Delft.³⁹

3.3.3 Het MKB in Delft

Het MKB kan over het algemeen zeer moeilijk de weg vinden naar de kennisinstututen. De hogescholen spelen door middel van stages en dual onderwijs een belangrijke rol om de band tussen MKB en de kennisinstututen te verbeteren. Daarnaast is er in samenwerking met MKB-Nederland een aantal regioregisseurs aangetrokken en zijn er loketfuncties ingericht, die als brug fungeren tussen de hogescholen en het MKB. Zo kan de ondernemer voor kennisvragen, door middel van de regioregisseur of het loket, terecht bij de hogeschool.

De hogescholen profiteren uiteraard ook van deze samenwerking doordat de contacten met het MKB veel mogelijkheden bieden studenten praktijkervaring op te laten doen in het bedrijfsleven.⁴⁰ In 2004 werden ruim 200 studenten aan het MKB gekoppeld. Het al bestaande MKB-loket van Hogeschool INHOLLAND is vanwege het succes verhuisd naar een grotere ruimte en dit jaar is tevens een tweede loket geopend bij de Kamer van Koophandel in Rotterdam. Daarnaast biedt het kennisnetwerk Technet sinds vorig jaar studenten van de TU Delft kosteloos de mogelijkheid om snel uit te vinden welke bedrijven een afstudeerplek of stageplaats beschikbaar stellen.

3.4 Overheden

De vierde partij binnen de kenniseconomie, de overheden, moet zoveel mogelijk op de achtergrond blijven en heeft als hoofdtaak de andere drie O's zo goed mogelijk te faciliteren, bijvoorbeeld door kennisnetwerken te ondersteunen. Dit gebeurt de laatste jaren steeds minder op louter lokaal niveau. Door middel van interregionale samenwerking bundelen overheden hun krachten en ondersteunen zij coöperatieverbanden tussen onderwijsinstellingen, onderzoeksinstituten en ondernemers.

³⁹ Gemeente Delft, 2005: *Nota technostartbeleid*.

⁴⁰ Kamer van Koophandel Haaglanden, 2004: *De kracht van Delft*.

3.4.1 De provincie Zuid-Holland en de Kennisalliantie

In 2002 werd tijdens het eerste Kennisfestival in Delft de grondslag gelegd voor de oprichting van de Kennisalliantie Zuid-Holland in het daaropvolgende jaar. De Kennisalliantie wil kennis en techniek omzetten in baanbrekende product-marktcombinaties, nieuwe samenwerkingsvormen tussen de vier O's scheppen, jong ondernemerstalent aantrekken en actief samenwerken met hogescholen, universiteiten en organisaties op het gebied van research & development. Het werkprogramma van de Kennisalliantie bestaat momenteel uit vier onderling samenhangende projecten, namelijk Kennis naar de Markt, Hoogwaardig innovatief afstudeerstageprogramma in MKB, InformatiePunt Technostarters en de Strategische Denktank regionale kenniseconomie.

De Kennisalliantie gaat uit van negen Kenniskolommen, die de sterkten van de diverse regio's in de provincie Zuid-Holland weergeven.⁴¹ Bij de meeste Kenniskolommen zijn Delftse bedrijven en/of kennisinstellingen nadrukkelijk betrokken. Binnen de kolommen wordt via projecten, netwerken en promotie gewerkt aan het versterken van het kennis-naar-de-markt proces. Het geheel wordt gefaciliteerd door de vier O's. Belangrijke deelnemers van de Kennisalliantie zijn onder meer de provincie Zuid-Holland, de gemeenten Delft, Den Haag, Rotterdam en Leiden, het stadsgewest Haaglanden, de Kamer van Koophandel Haaglanden en enkele regionale universiteiten en hogescholen.⁴²

3.4.2 De gemeente Rotterdam

Delft werkt ook buiten de Kennisalliantie samen met de gemeente Rotterdam. Er zijn vergevorderde plannen om een kennisboulevard aan te leggen tussen Rotterdam en Delft. De gemeenten ontwikkelen langs de A13 tussen Rotterdam Airport en Delft-Zuid een gebied waar wetenschap en bedrijven floreren. Eén van de trekkers moet het Academic Centre TransPORT worden, dat in maart van dit jaar zijn deuren opende. Via het centrum moeten de universiteiten onderzoeksopdrachten binnenhalen van

⁴¹ Deze kolommen zijn Water & Deltatechnologie, ICT-Telecom, Aerospace & Composieten, Life Sciences, Scheepvaart, Transport & Logistiek, Sensor- & Nanotechnologie, Internationaal Recht, Glastuinbouw en Procesindustrie.

⁴² Kennisalliantie Zuid-Holland, 2003: *Werkplan Kennisalliantie Zuid-Holland 2004*, p. 3-5.

de overheid en het bedrijfsleven. De expertise strekt zich uit van de bedrijfskundige aspecten van transport en logistiek, havenconomie, logistieke, transport- en scheepvaarttechniek tot vervoer- en transportkunde en havenontwikkeling. Bij deze plannen zijn de universiteiten, ondernemers en de provincie Zuid-Holland nadrukkelijk betrokken.

De beide gemeenten hopen met de kennisboulevard in de toekomst veel nieuwe werkgelegenheid te creëren en willen tevens een betere doorstroming van studenten naar het bedrijfsleven bereiken en onderzoeksresultaten meer commercieel uitbaten.

3.5 Kennisnetwerken

3.5.1 Technet

Het grootste netwerk voor technische bedrijven in Nederland is Technet, een kennisnetwerk van hightech bedrijven en instellingen uit de regio Delft, Den Haag, Leiden, Rotterdam en Zoetermeer. Technet schept een hecht relatiernetwerk en een goede kennisinfrastructuur binnen de regio. In totaal zijn er ongeveer zestig bedrijven en instellingen in de Delftse hightech industrie lid van.

Het doel van Technet is kennisintensieve bedrijven en instellingen op informele wijze bij elkaar te brengen door middel van regelmatige bijeenkomsten of excursies. Op deze wijze verloopt onderling contact gemakkelijker en komen samenwerkingsverbanden eenvoudiger tot stand. Daarnaast werkt Technet op regelmatige basis samen met andere netwerken en soortgelijke organisaties. Zo is Technet onder meer vertegenwoordigd in het bestuur van de Stichting Delft Kennisstad en participeert het in het gemeentelijke relatiernetwerk De Delftse Kringen.

3.5.2 Ict-Kring Delft

Een ander kennisnetwerk binnen de gemeente is de stichting Ict-Kring Delft (IKD), die als doel heeft de in Delft aanwezige kennis en ervaring op ict-gebied in kaart te brengen en vooral ook bij elkaar te brengen. Evenals

Technet creëert de IKD door middel van een aantal informele activiteiten een ontmoetingsplaats waar bedrijven elkaars werkzaamheden en specialismen beter leren kennen. Door middel van een maandelijkse ict-borrel, een estafettelunch en themabijeenkomsten ontmoeten bedrijven elkaar op informele wijze, waardoor de samenwerking tussen Delftse ict-bedrijven gestimuleerd wordt.

De IKD is opgericht omdat er ondanks de aanwezigheid van een zeer groot aantal ict-ondernemingen maar weinig samenwerking tussen deze bedrijven plaatsvond. Vaak waren deze ondernemingen gewoon niet op de hoogte van elkaars bestaan of van elkaars specifieke werkzaamheden en specialismen. Uit onderzoek bleek namelijk dat Delft meer dan 200 ict-bedrijven heeft, terwijl iedere onderneming gemiddeld slechts acht andere ict-bedrijven kende.

3.5.3 Delft Design

Een derde netwerk dat een belangrijke rol speelt binnen Delft Kennisstad is Delft Design. De netwerkorganisatie heeft als doel de gemeenschappelijke belangen van ontwerpers binnen de regio Delft te behartigen. Hierbij wil de organisatie het openbare debat over ontwerpende disciplines, de door die disciplines vervaardigde producten en de maatschappelijke betekenis daarvan stimuleren. Daarnaast richt de vereniging zich op het profileren van de aangesloten beroepsgroepen en het bevorderen van de onderlinge contacten. Dit gebeurt door het organiseren van activiteiten als exposities, excursies, ontwerprijstvragen en lezingen. De leden van Delft Design houden zich bezig met architectuur, bouwtechniek, industrieel ontwerpen, interieurarchitectuur, grafische vormgeving, landschapsarchitectuur, restauratie en stedenbouw.

De aanwezigheid van een creatieve klasse draagt bij aan de economische bloei van een regio, volgens Richard Florida.⁴³ Daarom moet cultuur een belangrijke rol innemen binnen Delft Kennisstad. De gemeente Delft erkent het belang van cultuur ook voor haar economische beleid, getuige de oprichting van Bacinol, een bedrijfsverzamelgebouw voor ontwerpers, architecten en kunstenaars.

⁴³ Florida, 2002: *The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*

3.5.4 Overige netwerken

Naast de bovenstaande kennisnetwerken bestaan er binnen de gemeente nog andere netwerkorganisaties, zoals de Delftse Kringen, de Ondernemers Federatie Delft en het Business Network International (BNI). Hoewel ook deze netwerken een rol spelen binnen de kenniseconomie van Delft, zal hiervan geen uitgebreide beschrijving worden gegeven

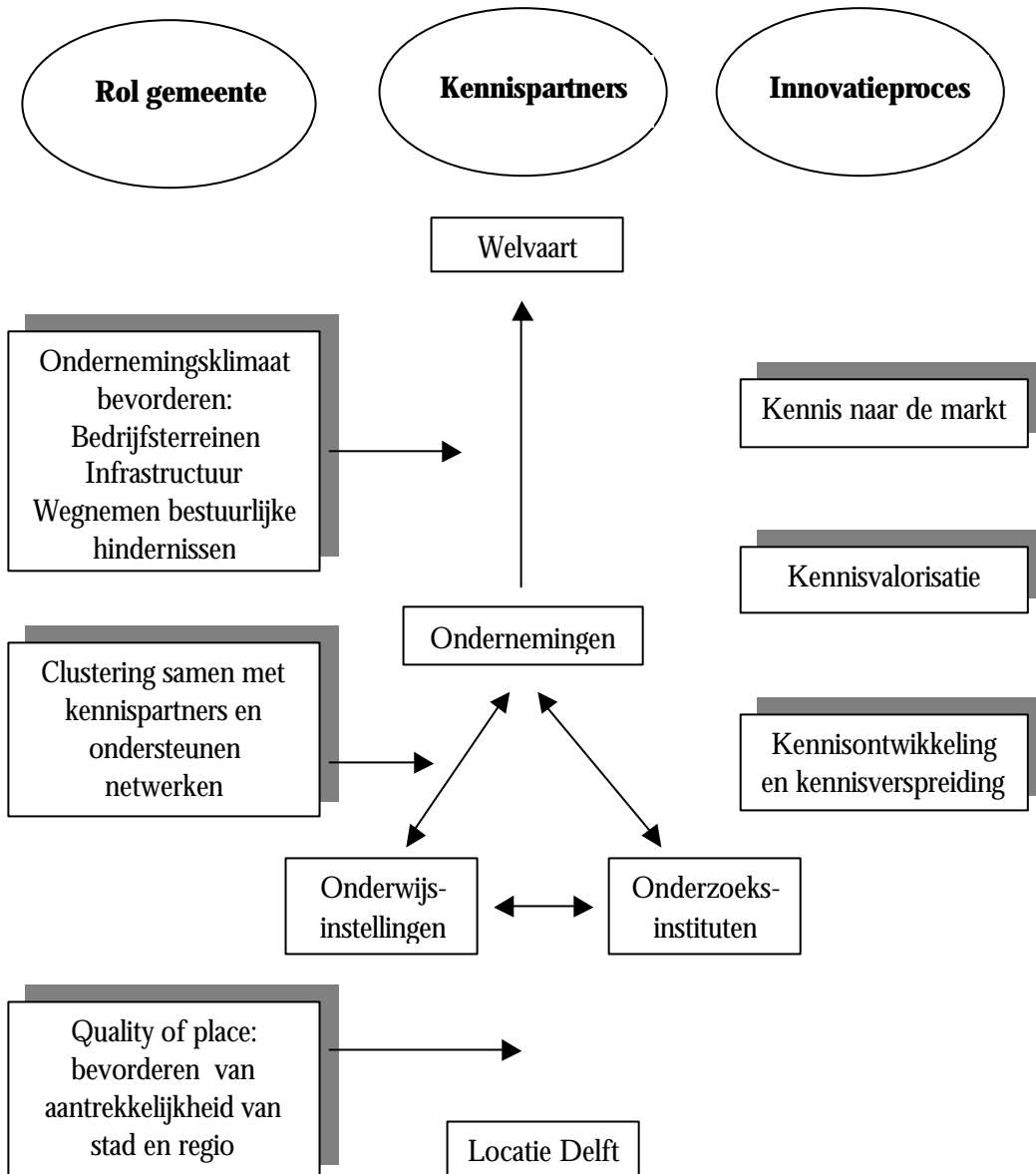
3.6 Conclusie

De kennisinfrastructuur rond Delft is veelomvattend. In totaal zijn er bijna 700 bedrijven en instellingen actief in de kennisintensieve sector. Meer dan 16.000 mensen werken binnen deze sector, ofwel 36 procent van de gehele Delftse beroepsbevolking.⁴⁴ De gemeente kan binnen de grote diversiteit van de kennisinfrastructuur slechts een bescheiden rol innemen.

In figuur 3.3 staat aangegeven welke taken de gemeente in het kennisintensieve krachtenveld heeft. Allereerst moet het gemeentebestuur aandacht besteden aan de aantrekkelijkheid van de stad en haar regio, wanneer zij kennisintensieve bedrijven en kenniswerkers naar de stad wil lokken. Ten tweede moet de gemeente haar economische beleid focussen door samen met haar kennispartners te bepalen waar de ware kracht van Delft ligt.

⁴⁴ Gemeente Delft, 2005: *Statistisch jaarboek 2004*.

Figuur 3.3 De rol van de gemeente in de kenniseconomie



Bron: NYFER

Vervolgens kan de gemeente de kennisontwikkeling en -verspreiding tussen onderwijsinstellingen, onderzoeksinstituten en ondernemingen bevorderen

door de ondersteuning van kennisnetwerken. Het is voor de gemeente van groot belang om goede relaties met haar verschillende partners te onderhouden. De gemeente moet zich verdiepen in wat de precieze behoeften zijn van elke kennispartner, zodat deze op adequate wijze hierbij ondersteund kunnen worden.

Tot slot kan de gemeente een belangrijke rol spelen voor ondernemingen die kennis naar de markt brengen. Zo kan zij het lokale en regionale ondernemingsklimaat bevorderen door onder meer bedrijfsterreinen te ontwikkelen, de infrastructuur te verbeteren en bestuurlijke hindernissen voor ondernemingen (lokaal, maar ook met provincie of Rijk) weg te nemen.

Delft Kennisstad

4 Het economische beleid in Delft, 1990-2005

Dit hoofdstuk gaat in op de strategie die Delft medio jaren '90 heeft gekozen om het economische klimaat, en zo de werkgelegenheid, in de stad te verbeteren: Delft Kennisstad. Allereerst zal een chronologische uiteenzetting worden gegeven van de economische strategie en haar doelstellingen, speerpunten en projecten. Daarna zal het economische beleid van de gemeente geëvalueerd worden. Enerzijds zullen de diverse projecten en middelen van de afgelopen vier jaar onder de loep worden genomen, anderzijds wordt Delft Kennisstad getoetst aan de hand van de economische theorieën uit het vorige hoofdstuk.

4.1 De economische historie van Delft Kennisstad

4.1.1 Het ontstaan van Delft Kennisstad, 1990-1995

Naar aanleiding van de sterk teruglopende werkgelegenheid in de Delftse industrie gaf de gemeente Delft in 1989 opdracht aan TNO om de mogelijkheden voor een welvarende toekomst van de Delftse economie te onderzoeken. Het onderzoek, uitgevoerd door Richard Knight, toonde aan dat de Delftse economie twee sterke punten had: het historische centrum en de aanwezigheid van veel kennisintensieve bedrijven.⁴⁵ De gemeente kreeg het advies het begrip 'kennis' te omarmen. Door de stimulering van netwerken van kennisintensieve bedrijven en instellingen moest Delft een 'kennisstad' worden. Hiervoor moest ze gericht werken aan de verdere ontwikkeling van Delft als aantrekkelijke vestigingsplaats voor bedrijven in de kennissector. De gemeente moest niet alleen investeren in zogeheten kennisprojecten, maar behoorde volgens Knight ook gebruik te maken van de reeds aanwezige kennis in de stad, zoals de TU Delft en TNO. Het begrip 'Delft Kennisstad' was geboren.

Op basis van de resultaten van het onderzoek van Knight stelde de Delftse gemeenteraad in 1991 een economische beleidsvisie met de titel 'Zicht op Delft Kennisstad' vast. De belangrijkste punten binnen deze visie waren:⁴⁶

⁴⁵ Gemeente Delft, 1999: *51 Delft Kennisstad verhalen*, p. 8.

⁴⁶ Gemeente Delft, 2004: *Evaluatie economische structuurversterking. Van Delft Kennisstad naar Technopolis*, p. 5.

- het profiel Delft Kennisstad zou worden uitgewerkt als basis voor bedrijfsterreinen en netwerkontwikkeling;
- de ontwikkeling van het zuidelijk knooppunt in Delft, samen met de TU Delft, zou hoge prioriteit krijgen;
- de gemeente zou zich gaan inspannen om het aanbod van bedrijfsruimte voor starters en doorstarters te vergroten;
- nieuw te ontwikkelen bedrijfsterreinen zouden vanuit een vooraf vastgesteld profiel ontwikkeld worden;
- binnen de gemeente zou een aanspreekpunt voor het bedrijfsleven komen;
- vestigers op nieuwe bedrijfsterreinen zouden primair op kwaliteit worden getoetst en niet op het aantal werknemers per hectare.

In 1994 trad een nieuw College aan dat het idee Delft Kennisstad verder wilde uitwerken. Met de strategienota *Delft Kennisstad. Werk centraal* werd in het daaropvolgende jaar gekozen voor Delft Kennisstad als de economische stadsstrategie. De gemeente erkende dat ze tot dat moment te weinig naar buiten was gericht met haar economische beleid. De strategie was te veel van de gemeente en te weinig van anderen, waardoor de kennisintensieve bedrijven en instellingen in Delft zich niet of onvoldoende herkenden in de tot dan genomen initiatieven. Voortaan zou de gemeente een 'luisterstrategie' toepassen: wat kan Delft doen voor haar zakelijke kennispartners en wat hebben deze partners nodig?⁴⁷ De gemeente zou zich daarbij concentreren op de volgende gebieden:

- de ontwikkeling van bedrijfsterreinen voor kennisintensieve bedrijven;
- de bevordering van netwerken tussen kennisintensieve bedrijven en kennisintensieve instellingen;
- de ontwikkeling van gezamenlijke projecten tussen de gemeente en kennisintensieve bedrijven en instellingen;
- de gemeentelijke profilering van Delft Kennisstad;
- de internationale profilering van Delft Kennisstad;
- het aantrekkelijk maken van Delft voor starters binnen de kennissector.

Om de strategie meer naamsbekendheid en draagkracht te geven was de promotie van Delft Kennisstad van groot belang. In opdracht van de gemeente vonden er onder meer presentaties op beurzen en exposities plaats en werd er maandelijks een pagina over Delft Kennisstad in de *Stadskrant* gezet.

⁴⁷ Gemeente Delft, 1995: *Delft Kennisstad. Werk centraal*, p. 11-12.

Na een geruime tijd van voorbereiding en marktverkenning werd een kennisgeoriënteerd bedrijfsterrein ontwikkeld: Delftech Park. In de nota 'Zicht op Delft Kennisstad' had de gemeente al een keuze gemaakt voor de ontwikkeling van bedrijfsterreinen op strategische knooppunten langs de Rijksweg in Delft. In 1995 werd uiteindelijk de eerste kavel uitgegeven aan het kennisintensieve bedrijf Priva Computers Systems. In deze zelfde periode begon de gemeente ook met de ontwikkeling van twee andere bedrijfsterreinen bij de Delftse Poort en de Ypenburgse Poort.

4.1.2 De actieplannen, 1996-2000

De uitwerking van de stadsstrategie leidde in november 1995 tot de vaststelling van een actieplan, waarin de geplande projecten, hun achtergrond en de samenwerkende partijen werden beschreven. In het eerste actieplan, dat betrekking had op 1996, had de gemeente haar beleid onderverdeeld in acht verschillende clusters: Bedrijfshuisvesting, Arbeidsmarkt, Digitaal Delft, Moderne organisatie, Milieutechnologie, Kwaliteit van de stad, Kwaliteit van de wijken en Citymarketing.⁴⁸ Omdat Delft Kennisstad geen gemakkelijk onderwerp was voor de politiek – de schakel tussen de economische strategie en de Delftse burger was ver te zoeken – werd met opzet gekozen voor een groot aantal beleidsclusters. Zo kon ook de gewone Delftenaar zich op bepaalde deelsterreinen herkennen in het beleid van de gemeente.

In 1996 richtte de gemeente zich vooral op het aantrekken van kennisintensieve starters naar Delft. Dit vertaalde zich in de ontwikkeling van het Technostart programma en werkgelegenheidsprojecten als Werk in Bewaking, het Instroomstelsel, de Dienstenwinkel en de Coachingpool. Andere projecten waren de Kennistelefoon, de Vraagbaak van de TU Delft en haalbaarheidsonderzoeken naar de Digitale Stamboom en de Delft Card.

In het tweede actieplan is Delft Kennisstad als strategie verder uitgewerkt. Zo werd in 1997 een aantal projecten geconcretiseerd, zoals de ontwikkeling van de nieuwbouw van het Bedrijfstechnologisch Centrum (BTC) op het Delftech Park en Radex II. Aan het kennisnetwerk werd in dat jaar bovendien verder vorm gegeven door de ontwikkeling van het

⁴⁸ Gemeente Delft, 1995: *Aanbiedingsbrief actieplan 1996*, p. 2.

samenwerkingsverband Software regio (later bekend als HITEC) als netwerk van ict-bedrijven. Andere projecten in dat jaar waren onder meer Overheidsloket 2000, Groen Computeren en de Toptoets.⁴⁹

Box 4.1 De Kennistelefoon

De Kennistelefoon, een initiatief van het kennisnetwerk Technet dat financieel wordt ondersteund door de gemeente Delft en de Stichting Delft Kennisstad, is bedoeld om innovatie in Nederland een impuls te geven. De Kennistelefoon is bestemd voor hightech business-to-business vragen en biedt een groot reservoir aan geavanceerde technische kennis voor ieder bedrijf en voor iedere technicus in binnen- en buitenland. Via het emailnetwerk van de Kennistelefoon gaat een technische vraag naar alle kennisintensieve instituten en bedrijven in Delft en de regio. Op deze manier kunnen bedrijven snel beschikken over de benodigde expertise en wordt samenwerking in de kennissector bevorderd.

In het actieplan van 1998 was gekozen voor een kleiner aantal clusters binnen de stadsstrategie, waardoor meer samenhang tussen de verschillende projecten moest ontstaan. Een aantal van de clusters uit het eerste actieplan was intussen op eigen benen komen te staan, zoals Kwaliteit van de wijken en Arbeidsmarkt. In het actieplan werd uitgegaan van drie clusters waarin projecten zouden worden geïnitieerd: Bedrijvigheid, Werkgelegenheid en Technologie, Delft Multimediaal/Moderne organisatie en Citymarketing.⁵⁰

Box 4.2 International Center for Information Technology (ICiT)

Het International Center for Information Technology – kortweg ICiT (spreek uit 'I see it') – heeft als doel de bedrijvigheid en de samenwerking binnen de ict-sector te stimuleren. Het centrum wil innovatieve (door)startende en groeiende ict-ondernemers in de regio Delft en Rotterdam door middel van kennis en contacten naar een hoger niveau brengen. Bestaande ondersteuningsfaciliteiten worden voor ondernemers zo toegankelijk mogelijk gemaakt en indien wenselijk worden nieuwe faciliteiten gecreëerd. Voorbeelden hiervan zijn intensieve management-ondersteuning, mentoring, inzet van specialistische dienstverleners en de organisatie van netwerk- en themabijeenkomsten. Een bijzondere uitdaging voor ICiT betreft de koppeling van de technische kennis uit Delft aan de bedrijfskundige kennis uit Rotterdam, waardoor een voedingsbodem ontstaat voor nieuwe bedrijvigheid.

Na de verkiezingen van 1998 tekende het nieuwe College een programma waarin Delft Kennisstad het centrale uitgangspunt voor het economische beleid voor de periode 1998-2002 zou blijven. In het vierde actieplan zette de gemeente de keus voor een minder brede aanpak voort en koos voor vijf hoofdthema's binnen Delft Kennisstad: Milieutechnologie, Informatie- en

⁴⁹ Gemeente Delft, 2001: *Evaluatie Delft Kennisstad*.

⁵⁰ Gemeente Delft, 1998: *Meerjarenbegroting 1998-2001*.

communicatietechnologie, Water en Bodem, Ontwerpen en Architectuur en Innovatieve Vervoerssystemen.⁵¹ Rond deze thema's werd een aantal nieuwe projecten ondersteund, zoals de Nul-energieflat en Waterstad 2000 dat ontwikkeld werd als een systeem van integraal waterbeheer. In het actieplan van dat jaar stond tevens netwerkvorming centraal door de oprichting van het International Center for Information Technology (ICiT).

Vanaf 1999 ontstond langzaamaan een regionale oriëntatie binnen het economische beleid van de gemeente. Naast de aandacht voor de kenniseconomie in de eigen stad werd ook de ontwikkeling van de Kennisregio Haaglanden actief ondersteund. In het actieprogramma van dat jaar stond dat er gestreefd moest worden naar hechtere samenwerking met andere partijen binnen de kennissector. Vooral een structurele strategische samenwerking met de TU Delft moest de positie van Delft als kenniscentrum versterken. De verhouding tussen de gemeente en de universiteit liet jarenlang echter te wensen over. De TU Delft richtte zich niet alleen op Delft, maar zag zichzelf meer in een internationale context. Pas na 2001 koos de universiteit voor een andere strategie waarbij samenwerking binnen de regio van groter belang werd geacht.

Box 4.3 **Bacinol**

In de oude fabriek van DSM-Gist zit vanaf 2001 Bacinol, dat ruimte biedt aan architecten, ontwerpers en kunstenaars. Tegen zeer gunstige tarieven kunnen zij een ruimte huren om hun activiteiten uit te voeren. In de Stadshal zijn werkplaatsen, ateliers en kantoren voor kunstenaars, ontwerpers en architecten. Ook is er een ruimte gerealiseerd voor tentoonstellingen, openbare debatten en workshops.

In 2000 liepen veel projecten van de vorige jaren door. Binnen het kernthema Ontwerpen en Architectuur werd in de eerste helft van dat jaar een voorstel gedaan om te komen tot één gebouw met daarin werkplaatsen en atelierruimtes voor architecten, ontwerpers en kunstenaars in Delft. Deze Stadshal, die de naam Bacinol kreeg, werd het daaropvolgende jaar tot stand gebracht. Voor het kernthema Water en Bodem werden plannen geformuleerd om de daaropvolgende jaren het beleid nauw aan te laten sluiten bij de diverse onderzoeks- en uitvoeringsprogramma's van het Delft Cluster (een samenwerking van de TU Delft, TNO Bouw, WL | Delft Hydraulics, GeoDelft en UNESCO-IHE).

⁵¹ Gemeente Delft, 1998: *Collegeprogramma 1998-2000*; Innovatieve vervoerssystemen werd pas in 1999 toegevoegd aan de oorspronkelijke vier kernthema's.

Box 4.4 Case-study: Het Technostartbeleid

Een technostarter is een natuurlijke of rechtspersoon die een onderneming drijft of de start ervan voorbereidt, op basis van een nieuwe technische vinding of een nieuwe toepassing van een bestaande technologie. Breder genomen behoort ook bijvoorbeeld een net begonnen architectenbureau tot de groep van technostarters. Technostarters onderscheiden zich door een hoge kennisintensiteit, producten en diensten die zijn gebaseerd op nieuwe technologieën, een hogere opleiding en een gemiddeld drie keer snellere groei dan andere starters. Deze starters zijn dankzij hun dynamiek, productiviteit en innovativiteit van doorslaggevend belang voor een goed functionerende kenniseconomie. Sterke ondernemingen binnen de kennissector zijn cruciaal voor een stad, omdat deze kunnen groeien en zo het economisch klimaat en de werkgelegenheid binnen een gemeente kunnen stimuleren.

Door de jaren heen heeft de gemeente altijd bijzonder veel aandacht geschonken aan de technostarters. Sinds de keuze voor Delft Kennisstad in 1995 zijn er verschillende bedrijfsterreinen en bedrijfsverzamelgebouwen binnen de gemeente ontwikkeld, die de vestiging van technostarters in Delft moesten bevorderen. Het Bedrijfstecnologisch Centrum Delft (BTC) op het Delftech Park is hiervan een treffend voorbeeld. Het bedrijfsverzamelgebouw biedt in de eerste plaats huisvesting aan startende en/of kleinere innoverende ondernemingen en biedt daarbij een optimale infrastructuur waarin zij hun activiteiten kunnen ontplooiën. De aanwezigheid van andere hoogwaardige en innoverende ondernemingen kan van groot belang zijn voor technostarters. Wanneer producten en diensten op elkaar aansluiten, komt samenwerking gemakkelijker tot stand en worden nieuwe activiteiten sneller gegenereerd. Een ander voorbeeld van zo'n bedrijfsverzamelgebouw is Bacinol, bestemd voor startende kunstenaars.

De gemeente heeft zich ook beziggehouden met het faciliteren van technostarters, bijvoorbeeld door middel van coaching, mentoring en financieel advies. Dit is vaak onderdeel geweest van gemeentelijke projecten die deel uitmaakten van Delft Kennisstad, zoals ICiT. Dit kennisnetwerk ondersteunde technostarters bij het opzetten van een bedrijf en het vinden van financiering en huisvesting. Twee jaar geleden werd het project Nieuwe Bedrijvigheid geïnitieerd, dat soortgelijke hulp bood aan starters binnen de kennissector. De gemeente ziet haar andere taken liggen in de voorwaardenscheppende sfeer. Dit heeft betrekking op informatie over regelgeving, wegwijs maken in netwerken en subsidieverstrekking.

Lange tijd vond de ondersteuning van de technostarters vooral op lokaal niveau plaats. Sinds enkele jaren is hier verandering in gekomen. Het bovengenoemde project Nieuwe Bedrijvigheid biedt namelijk ondersteuning in de regio Haaglanden-Leiden en wordt niet alleen gefinancierd door de gemeente Delft, maar ook door de provincie Zuid-Holland, de Kamer van Koophandel en de gemeenten Den Haag en Leiden. Een ander project wordt via de Kennisalliantie en de provincie door Delft gesteund: het InformatiePunt TechnoStarters (IPTS). Het informatiepunt dient door middel van een website en telefonische helpdesk als gids voor de ondernemer die opereert in de provincie Zuid-Holland.

Ook de samenwerking met de TU Delft op het punt van de technostarters is de laatste jaren sterk verbeterd. Zo wordt er momenteel intensief samengewerkt bij de ontwikkeling van het TU Noord-gebied en Technopolis. Gezamenlijke ondersteuning van technostarters vindt tevens plaats bij de ontwikkeling van een incubator, een bedrijfsverzamelgebouw voor techno-ondernemers. Hier zal tevens de nieuwe businessclub Young Entrepreneurs Society Delft (YESDelft!) gehuust zijn, waarbinnen kennis over ondernemen gebundeld en uitgewisseld zal worden. YesDelft!, dat in april 2005 gelanceerd is, zal bovendien samen met faculteiten en studieverenigingen van de TU Delft activiteiten gaan organiseren die te maken hebben met ondernemen. In de incubator krijgen technostarters advies en begeleiding van zogeheten 'formulemanagers' bij marketing, subsidieaanvragen, octrooien en patenten. In het gebouw kunnen de starters ook coaching krijgen en gebruikmaken van de netwerken en faciliteiten van de gemeente en de TU Delft.

Een ander project dat dit jaar het licht ziet heet Awareness, de nieuwe koers van ICiT, dat wordt gefinancierd door de gemeenten Delft en Rotterdam. Het doel van dit project is pre-starters, ofwel mensen die met een idee rondlopen maar nog geen concreet businessplan hebben, alert te maken op de mogelijkheden van ondernemen. Zo probeert Awareness de cultuur voor ondernemerschap in de regio te versterken, starters te genereren en in een vroeg stadium van het businessidee kruisbestuiving tussen de economen en technici te bewerkstelligen. De pre-starters waar Awareness zich op richt zijn net afgestudeerden, alumni en studenten van de Delftse en Rotterdamse universiteiten en hogescholen.

Het technostartbeleid van de gemeente is over het algemeen positief te beoordelen. Uit het benchmark-onderzoek blijkt echter niet dat er ook al concrete successen zijn geboekt op dit terrein. Het aantal starters in Delft blijft namelijk achter bij het gemiddelde van Nederland en vergelijkbare gemeenten. Over de ontwikkeling van het aantal technostarters in Delft en de regio zijn geen precieze cijfers beschikbaar, maar het lijkt er op dat het gemeentelijke technostartbeleid nog niet tot duidelijk positieve resultaten heeft geleid.

Hoewel de gemeente altijd veel aandacht heeft besteed aan het faciliteren van technostarters, zoals blijkt uit bovenstaande, heeft het onderwerp nooit hoog op de politieke agenda gestaan. Uit de Handelingen blijkt namelijk dat Raadsleden zich de afgelopen tien jaar nauwelijks met het onderwerp hebben beziggehouden. De enige politieke partij binnen Delft die wel altijd veel aandacht heeft geschonken aan technostarters is STIP. Zo staat er in het verkiezingsprogramma 2002-2006 van deze partij dat de gemeente deze starters goed moet faciliteren, zeker als het gaat om het bieden van passende en betaalbare huisvesting. Juist omdat technostarters belangrijk zijn voor de lokale economie, zouden ook Raadsleden met een andere politieke achtergrond op actievere wijze moeten nadenken over hoe de gemeente (toekomstige) starters kan faciliteren, motiveren en aantrekken. Dit moet natuurlijk in samenwerking met de kennispartners in Delft, met name de TU Delft, gebeuren.

"Oude halletjes en bedrijfjes vormen vaak een prima omgeving voor technostarters. Dat soort ruimtes hebben we steeds minder in Delft. De huren die in bedrijfsverzamelgebouwen door starters opgebracht moeten worden, zijn behoorlijk." (R. van Wijngaarde, Kamer van Koophandel Haaglanden)

Een belangrijk punt hierbij is goedkope bedrijfsruimte. Een lage huur van kantoren of bedrijfsruimte verlaagt de drempel voor creatieve geesten om de markt te betreden en de eerste moeilijke jaren door te komen. Ook blijft de bevordering van kennisnetwerken voor technostarters van belang. Hierbij moet de gemeente er echter wel voor waken dat zulke netwerken niet alleen in het borrelcircuit blijven hangen, maar ook daadwerkelijk wat opleveren voor startende ondernemingen.

4.1.3 Herijking Delft Kennisstad, 2001-2005

In 2001 heeft er een gemeentelijke evaluatie van Delft Kennisstad als economische strategie plaatsgevonden. Uit een rapport van TNO-INRO bleek dat het nog steeds een goede keuze was van de gemeente om haar economische beleid te richten op de kennissector. Nog steeds bood de kennis economie de meeste kans op een gunstig economisch klimaat in Delft en groei van de werkgelegenheid. Uit het onderzoek bleek tevens dat meer dan de helft van de banen in Delft gerelateerd was aan de kennis economie; ten tijde van het onderzoek van Knight in 1990 was nog eenderde van de werkgelegenheid binnen deze sector gelegen.⁵²

In 2002 werden veel gezamenlijke projecten vanuit Delft Kennisstad geïnitieerd, zoals de Digitale Atlas, het Kennisfestival, het Sensor Competence Center Delft (SCCD) en het Regiolab, een praktijkgericht onderzoek binnen het kernthema Innovatieve Vervoerssystemen. De bevordering van kennisnetwerken stond dat jaar centraal. Zo werd de Ict-Kring Delft (IKD), een netwerkorganisatie die vanuit een commerciële achtergrond de Delftse ict-bedrijven beter wil organiseren, actief ondersteund. Tevens werd de KennisSociëteit ontwikkeld die de vele kennisintensieve netwerken een ruimte bood, zodat kennis kon worden uitgewisseld en nieuwe initiatieven konden worden gegenereerd.

Dat jaar werd ook een begin gemaakt met de ontwikkeling van het bedrijfsterein Technopolis, dat cruciaal wordt geacht voor de toekomst van Delft als kennisstad. Voor de totstandkoming van het gebied ten zuiden van de campus van de TU Delft werd een consortium samengesteld, bestaande uit de universiteit, de gemeente Delft, ING-Vastgoed en ABN-AMRO-Bouwfonds. Dit consortium zal de ontwikkeling en promotie van Technopolis de komende jaren voor zijn rekening nemen. Ondanks alle inspanningen en geïnitieerde projecten bleek in de zomernota 2002-2005 echter dat er in de jaren daarvoor geen massief Delft Kennisstad-beeld is ontstaan, dat nationaal en internationaal als onomstreden imago werd geaccepteerd.⁵³

⁵² Gemeente Delft, 2001: *Evaluatie Delft Kennisstad*.

⁵³ Gemeente Delft, 2002: *Zomernota 2002-2005*.

Box 4.5 De KennisSociëteit

De KennisSociëteit biedt middels het Meisjeshuis ruimte aan de vele kennisnetwerken in de regio. De sociëteit is in april van dit jaar geopend door burgemeester Verkerk. Binnen de KennisSociëteit worden kenniskringen georganiseerd. Leden van een kenniskring zijn automatisch lid van de KennisSociëteit en hebben daarmee toegang tot de netwerkfaciliteiten. Daarnaast wordt de sociëteit ook een ontmoetingsplaats voor de vele in Delft werkende, maar niet wonende werknemers die niet of nauwelijks deelnemen aan de Delftse sociale en culturele infrastructuur. Als vertegenwoordiger van hun bedrijf of instelling dragen zij daarmee bij aan de uitwisseling van kennis en het genereren van nieuwe initiatieven.

Het jaar 2003 stond in het teken van de oprichting van de Kennisalliantie Zuid-Holland, waardoor Delft duidelijker gepositioneerd werd in de regio. Het is een platform waarin deelnemers aan de regionale kenniseconomie elkaar kunnen ontmoeten, activiteiten op elkaar kunnen afstemmen en samen de kennisintensieve bedrijvigheid en innovatie naar een hoger plan proberen te tillen. Naast de regionale oriëntatie is de gemeente Delft zich vanaf dat jaar ook meer gaan richten op internationaal niveau. Zo werd een conferentie gehouden met als doel te komen tot de oprichting van een internationaal netwerk onder de naam Technopolicy. Een ander project dat in 2003 vorm kreeg was Nieuwe Bedrijvigheid, gericht op het aantrekken van kennisintensieve starters.

In 2004 werd gekozen voor een intensievere internationale profilering van Delft Kennisstad. Hoewel de gemeente nog steeds koos voor de term 'Delft Kennisstad', kwam de Stichting Delft Kennisstad met de op de internationale markt gerichte benaming 'Delft Center of Technology'. Om invulling te geven aan deze nieuwe naam werd onder meer het Engelstalige boekje 'Delft Discovers' uitgegeven. Naast deze internationale profilering werden ook de netwerkactiviteiten geïntensiveerd door de oprichting van de KennisSociëteit in het Meisjeshuis, dat in april van dit jaar haar deuren opende. De verdere ontwikkeling van Technopolis stond dat jaar ook centraal.

Box 4.6 Case-study: De profilering en promotie van Delft Kennisstad

Een belangrijk beleidsinstrument als het gaat om het bevorderen van kennisintensieve bedrijvigheid is de juiste profilering van dat beleid. De gemeente moet weten welke kernactiviteiten binnen de stad of de regio zijn geconcentreerd en waarmee ze een unieke positie inneemt. Pas als duidelijk is wat de ware sterkten van een stad zijn, kan het gemeentelijk bestuur hier op inspelen en deze sterkten ondersteunen. Een goede profielschets heeft de externe functie dat partijen in de markt weten (en er regelmatig aan herinnerd worden) dat men voor bepaalde activiteiten nergens beter terecht kan dan in de desbetreffende gemeente of haar regio.

De gemeente Delft heeft haar stadsstrategie nooit heel sterk weten te profileren. De keuze voor de term 'Delft Kennisstad' maakte dat ook niet eenvoudig. Hoewel deze benaming tien jaar geleden mogelijk nog een onderscheidend vermogen had waarmee bedrijven naar de stad konden worden gelokt, is dit nu niet meer het geval. Veel andere steden in Nederland noemen zichzelf heden ten dage ook 'kennisstad'. De Stichting Delft Kennisstad gebruikt momenteel de term 'Delft Center of Technology', een internationale en ietwat meer gespecificeerde naam. Hoewel dit een stap in de goede richting is, ontbreekt er nog steeds een duidelijk Delfts profiel.

'Delft Kennisstad' is altijd een te breed en daardoor tamelijk vaag begrip geweest. De gemeente had al in 1995 voor een scherpere profilering moeten kiezen die aangaf waar de werkelijke kracht(en) van Delft lag(en). Pas in 1999 is een stap voorwaarts gezet met de keuze voor vijf kernthema's binnen het economische beleid: Milieutechnologie, Informatie- en communicatietechnologie, Water en Bodem, Ontwerpen en Architectuur en Innovatieve Vervoerssystemen.

Toch vertoonde ook deze profilering gebreken, niet alleen omdat het aantal speerpunten nog steeds te groot was, maar ook omdat niet elk speerpunt overeenkwam met de daadwerkelijke sterkten van Delft. Een oorzaak hiervan was dat er onvoldoende overleg is gepleegd met de partners uit de kennissector bij de keuze van de kernthema's. Een economische strategie kan alleen op een juiste wijze gestalte krijgen, wanneer dit in samenspraak met de kennispartners – die in grote mate de ware kracht van Delft bepalen – gebeurt. Pas vanaf het moment dat de gemeente deel ging uitmaken van de Kennisalliantie Zuid-Holland werden de rol en het profiel van Delft duidelijker. Omdat technologie het onderscheidend vermogen van de gemeente bleek te zijn in regionaal verband, koos de Stichting Delft Kennisstad voor de term 'Delft Center of Technology'.

De Raad en het College moeten – in samenwerking met hun kennispartners – duidelijker in beeld gaan brengen waar de echte kracht van Delft en haar regio ligt. Pas wanneer een gemeente weet waar precies haar sterke punten liggen, kan zij dit beleid op een juiste en effectieve wijze promoten. Hierbij moet zij zich ook goed bewust zijn van de doelgroep op wie zij zich richt en van de boodschap die zij wil overbrengen. Op die manier kan de lokale en regionale promotie mede richting geven aan de verdere versterking van het economische profiel. Een sterk profiel en een goede promotie kan tevens een krachtig communicatiemiddel in de richting van de eigen bevolking zijn. Op deze wijze wordt duidelijk waarom het gemeentebestuur bepaalde keuzen maakt en hoe die niet alleen een beperkte groep, maar de gehele lokale bevolking ten goede komen. Dit draagt ertoe bij om het draagvlak onder de bevolking voor het (regionaal-)economische beleid te behouden en verder te versterken.

Sinds 1995 heeft de gemeente veel tijd en geld gestoken in projecten die tot doel hadden de naamsbekendheid en het draagvlak voor Delft Kennisstad te vergroten. In opdracht van de gemeente vonden er presentaties op beurzen en expositieplaats, er werd maandelijks een pagina over Delft Kennisstad in de Stadskrant gezet, informatieve brochures en *Delft!*, een magazine voor ondernemers, werden op de markt gebracht. Toch is de promotie van Delft en haar economische beleid door de jaren te kort geschoten. Zo is het niet gelukt om de rijke historie van Delft te verbinden aan het thema Kennisstad. De Delftse citymarketing bleef vaak steken in bevordering van toerisme.

"Citymarketing is gestrand in toeristische marketing."
(W. Eijkelenburg, Gemeente Delft)

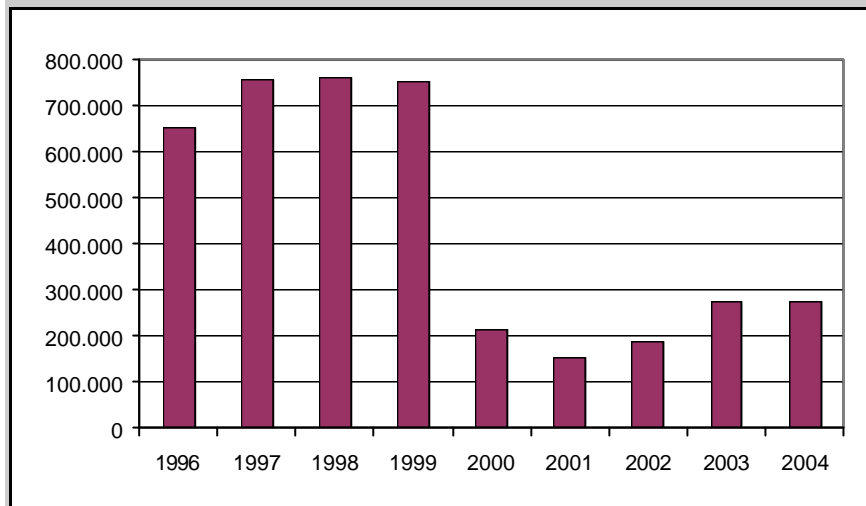
De promotie van Delft Kennisstad naar de eigen bevolking is ook zwak geweest. Uit de interviews blijkt dat de stadsstrategie totaal niet leeft bij de bevolking. Er is niet duidelijk genoeg uitgelegd wat het belang van Delft Kennisstad is voor de lokale economie en dus voor de Delftse burger. De Gemeenteraad had moeten aandringen op een effectievere en meer op de burger gerichte promotie waardoor meer enthousiasme en draagvlak onder de Delftse bevolking hadden kunnen ontstaan. Het is van belang dat Raadsleden hun volksvertegenwoordigende functie oppakken en meer 'de straat op gaan' om het belang van Delft Kennisstad voor de gewone Delftenaar te verhelderen. Burgers moeten bovendien meer betrokken worden bij de beleidsvoorbereiding en besluitvorming over de economische stadsstrategie. Dit is bijvoorbeeld mogelijk door speciaal op Delft Kennisstad gerichte bijeenkomsten te organiseren. Raadsleden moeten burgers ook op actievere wijze proberen te betrekken bij het opstellen van de programmabegroting. Op dit moment gebeurt dat al bij verschillende beleidsonderwerpen, maar nog niet bij Delft Kennisstad.

4.2 Projecten en middelen

In deze paragraaf worden de kosten van de diverse projecten in de periode 2000-2004 gezet tegenover de resultaten die deze projecten hebben opgeleverd. Het gaat hier niet om een zuivere kosten-batenanalyse op projectniveau. Dit is niet mogelijk, omdat de resultaten van veel projecten (zoals het faciliteren van netwerken) zich moeilijk in cijfers laten uitdrukken. Het doel van deze paragraaf is eerder een algemeen beeld te scheppen van waar de middelen naar toe zijn gegaan.

De bedragen voor Delft Kennisstad zijn altijd een marginaal deel van de totale gemeentelijke begroting geweest. Dit is opmerkelijk als je bedenkt dat Delft Kennisstad dé centrale stadsstrategie is die de bloei van de lokale economie en de groei van de werkgelegenheid moet realiseren. Wanneer we het uitgavenpatroon van de gemeente over de periode 1996-2004 als geheel bekijken (figuur 4.1) valt op dat er een breuk ligt bij het jaar 2000. In de jaren 1996 tot en met 1999 werd namelijk drie tot vier maal zoveel uitgegeven aan Delft Kennisstad als in de daaropvolgende jaren.

Figuur 4.1 Uitgaven Delft Kennisstad 1996-2004 (in G)



Bron: Gemeente Delft

De jaren 1996-1999 kenmerken zich door een verscheidenheid aan incidentele projecten, die vaak weinig effectief bleken te zijn. De vaststelling van de vijf kernthema's in 1999 heeft er toe geleid dat de invulling van Delft Kennisstad meer toegespitst was dan daarvoor. De gemeente begon vanaf 2000 in te zien dat haar rol binnen de kenniseconomie van faciliterende en niet van initiërende aard was. Er was dus sprake van een aanpassing van de strategie: in plaats van zich te richten op zoveel mogelijk projecten en beleidsterreinen die raakvlakken hadden met Delft Kennisstad, ging de gemeente minder en gericht geld besteden.

Een tweede reden voor de breuk in het gemeentelijke uitgavenpatroon is de economische laagconjunctuur die ontstond vanaf 1999. Hierdoor beschikte de gemeente over minder financiële middelen en was zij dus genoodzaakt het budget voor Delft Kennisstad in te krimpen. Uit figuur 4.1 blijkt dat er vanaf 2001 wel weer een stijgende lijn zit in de gemeentelijke uitgaven. De uitgaven in 2004 zijn ten opzichte van 2001 namelijk met ruim 80 procent gestegen. Dit heeft vooral te maken met de hoge bedragen die de gemeente in de Kennisalliantie en de Stichting Delft Kennisstad stopt.

Uit de lange lijst met projecten en middelen van de periode 2000-2004 (zie bijlage 2) blijkt dat de gemeente niet sterk heeft ingezet op de *quality of place*. Zowel uit de begrotingen als uit de interviews blijkt dat cultuur- en

woningbeleid nooit stelselmatig deel hebben uitgemaakt van het economische beleid. Hoewel de gemeente niet zelf projecten voor Delft Kennisstad moet gaan verzinnen, moet het cruciale belang van *quality of place* niet over het hoofd worden gezien.

Tabel 4.1 Uitgaven per thema Delft Kennisstad (in €)

Thema Delft Kennisstad	2000	2001	2002	2003	2004
ICT	17.995	12.132	89.507	34.843	20.921
Water en Bodem	14.892	561	500	0	0
Ontwerpen en Architectuur	33.392	30.777	2.269	13.000	13.607
Innovatieve Vervoerssystemen	1.649	2.700	419	0	0
Diverse projecten en netwerken	108.210	57.886	75.142	186.930	239.135

Bron: Gemeente Delft

De gemeente heeft in 1999 vijf kernthema's gekozen, die de sterkten van Delft moesten weergeven: Water en Bodem, ICT, Innovatieve Vervoerssystemen, Milieutechnologie en Ontwerpen en Architectuur. Binnen deze speerpunten zou de gemeente verschillende projecten ondersteunen. Uit tabel 4.1 valt te zien dat niet elk kernthema destijds een juiste keuze was. Vanaf 2001 heeft de gemeente namelijk weinig tot geen geld besteed aan de kernthema's Water en Bodem en Innovatieve Vervoerssystemen. Het thema Milieutechnologie komt niet voor op de lijst met uitgaven omdat het gefinancierd werd uit het Milieutechnologie Fonds. Uiteindelijk hebben slechts twee kernthema's sinds 1999 standgehouden, namelijk Ontwerpen en Architectuur en ICT. Een mogelijke reden hiervoor is dat de kernthema's onvoldoende in samenspraak met de kennispartners zijn bepaald, terwijl juist die partijen de kracht van Delft uitmaken.

“Milieutechnologie als speerpunt was een politieke keuze.”
(M. Oosten, oud-wethouder Delft Kennisstad)

De gemeente heeft de afgelopen jaren relatief veel geld besteed aan het kernthema Ontwerpen en Architectuur. Sinds het jaar 2000 is er meer dan F 90.000 uitgegeven aan projecten binnen dit thema. Een concreet resultaat van deze investering is de opening van Bacinol. Hieruit blijkt dat de gemeente het belang van culturele activiteiten en het hebben van een creatieve klasse erkent. De aandacht van de gemeente voor dit thema levert ook duidelijke resultaten op. Uit het benchmarkonderzoek (hoofdstuk 5)

blijkt dat Delft wat betreft de aanwezigheid van een creatieve klasse en het aantal artistiekeelingen goed scoort in vergelijking met Nederland als geheel en vergelijkbare historische steden.

Het andere kernthema dat nog steeds veel aandacht krijgt van de gemeente is ict. Ongeveer F 175.000 is er in de periode 2000-2004 besteed aan projecten binnen dit thema. Deze relatief hoge uitgaven vertalen zich echter niet meteen in duidelijke successen op dat terrein. Uit het benchmarkonderzoek komt naar voren dat de Delftse ict-sector stagneert ten opzichte van Eindhoven en gemeenten met een vergelijkbare sectorale structuur. Het aantal in Delft woonachtige ict-ers is hoger dan het aantal in Enschede en het gemiddelde van Nederland, maar lager dan het aantal in Eindhoven.

Uit tabel 4.1 blijkt dat het meeste geld terechtkomt bij losse projecten en netwerken.⁵⁴ De afgelopen jaren heeft de gemeente opvallend veel geld gestoken in de Stichting Delft Kennisstad en de Kennisalliantie. Zo is er in 2003 en 2004 in totaal F 70.000 uitgetrokken voor de subsidiëring van de Stichting Delft Kennisstad, die zich de laatste jaren vooral met de promotie van Delft Kennisstad bezighoudt. In diezelfde periode is er aan de Kennisalliantie meer dan F 170.000 besteed. Deze naar verhouding hoge uitgaven hebben erin geresulteerd dat de stichting een *revival* heeft ondergaan en de Kennisalliantie, opgericht vanuit de Stichting Delft Kennisstad, momenteel op volle toeren draait.⁵⁵ Vanaf 2003 is Delft Kennisstad als strategie veel meer regionaal georiënteerd, wat zich uit in intensieve samenwerking met de vier O's op regionaal niveau.

Ook andere kennisnetwerken krijgen, zo blijkt uit bijlage 2, veel aandacht van de gemeente. Er is in 2003 en 2004 ruim F 40.000 uitgegeven aan de ondersteuning van het internationale netwerk Technopolicy. Voor het kennisnetwerk Haaglanden-Leiden is sinds 2001 bijna F 50.000 uitgetrokken. Het is moeilijk te achterhalen welk effect de gemeentelijke subsidiëring van deze netwerken precies heeft gehad. In verschillende rapporten en interviews wordt het bevorderen en faciliteren van de kennisnetwerken in ieder geval als één van de sterkste punten van Delft Kennisstad beschouwd.

⁵⁴ Bijlage 2 geeft een nauwkeuriger beeld van deze uitgaven.

⁵⁵ De provincie Zuid-Holland levert de grootste financiële bijdrage aan de Kennisalliantie.

4.3 Evaluatie van het economische beleid van Delft

4.3.1 Bevordering van de aantrekkelijkheid van Delft

In 1995 kozen de Gemeenteraad en het College van B&W ervoor om Delft neer te zetten als 'kennisstad'. Door kennisintensieve bedrijven naar de stad te lokken zou het economische klimaat versterkt worden en zou de werkgelegenheid in de stad vergroot worden. Omdat mensen steeds vaker hun woonplaats onafhankelijk van de werkplek kiezen en kennisintensieve bedrijven het hoogopgeleide arbeidspotentieel volgen, is het van belang dat de gemeente goed weet wat kenniswerkers naar de stad of de regio lokt en wat hen aan hieraan bindt. Dat moet vervolgens zijn weerslag vinden in het beleid op vrijwel alle gemeentelijke beleidsterreinen.

Delft onderscheidt zich qua *quality of place* alleen al door zijn historische binnenstad van de meeste Nederlandse steden. Ook de overvloed aan cultuur in Delft zelf en de regio (Den Haag en Rotterdam) vergroot de aantrekkelijkheid van de stad als woonomgeving voor kenniswerkers. Uit het benchmark-onderzoek (hoofdstuk 5) blijkt dat de creatieve klasse ongeveer 29 procent van de Delftse beroepsbevolking uitmaakt. Hiermee scoort de gemeente beter dan het gemiddelde van Nederland, de TU-steden Enschede en Eindhoven en vergelijkbare historische steden. Ook doet Delft het qua aantal artistieke beroepen beter dan deze benchmarks.

“De historie van de stad en de woningmarkt zijn niet systematisch onderdeel geweest van het economische beleid.”

(W. Eijkelenburg, Gemeente Delft)

Het is onduidelijk of het beleid van de gemeente werkelijk van invloed is geweest op deze successen. Het beeld dat uit de interviews naar voren komt lijkt dit tegen te spreken. Bevordering van de *quality of place* specifiek voor kenniswerkers is nooit een speerpunt van beleid geweest. Door de jaren heen had de gemeente nadrukkelijker aandacht kunnen schenken aan het aantrekken van de creatieve klasse door bijvoorbeeld het gemeentelijke woningbeleid sterker op deze doelgroep toe te spitsen. Ook wat cultuur betreft had Delft zijn mogelijkheden misschien nog sterker kunnen uitbuiten, al heeft de gemeente zich de laatste jaren, onder andere met de oprichting van Bacinol, hier wel mee beziggehouden.

4.3.2 Netwerken in Delft

Binnen een kenniseconomie is het van groot belang dat de verschillende kennispartners met elkaar in contact gebracht worden. Door netwerken kan onderling contact gemakkelijker verlopen, waardoor eerder samenwerkingsverbanden tot stand komen. De gemeente kan hierbij een belangrijke rol spelen door deze kennisnetwerken te bevorderen en ondersteunen

De gemeente Delft heeft veel werk gemaakt van het creëren en faciliteren van kennisnetwerken in Delft en de regio. Het gemeentebestuur heeft ingezien dat netwerkvorming en -ondersteuning cruciale instrumenten van economisch beleid zijn binnen een kenniseconomie. Zo werd in 1997 het samenwerkingsverband Software regio als netwerk van ict-bedrijven ontwikkeld. Een paar jaar later werd ICiT opgericht, een kennisnetwerk dat zich speciaal richtte op technostarters.

“De taak van de gemeente is het bedienen van bedrijven die je hebt en van bedrijven die je wilt hebben.”

(H. van Oorschot, oud-burgemeester Delft)

Het bevorderen van netwerken vond pas vanaf 2002 meer gericht economisch plaats. De gemeente ondersteunde dat jaar de Ict-Kring Delft, die vanuit een commerciële achtergrond de Delftse ict-bedrijven beter wilde organiseren. Ook maakten de Stichting Delft Kennisstad – gesubsidieerd door de gemeente Delft – en andere kennispartners van de gemeente werk van netwerkbetovordering door de oprichting van de KennisSociëteit. Deze sociëteit heeft dit jaar de deuren geopend van het Meisjeshuis, dat de vele kennisintensieve netwerken uit de regio een ruimte biedt om kennis uit te wisselen en nieuwe initiatieven te ontwikkelen.

De gemeente heeft deze netwerken lange tijd op lokaal niveau ondersteund en heeft tamelijk laat ingezien dat economisch beleid niet alleen binnen de stadsgrenzen kan plaatsvinden. Vanaf 1999 is de gemeente zich langzaam meer regionaal gaan oriënteren, door ondersteuning van de Kennisregio Haaglanden en participatie in diverse regionale projecten. Maar eigenlijk pas sinds de oprichting van de Kennisalliantie Zuid-Holland in 2003 heeft het economische beleid van Delft een echt regionaal karakter gekregen. Het is vanuit economisch oogpunt positief te beoordelen dat Delft nu beseft dat zij

slechts één van de spelers is binnen de kenniseconomie en haar activiteiten meer op regionaal niveau coördineert.

“De gemeente moet faciliteren en samenwerking bevorderen, kijken wat er in de kenniseconomie groeit en bloeit en vragen hoe ze kan helpen. Op het moment komt de overheid nog met te veel eigen initiatieven.”

(B. Ronteltap, Stichting Delft Kennisstad)

Daarnaast is ook het besef gegroeid dat bedrijven, onderwijsinstellingen en onderzoeksinstituten de werkelijke motor van de kenniseconomie zijn. Dit besef heeft er mede toe geleid dat de relatie met onderwijsinstellingen en onderzoeksinstituten de laatste jaren sterk verbeterd is.

4.3.3 De clustering van Delft Kennisstad

De keuze om een ‘kennisstad’ te zijn vereist ook een duidelijk beeld van de werkelijke kracht(en) van Delft en haar regio. Dan kan de gemeente hierop inspelen en deze sterkte(n) van de stad verheffen tot economisch kernthema. Natuurlijk kunnen de werkelijke sterkten van Delft alleen in samenspraak met de verschillende partners van de kenniseconomie worden geïdentificeerd.

“In de regio Delft is alles zeer gefragmenteerd. Er zijn veel spelers, er is geen duidelijke regisseur aanwezig en het bedrijfsleven zit er nog niet bij zoals Zuid-Oost Brabant en Philips.”

(H. van Luijk, TU Delft)

In 1996 koos de gemeente voor een clusterbeleid waarbinnen de projecten van Delft Kennisstad vorm zouden krijgen. In totaal werden er acht speerpunten gekozen, waaronder ook onderwerpen die van weinig invloed waren op de centrale doelstelling van de stadsstrategie. Deze verbreding was bedoeld om ook de Delftse burger warm te krijgen voor de economische strategie, wat echter niet is gelukt. Het effect was eerder het tegengestelde. Doordat men inzette op te veel projecten tegelijk, verminderde de duidelijkheid, slagvaardigheid en effectiviteit van het beleid. Of zoals oud-burgemeester Van Oorschot het verwoordde:

“Er zijn te veel zaken aan het beleid opgehangen die daar maar heel indirect mee te maken hadden, opdat iedereen zich er in kon vinden.”
(H. van Oorschot, oud-burgemeester Delft)

De gemeente onderkende dit probleem en koos voor een kleiner aantal clusters, wat de samenhang tussen de diverse projecten moest bevorderen. In 1999 waren er vijf hoofdthema's voor Delft Kennisstad. Hoewel er vanaf dat moment sprake was van een meer toegespitst beleid, is ook dit aantal nog te groot geweest. De keuze voor één of twee speerpunten waarin de gemeente excelleert zou een verstandigere keus zijn geweest, omdat de Raad en het College zich dan beter hierop hadden kunnen focussen. Niet elk thema bleek bovendien een goede keuze te zijn, omdat nooit grondig is geëvalueerd waar Delft echt sterk in is en omdat de keuze voor de speerpunten onvoldoende in overleg is gebeurd met de kennispartners van de gemeente.

Door de jaren heen zijn er binnen de verschillende clusters zeer veel projecten door de gemeente geïnitieerd. Daarbij is het niet altijd even duidelijk geweest wat de toegevoegde waarde van elk project was en is een grote mate van versnippering ontstaan. Deze versnippering weerspiegelt het gebrek aan focus en strategische visie binnen Delft Kennisstad.

4.3.4 Profilering en promotie van Delft Kennisstad

Een goede profielschets van Delft Kennisstad is een sterk communicatiemiddel in de richting van de kennisintensieve partijen in de markt en van de eigen bevolking. Door een goede promotie van Delft Kennisstad weten bedrijven en instellingen dat men voor bepaalde activiteiten nergens beter terecht kan dan in Delft. Ook komt de gewone burger op die manier te weten hoe Delft Kennisstad de lokale economie ten goede komt. Door bepaalde keuzen van het gemeentebestuur duidelijk te maken wordt het draagvlak onder de bevolking voor het economische beleid versterkt.

Toen Delft er in 1995 voor koos om de gemeente te positioneren als 'kennisstad' had deze term wellicht nog onderscheidend vermogen. Maar heden ten dage is Delft allang niet meer de enige stad in Nederland die zich op deze wijze profileert. Eindhoven, Rotterdam, Almere, Groningen en

Leeuwarden zien zichzelf inmiddels ook als 'kennisstad'. Om deze reden zou Delft zich beter moeten onderscheiden door de werkelijke sterkten van de stad meer te betrekken bij haar profilering.

Eén van de zwakste punten van Delft Kennisstad ligt bij de promotie van de economische stadsstrategie richting de lokale bevolking. De externe promotie is gebrekkig, aangezien nooit duidelijk is uitgelegd aan de Delftse burger hoe belangrijk Delft Kennisstad is voor de lokale economie. Om deze reden leeft het beleid ook niet erg onder de bevolking. Het gemeentebestuur had zich veel meer moeten inspannen om onder de Delftenaren enthousiasme en draagvlak te creëren voor Delft Kennisstad.

4.3.5 Delft Kennisstad een succes?

Delft Kennisstad heeft als strategie geen grote economische successen tot gevolg gehad. Op de terreinen 'regionale (lokale) economische groei' en 'groei van de lokale werkgelegenheid' heeft de economie van Delft zich sinds 1995 niet voorspoediger ontwikkeld dan de economie van vergelijkbare steden (zie hoofdstuk 5). Mogelijke redenen hiervoor zijn dat het beleid op belangrijke onderdelen te weinig doelgericht was en dat de profilering van Delft Kennisstad niet bijzonder sterk was.

Toch betekent dit niet dat de keuze van de gemeente om zich te positioneren een verkeerde was. Een sterk punt zijn de diverse kennisnetwerken die er binnen Delft en de regio zijn ontwikkeld en ondersteund. Ook de gemeentelijke ondersteuning van technostarters is positief, ook al blijkt uit onderzoek dat het aantal starters achterblijft bij het landelijke gemiddelde en bij het aantal starters in steden die met Delft vergelijkbaar zijn.

Omdat het beleid pas de laatste jaren een duidelijkere richting en betere invulling begint te krijgen, mag men nog geen grote successen verwachten. Het is wel belangrijk om vanaf nu heel precies te monitoren hoe bijvoorbeeld het aantal kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven in de stad zich ontwikkelt en hoe het verloopt met de economische groei en werkgelegenheid in de regio en in de stad.

Delft Kennisstad

5 Delft vergeleken met andere steden en Nederland als geheel

Een belangrijke vraag is natuurlijk of het beleid van de gemeente Delft om kennisintensieve bedrijvigheid te stimuleren succesvol is geweest. In dit hoofdstuk wordt de ontwikkeling van Delft op verschillende punten vergeleken met andere gemeenten. Dat levert een eerste beeld op van mogelijke beleidseffecten van Delft Kennisstad. Daarbij dient te worden opgemerkt dat echte effectmeting alleen mogelijk is met omvangrijkere econometrische analyses en meervoudige modellen. De gemeente Delft wordt in dit hoofdstuk vergeleken op indicatoren die een aanwijzing kunnen geven voor een succesvol economisch beleid. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen directe effecten, het aantrekken van kennisintensieve bedrijven én huishoudens, en indirecte effecten: de totale economische ontwikkeling van Delft.

Om de ontwikkeling van kennisintensieve bedrijvigheid en kenniswerkers in Delft goed te kunnen beoordelen wordt die niet alleen afgezet tegen een gemiddelde van Nederland, maar ook tegen de ontwikkeling in andere TU-steden, namelijk Enschede en Eindhoven. Voor de ontwikkeling van algemeen-economische indicatoren wordt Delft vergeleken met specifieke benchmarks, namelijk:

1. Een gemiddelde van de tien gemeenten met de meest vergelijkbare historische stadsstructuur (in de grafieken wordt deze benchmark aangeduid als 'historisch').⁵⁶ Historische steden zijn in trek bij een hoogopgeleide, creatieve bevolking. Door Delft te vergelijken met andere historische steden ontstaat dus een beeld van de afwijking ten opzichte van steden die een vergelijkbare uitgangspositie hebben. Dit vergroot de kans dat die afwijking iets zegt over succesvol beleid.
2. Een gemiddelde van de tien gemeenten met de meest vergelijkbare sectorale structuur (in de grafieken wordt deze benchmark aangeduid als 'sectoraal').⁵⁷ De sectorale structuur van steden en regio's blijkt een belangrijke verklaring te bieden voor de economische ontwikkelingen in zo'n stad of regio. Door Delft te vergelijken met gemeenten met een op dat gebied vergelijkbare uitgangspositie ontstaat een beter beeld van de relatieve positie van Delft en de mogelijke invloed van beleid daarop.

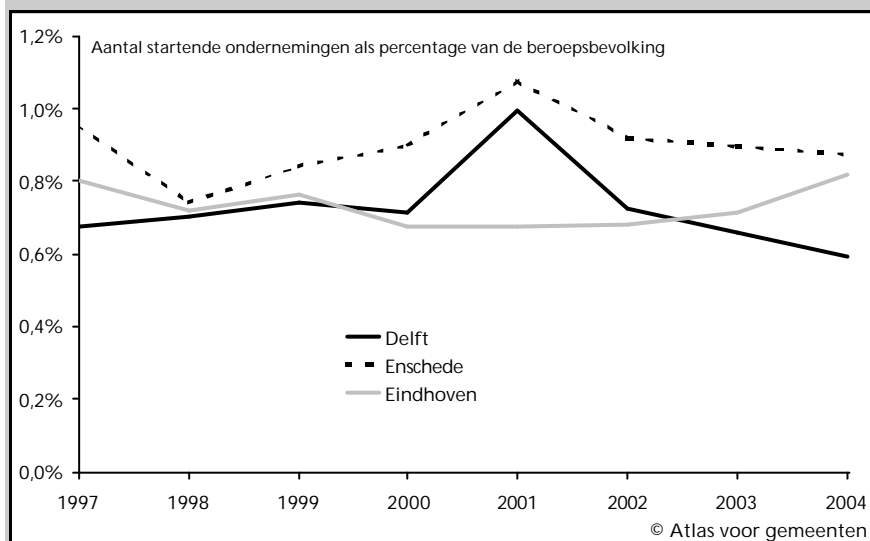
⁵⁶ Deze gemeenten zijn Utrecht, Leiden, Haarlem, 's-Gravenhage, Dordrecht, Groningen, Leeuwarden, Deventer, 's-Hertogenbosch en Breda.

⁵⁷ Deze gemeenten zijn Groningen, Zwolle, Arnhem, Lelystad, Gouda, Apeldoorn, Amersfoort, Leidschendam-Voorburg, Maastricht en Haarlem.

5.1 Kennisintensieve bedrijven

Uit figuur 5.1 blijkt dat het aantal startende ondernemers⁵⁸ en de ontwikkeling van het aantal starters in Delft achterblijft bij de andere TU-steden. In 2001 was er sprake van een duidelijke stijging van het aantal starters, maar sindsdien is er sprake geweest van een sterke daling tot onder het niveau van Enschede en Eindhoven.

Figuur 5.1 Minder (toename van) starters dan in andere TU-steden

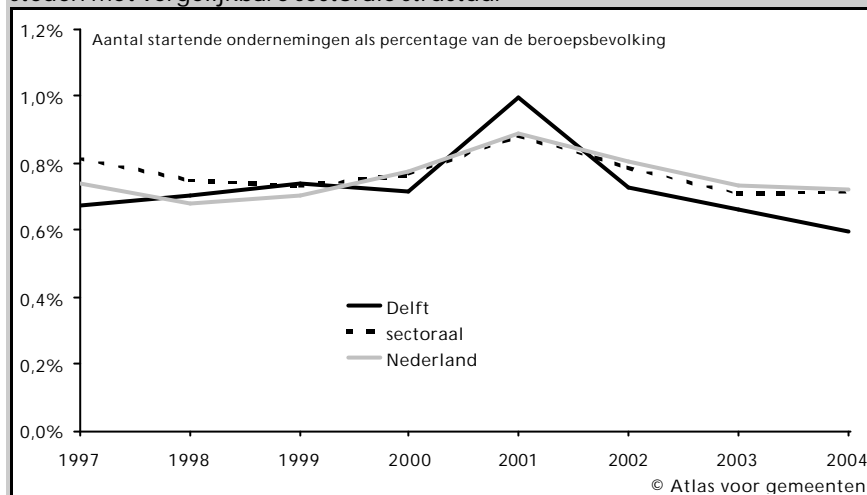


Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data Kamer van Koophandel

Figuur 5.2 laat zien dat Delft qua aantal starters ook achterblijft – hoewel in minder sterke mate – bij het gemiddelde van Nederland en gemeenten met een vergelijkbare sectorale structuur. Alleen in 2001 stijgt Delft boven Nederland en de sectorale benchmark uit.

⁵⁸ Het aantal startende ondernemers per jaar als percentage van de beroepsbevolking. Onder startende ondernemers worden nieuwe ondernemingen verstaan die zich voor het eerst inschrijven bij de Kamer van Koophandel. Beginnende ondernemers die zich niet inschrijven zijn dus niet in de statistieken opgenomen, evenmin als oprichtingen van nieuwe activiteiten binnen een bestaande onderneming (bron: Kamer van Koophandel).

Figuur 5.2 Aantal starters blijft achter bij het landelijk gemiddelde en bij steden met vergelijkbare sectorale structuur



Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data Kamer van Koophandel

Over de vergelijking tussen het aantal technostarters in Delft en dit aantal in Nederland, de TU-steden en gemeenten met een vergelijkbare sectorale structuur valt weinig te zeggen, omdat cijfers hierover ontbreken. Dit is jammer omdat het technostartbeleid juist zo'n belangrijk onderdeel vormt van Delft Kennisstad. Het lijkt er echter op dat de gemeentelijke inspanningen om technostarters aan te trekken zich nog niet hebben vertaald in duidelijke successen.

Over technostarters in de provincie Zuid-Holland zijn wel cijfers beschikbaar. Uit tabel 5.1 blijkt dat het aantal technostarters⁵⁹ sinds 1998 een stijgende lijn kent, hoewel er in 2003 sprake is van een lichte daling. Van de 1.307 technostarters uit 2003 is ruim 95 procent dienstverlener. Naar technologie gemeten is van de technostarters ongeveer 59 procent high tech, 32 procent medium high tech en 9 procent light high tech. Ten opzichte van de rest van Nederland doet de provincie het redelijk: de groei van het aantal technostarters in de periode 1999 tot 2003 ligt met 30 procent net boven het landelijk gemiddelde.⁶⁰ Uit tabel 5.1 kan tevens worden opgemaakt dat ruim

⁵⁹ Tot de groep technostarters behoren high tech, medium high tech en licht high tech met eigen technische vindingen, alsmede bedrijven met een nieuwe toepassing van bestaande technologieën. De bedrijven zijn maximaal vijf jaar oud. EIM, 2004: *Economische prestaties van technostarters in de provincie Zuid-Holland*, p. 23.

⁶⁰ Idem, p. 37.

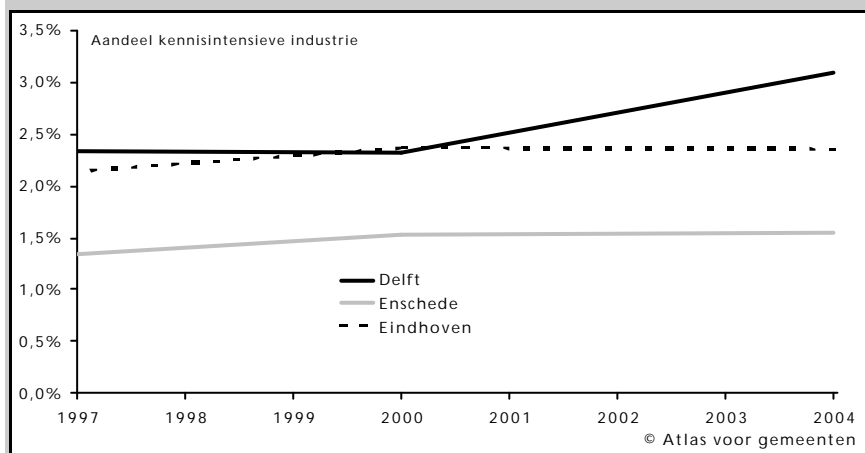
één op de vijf Nederlandse technostarters te vinden is in Zuid-Holland. De dienstensector is daarbij het sterkst vertegenwoordigd. De provincie Zuid-Holland scoort met een aandeel van ongeveer 20 procent beter dan de provincie Noord-Brabant, die slechts 15 procent van het totale aantal technostarters in 2003 voor haar rekening neemt.⁶¹

Tabel 5.1 Het aantal technostarters in de provincie Zuid-Holland en Nederland

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Technostarters Nederland	5.007	5.710	7.023	7.151	7.024	6.476
Technostarters Zuid-Holland	1.002	1.126	1.426	1.489	1.470	1.307
% Zuid-Holland t.o.v. Nederland	20	19,7	20,3	20,8	20,9	20,2
waarvan in de industrie	11	10,9	11,7	12,4	14	12,6
waarvan in de diensten	21	20,6	21	21,5	21,5	20,8

Bron: EIM

Figuur 5.3 Meer kennisintensieve industrie dan in andere TU-steden



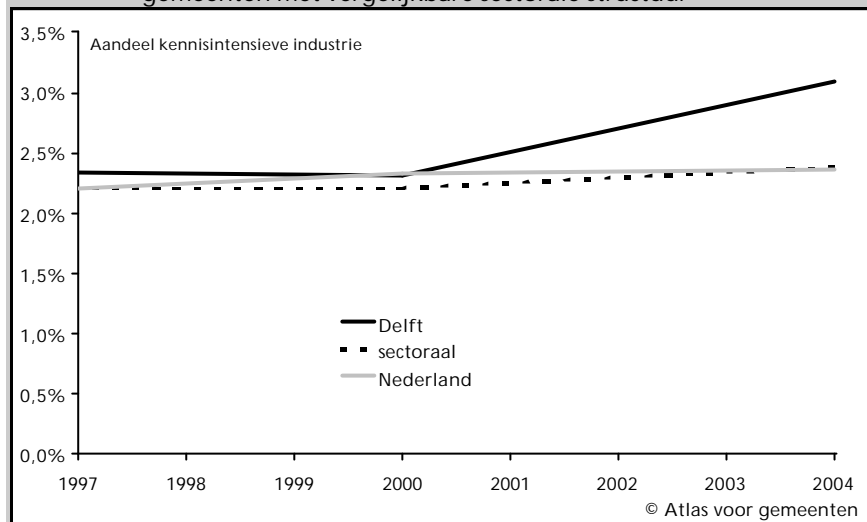
Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data Lisa

Wat kennisintensieve industrie betreft loopt de gemeente Delft in vergelijking met de andere TU-steden op kop. Figuur 5.3 en 5.4 laten zien dat het aandeel van deze industrieën in de totale werkgelegenheid in Delft

⁶¹ EIM, 2004: *Sociaal-economische verkenning Noord-Brabant 2005*, p. 91.

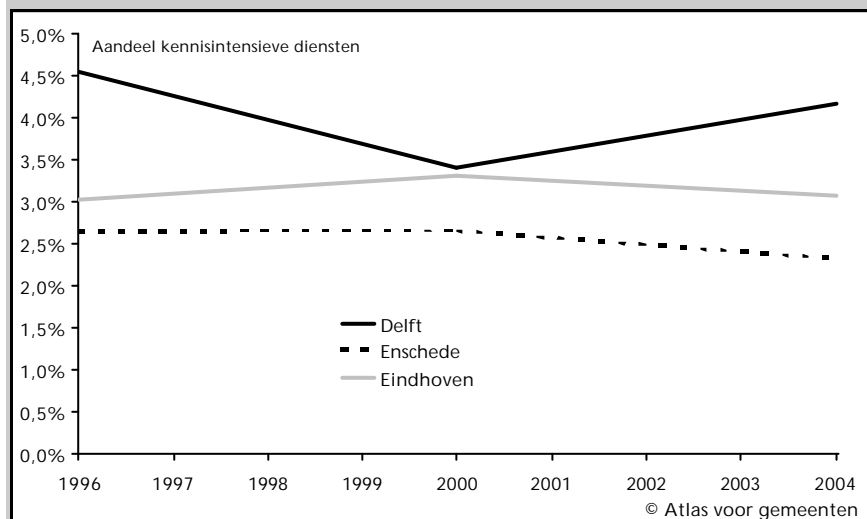
hoger is dan in de benchmarks, en – met name de laatste jaren – ook meer dan gemiddeld toeneemt.

Figuur 5.4 Meer groei kennisintensieve industrie dan in Nederland en in gemeenten met vergelijkbare sectorale structuur



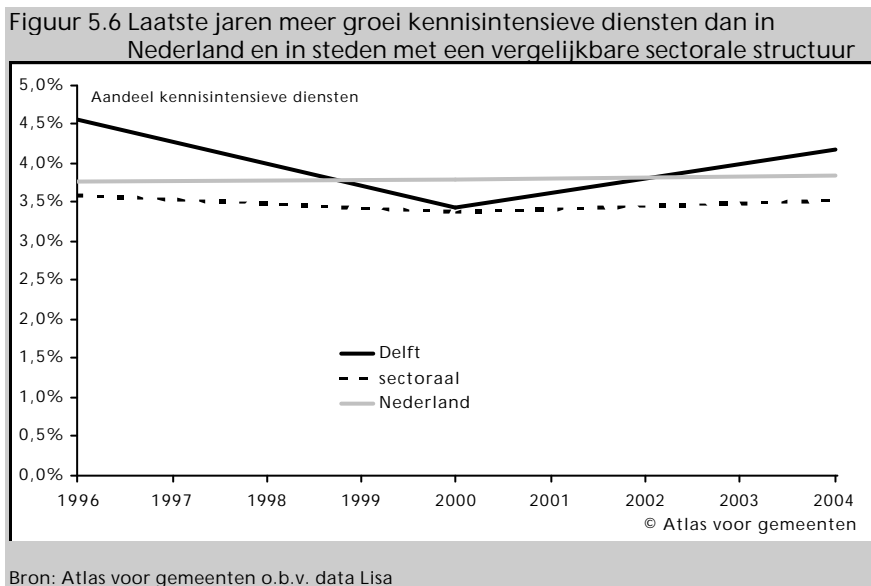
Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data Lisa

Figuur 5.5 Meer kennisintensieve diensten dan in andere TU-steden



Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data Lisa

Ook qua kennisintensieve diensten als aandeel van de totale werkgelegenheid staat Delft momenteel aan kop.⁶² De daling die zich sinds 1996 heeft voorgedaan heeft zich eveneens in 2000 omgezet in een duidelijke stijging, ver boven het niveau van Enschede en Eindhoven. Vanaf dat jaar is er ook langzaam sprake van meer groei dan in Nederland en in steden met een vergelijkbare sectorale structuur.

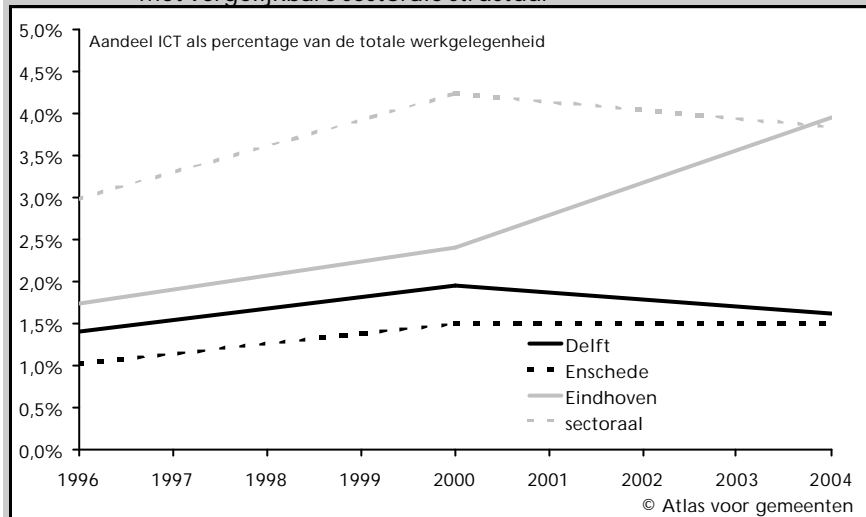


Terwijl kennisintensieve industrieën en diensten sinds 2000 een steeds groter aandeel van de totale werkgelegenheid in Delft vormen, is er vanaf datzelfde jaar een opmerkelijk daling van het aandeel werkgelegenheid in de ict.⁶³ Dit is lager dan Eindhoven en gemeenten met een vergelijkbare sectorale structuur. Een mogelijke verklaring hiervoor is de explosieve groei die sinds 2000 bestaat in Eindhoven. Veel ict-ers beginnen in deze stad of trekken uit andere steden weg naar Eindhoven, wat een daling in Delft en gemeenten met een vergelijkbare sectorale structuur zou kunnen verklaren.

⁶² Kennisintensieve diensten: uitgeverijen en drukkerijen, communicatiebedrijven, financiële instellingen en dienstverlening, verzekeringswezen en pensioen, computersoftware, research en overige zakelijke dienstverlening. Kennisintensieve industrieën: Machine-industrie, elektrische apparaten en instrumentenindustrie en transportmiddelenindustrie. Definities kennisintensieve industrie en kennisintensieve bedrijvigheid: Bureau Louter, 2004: *De economie van Delft: op weg naar 2015. Deelrapport 3 'Delft maakt zijn toekomst'*.

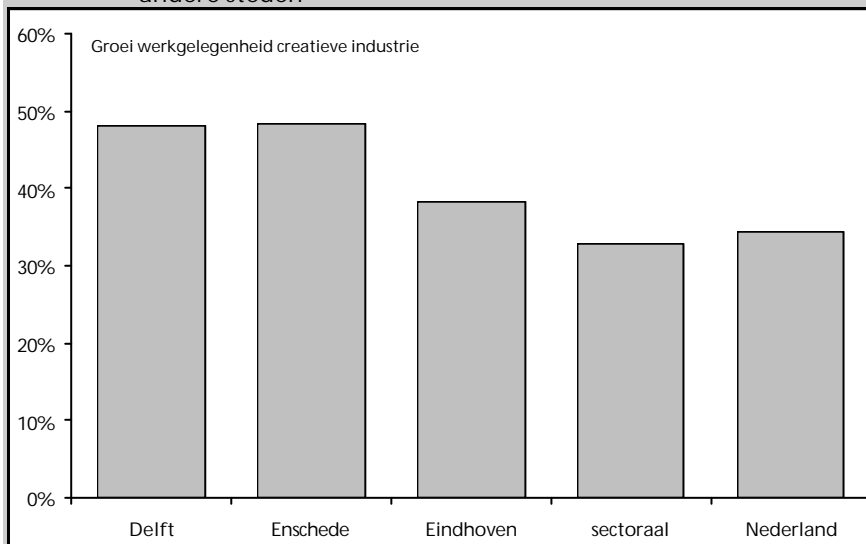
⁶³ Ict-sector: Productie van software en productie van hardware, groothandel in ict-producten, detailhandel in ict-producten, Internet, multimedia en telecombedrijven, data- en computercentra, ict-consultants, overige ict-dienstverlening. Definitie ict-sector: Atzema en Van Oort., 2003: *On the conceptualization of agglomeration economics: the case of new firm formation in the Dutch ict-sector*.

Figuur 5.7 Ict-sector stagneert ten opzichte van Eindhoven en gemeenten met vergelijkbare sectorale structuur



Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data Lisa

Figuur 5.8 Creatieve industrieën vertonen meer groei (1996-2004) dan in veel andere steden



Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data Lisa

De zogenoemde 'creatieve industrieën' – de cultuursector, maar bijvoorbeeld ook architecten en vormgevers⁶⁴ – doen het in Delft wel beter dan in Nederland als geheel en vergelijkbare gemeenten. De gemeente staat samen met Enschede aan kop: sinds 1996 is er sprake geweest van een groei in de werkgelegenheid van bijna 50 procent ten opzichte van 35 procent in Nederland.

Samenvattend: de kennisintensieve industrie en dienstensector kennen een stijgende lijn. Terwijl de jaren tot 2000 in het teken stonden van weinig groei en zelfs een daling, staat Delft de laatste jaren op deze gebieden bovenaan in vergelijking met Nederland en vergelijkbare gemeenten. Ook wat de creatieve sector betreft heeft Delft een positieve ontwikkeling doorgemaakt. Afgaande op deze cijfers lijkt de kenniseconomie in Delft zich de laatste vijf jaar dus gunstig te ontwikkelen. De ict-sector blijft daar echter bij achter, vermoedelijk door de hoofdrolfunctie die Eindhoven binnen die sector speelt. Tegenover deze positieve ontwikkelingen staat een gering aantal starters.

5.2 Kenniswerkers

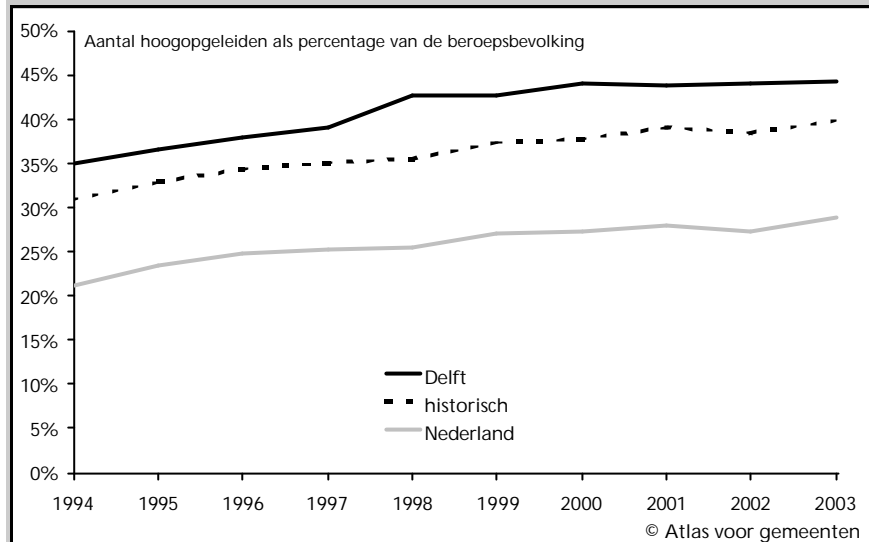
Behalve kennisintensieve bedrijvigheid is ook het aantrekken van de kennisdragers van de economie, een hoogopgeleide en creatieve bevolking, van belang voor de toekomst van de Delftse economie. Menselijk kapitaal, de aanwezigheid van een hoogopgeleide en creatieve bevolking in een stad, is bewezen een belangrijke verklaring voor lokale economische groei.⁶⁵

Met de aanwezigheid van veel kennisintensieve bedrijvigheid en creatieve bedrijfstakken scoort Delft goed bij de ontwikkeling van het totale aantal hoogopgeleiden. Ongeveer 45 procent van de Delftse beroepsbevolking is hoogopgeleid. In Nederland als geheel en vergelijkbare historische steden is dit percentage beduidend lager.

⁶⁴ Creatieve bedrijfstakken: beeldende kunst, podiumkunsten, festivals, evenementen, tentoonstellingen en recreatiecentra, filmindustrie, radio en tv, literatuur en boeken, journalistiek, vormgeving, architectuur en technische ontwikkeling, reclame en grafisch ontwerp. Bron definitie: Atlas voor gemeenten. Zie ook: Kloosterman, 2004: 'Recent employment trends in the cultural industries in Amsterdam, Rotterdam, The Hague and Utrecht. A first exploration'.

⁶⁵ Zie bijvoorbeeld: Marlet en Van Woerkens, 2004: *Skills and creativity in a cross-section of Dutch cities*.

Figuur 5.9 Meer hoogopgeleiden dan in Nederland en dan in andere historische steden



Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v..data CBS

Naast hoogopgeleiden is sinds kort een nieuwe maat voor 'menselijk kapitaal' gangbaar: de creatieve klasse. In steden met een grote creatieve klasse zou de economie het beter doen omdat die creatieve klasse productiever is, meer geneigd is een eigen bedrijf te starten en meer bestedingen doet in de lokale economie.⁶⁶

Uit figuur 5.10 blijkt dat het met de modieuze creatieve klasse wel goed zit in Delft. Zowel ten opzichte van de andere TU-steden als ten opzichte van de benchmarks is de creatieve klasse in Delft relatief groot.⁶⁷ Ongeveer 29 procent van de beroepsbevolking behoort tot deze klasse. Vergeleken met alle Nederlandse steden scoort Delft op het aandeel creatieve klasse zelfs een 6^{de} plaats.⁶⁸

In figuur 5.11 wordt het aantal artistiekelingen in Delft vergeleken met de benchmarks. Tot deze groep behoren kunstenaars en andere mensen met artistieke beroepen⁶⁹, die overigens ook weer onderdeel uitmaken van de

⁶⁶ Florida, 2002: *The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*

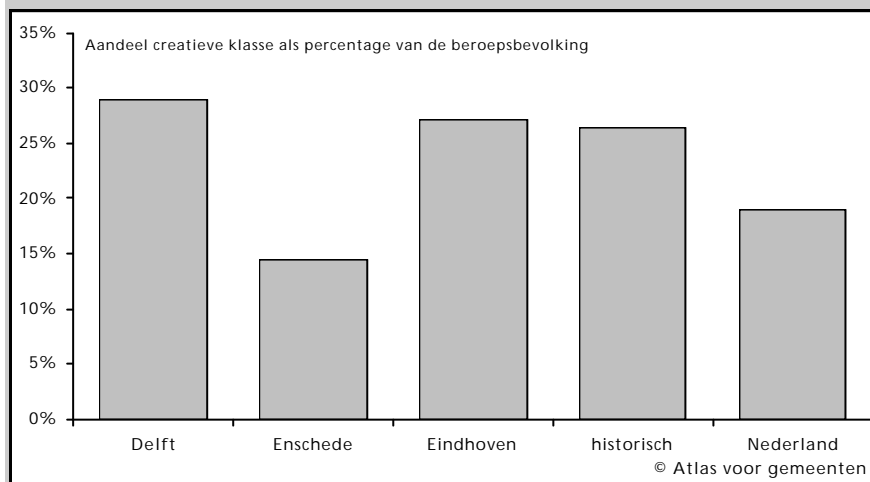
⁶⁷ Zie voor een definitie van de Nederlandse creatieve klasse: Marlet en Van Woerkens, 2005: *Atlas voor gemeenten*.

⁶⁸ Idem.

⁶⁹ Zie voor een definitie van de artistieke beroepen: Marlet en Van Woerkens, 2005: *Atlas voor gemeenten*.

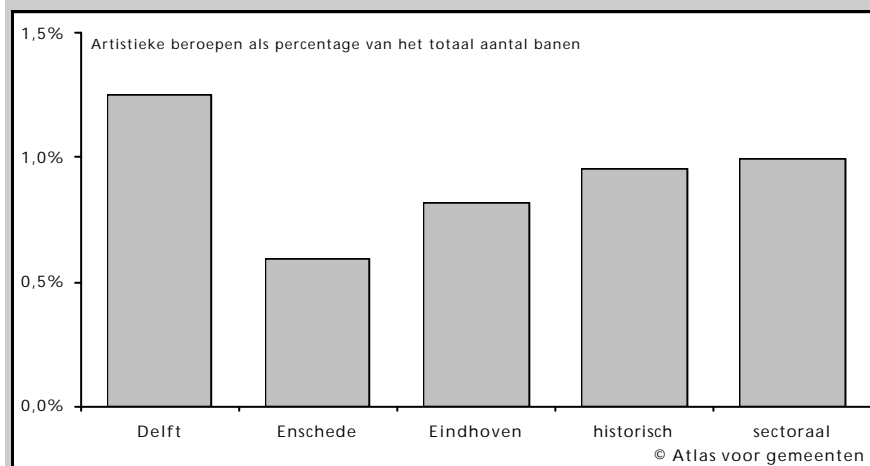
creatieve klasse. Wederom onderscheidt Delft zich op dit punt aanzienlijk van Nederland en vergelijkbare gemeenten. De gemeente Delft erkent het belang van deze groep ook al jaren: Ontwerpen en Architectuur is één van de kernthema's van Delft Kennisstad. Ook de opening van Bacinol bewijst dat de gemeente groot belang hecht aan deze artistiekelingen.

Figuur 5.10 Creatieve klasse in Delft groter dan in andere steden



Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data CBS

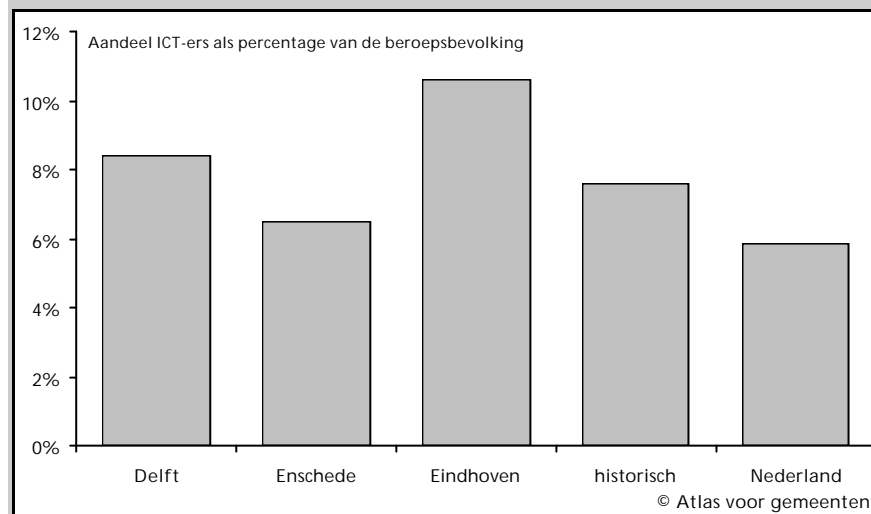
Figuur 5.11 Veel artistiekelingen in Delft



Bron: Atlas voor gemeenten

Het aantal in Delft woonachtige ict-ers is groter dan in de meeste benchmarks, en ook groter dan in Enschede. Alleen in Eindhoven wonen meer ict-ers. Deze cijfers zijn enigszins vreemd, omdat dit in contrast staat met de ontwikkeling van de ict-werkgelegenheid in Delft.

Figuur 5.12 Meer ict-ers dan in Enschede, minder dan in Eindhoven



Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data CBS

De bevolkingssamenstelling en (voor zover bekend) de ontwikkeling daarvan zijn in Delft gunstiger dan in vergelijkbare steden. Gezien het (toenemende) belang van menselijk kapitaal voor de lokale economie is dat een gunstig vooruitzicht. Of die bevolkingssamenstelling het gevolg is van het beleid Delft Kennisstad is op basis van bovenstaande vergelijkingen echter niet te zeggen.

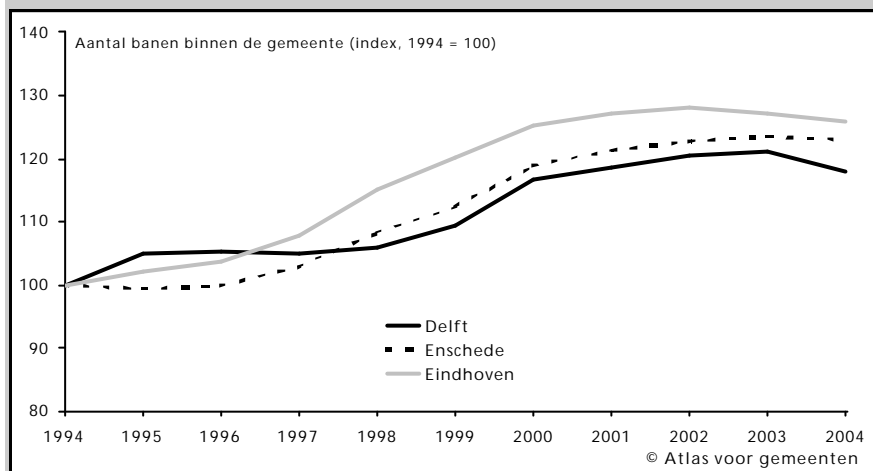
5.3 Werkgelegenheid en bruto regionaal product

De gemeente Delft heeft in 1995 gekozen voor Delft Kennisstad als economische strategie, waarmee ze het economische klimaat in de stad wilde bevorderen. De centrale doelstelling was om op deze wijze de werkgelegenheid in Delft te bevorderen. Het succes van Delft Kennisstad is voor de periode tot 2000 daarom te beoordelen aan de hand van de ontwikkeling van de werkgelegenheid. Hierna was Delft Kennisstad niet meer puur een werkgelegenheidsproject, maar eerder een strategie om de

kennissector te stimuleren en ondersteunen (met als mogelijke resultaat ook groeiende werkgelegenheid).

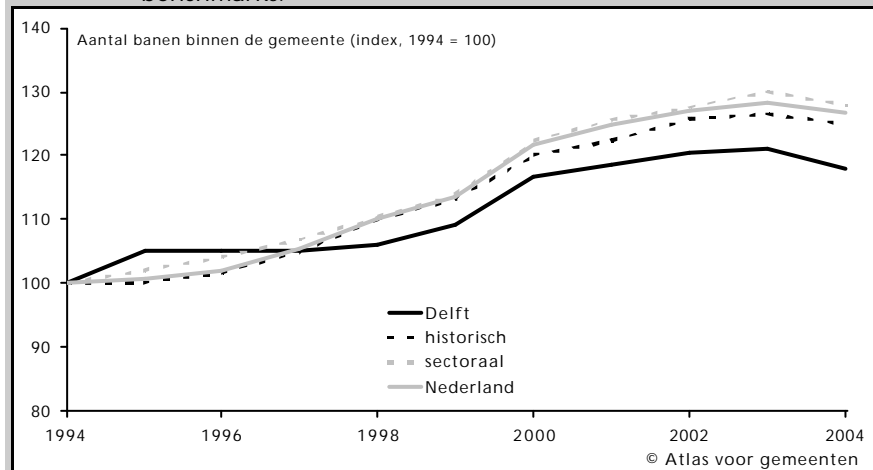
Voor wat betreft de totale werkgelegenheidsontwikkeling zijn er bepaald geen successen gescoord. De ontwikkeling van het totale aantal banen in Delft steekt negatief af bij de banenontwikkeling in zowel Enschede en Eindhoven, als de twee benchmarks.

Figuur 5.13 Totale werkgelegenheid stagneert ten opzichte van TU-steden...



Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data CBS

Figuur 5.14 ...en ook ten opzichte van het landelijk gemiddelde en de benchmarks.

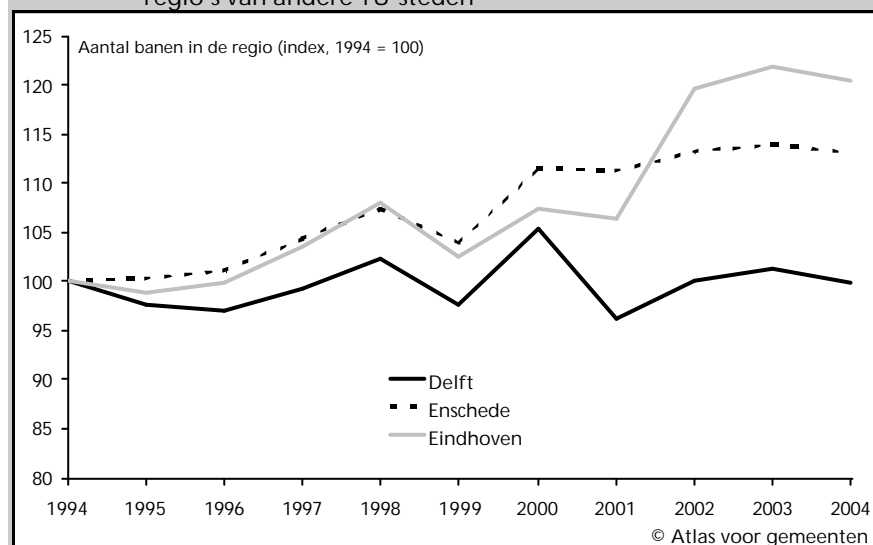


Bron: Atlas voor gemeenten o.b.v. data CBS

Tussen 1995 en 1998, de beginperiode van Delft Kennisstad, is de werkgelegenheid geheel gestagneerd. Pas daarna is er sprake van een stijgende lijn, die echter onder het gemiddelde van Nederland en de overige benchmarks blijft. Vanaf 2003 is er zelfs weer sprake van een daling van de werkgelegenheid.

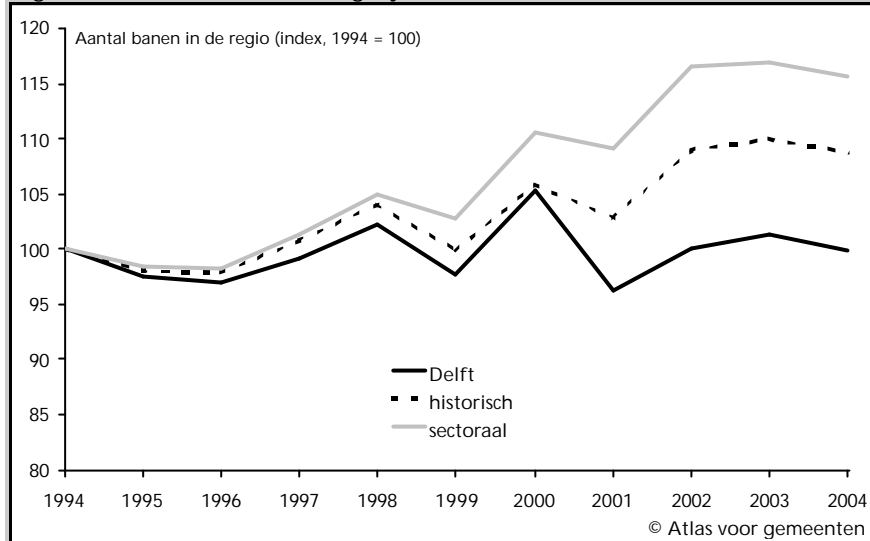
Ook de regio rond Delft lijkt niet te profiteren van de inspanningen in Delft. De indicator 'werkgelegenheidsgroei in de regio' is de zogenaamde *spatial lag* van werkgelegenheidsgroei; dat betekent de werkgelegenheidsgroei in de gemeenten rond Delft (Delft zelf uitgesloten) gewogen op basis van de feitelijke reistijd van en naar Delft. Op die manier telt de werkgelegenheidsgroei in de buurgemeenten dus veel zwaarder mee dan de groei in verder weg gelegen gemeenten in de regio. Die maat voor regionale groei benadert optimaal het verwachte weglekeffect van het beleid in Delft omdat daarvan niet alleen Schiedam maar in mindere mate ook Rotterdam en in nog mindere mate ook Dordrecht zou kunnen profiteren. Een *spatial lag* houdt dus optimaal rekening met de reikwijdte van een eventueel effect.

Figuur 5.15 Werkgelegenheidsgroei in de regio Delft geringer dan in de regio's van andere TU-steden



Bron: Atlas voor gemeenten

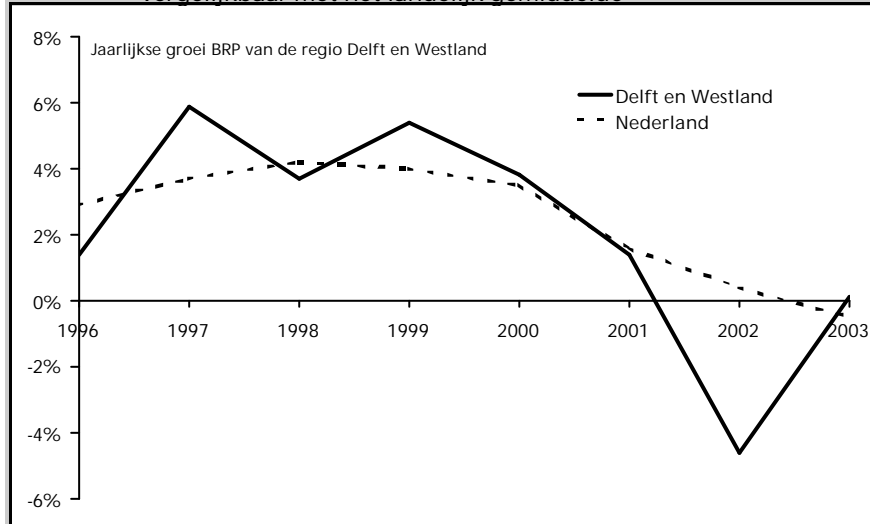
Figuur 5.16 Werkgelegenheidsgroei in de regio Delft geringer dan in de regio's van steden met een vergelijkbare sectorale structuur of historie



Bron: Atlas voor gemeenten

Uit figuur 5.17 blijkt dat de jaarlijkse groei van het bruto regionaal product van de corop-regio Delft en Westland gelijke tred houdt met het landelijk gemiddelde, met uitzondering van het jaar 2002.

Figuur 5.17 Bruto regionaal product in corop-regio Delft en Westland vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde



Bron: Atlas voor gemeenten

5.4 Conclusie

Het beeld dat uit dit benchmark-onderzoek naar voren komt is tweeledig. Aan de ene kant is de gemeente er in geslaagd om van Delft een stad te maken, waarin veel kennisintensieve bedrijvigheid en creatieve industrieën aanwezig zijn. Ook is er in grote mate menselijk kapitaal aanwezig binnen Delft, meer dan in Nederland als geheel en vergelijkbare gemeenten. Hoewel de ict-sector en starters achterblijven in de stad, lijkt Delft Kennisstad in veel opzichten succesvol. Aan de andere kant loopt niet alleen Delft maar ook haar regio qua ontwikkeling van werkgelegenheid in sterke mate achter op de benchmarks. Een groeiende werkgelegenheid was juist de doelstelling van Delft Kennisstad. Vooral nog zijn de echte resultaten van Delft Kennisstad dus mager. De stad heeft met haar kennisintensieve bedrijvigheid en menselijk kapitaal echter een goede basis voor groeiende werkgelegenheid in de toekomst.

Delft Kennisstad

6 Gemeentelijk bestuur in Delft

De afgelopen jaren hebben enkele drastische veranderingen plaatsgevonden binnen het openbaar bestuur op lokaal niveau. De dualisering van het gemeentelijk bestuur en een nieuwe begrotingsopzet moeten de kloof tussen burger en politiek verkleinen, een duidelijkere scheiding van verantwoordelijkheden en bevoegdheden van het College van B&W en de Raad creëren en de effectiviteit en efficiency van het gemeentelijk bestuur vergroten. Dit hoofdstuk gaat allereerst dieper in op de wijzigingen die zich binnen het lokaal bestuur hebben voorgedaan. Vervolgens worden deze theorieën van eigentijds gemeentelijk bestuur toegespitst op de praktijk in Delft. Zo zal duidelijk worden of het dualisme in Delft al dan niet is opgepakt door het College en de Raad.

6.1 Van Beleidsbegroting Tot Beleidsverantwoording (VBTB)

In 1999 is onder de titel Van Beleidsbegroting Tot Beleidsverantwoording (VBTB) een nieuwe wijze van begroten en verantwoorden voor de centrale overheid ingezet. Niet de beleidsinput, maar de concrete beleidsdoelstellingen moeten voortaan het uitgangspunt zijn voor de begroting en verantwoording. Hierbij moet een sterkere koppeling van beleid, prestaties en geld tot stand komen. Ook moeten departementale begrotingen eenvoudiger leesbaar, minder technisch en toegankelijker worden. Hoewel het VBTB-proces bestemd is voor de Rijksoverheid, kunnen ook lagere overheden lering trekken uit dit proces.

De begroting nieuwe stijl moet voldoen aan twee belangrijke kenmerken. Allereerst moet deze uitgaan van de drie W-vragen: 'wat willen we bereiken, wat gaan we daarvoor doen en wat mag het kosten?', waarmee doelmatigheid en doeltreffendheid richtinggevende ontwerp- en indelingsprincipes worden. In de verantwoording van de begroting draait het om de vragen 'hebben we bereikt wat we hebben beoogd, hebben we gedaan wat we zouden doen en heeft het gekost wat we dachten dat het zou kosten?'.⁷⁰

⁷⁰ Algemene Rekenkamer, 2003: *Naar een volwaardige VBTB-begroting. Groeiparagraaf 2002–2003.*

Ten tweede moet er in de begroting en verantwoording een nadrukkelijke koppeling worden gelegd tussen de beleidsdoelstellingen, de te leveren producten of diensten en het benodigde budget. Deze koppeling kan men leggen als de operationele doelstellingen Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden (SMART) zijn.

Goed geoperationaliseerde doelstellingen zijn van groot belang. Zonder specifieke, meetbare en tijdsgebonden doelstellingen kan geen duidelijk antwoord gegeven worden op de drie W-vragen in de begroting en in de verantwoording. Doelstellingen moeten niet ruim geformuleerd worden, maar behoren juist *specifiek* te zijn en dienen betrekking te hebben op een afgebakend beleidsterrein. Alleen op die manier kan achteraf gemeten worden of een bepaalde doelstelling daadwerkelijk bereikt is. *Meetbaarheid* van doelstellingen is een belangrijke voorwaarde voor sturing en beheersing van een (overheids)organisatie. Ten derde moeten doelstellingen voor de betrokkenen *acceptabel* zijn. Door afdelingen en medewerkers te betrekken bij de formulering van de doelstellingen kan dit gemakkelijk worden bereikt. Daarnaast moeten doelstellingen *realistisch* zijn; de doelstellingen zijn zowel ambitieus als haalbaar. Als doelstellingen niet ambitieus zijn, wordt niet het maximale uit mensen en middelen gehaald. Tegelijkertijd moet het ideaal niet onbereikbaar zijn. Het realisme van doelstellingen wordt vergroot door degenen die de doelstelling moeten uitvoeren te betrekken bij de formulering van de doelstelling. Tenslotte is een goede doelstelling ook *tijdgebonden*. Als men niet heeft vastgesteld wanneer een doel bereikt hoort te zijn, weet men niet of de activiteiten die tot het doel moeten leiden op de juiste koers liggen. Daarnaast kan goede verantwoording niet plaatsvinden als niet duidelijk is wat men jaarlijks, gedurende een bepaalde periode of op een bepaald tijdstip wil bereiken.⁷¹

Als de doelstellingen SMART zijn geformuleerd, kan men eerder ontdekken of bepaalde doelstellingen in strijd met elkaar zijn. Omdat overheden keuzes moeten maken in allerlei complexe maatschappelijke problemen, is de kans groot dat tegenstrijdige beleidsdoelstellingen geformuleerd worden. Door de dynamiek van maatschappelijke ontwikkelingen en het politieke proces kunnen tegenstrijdige doelstellingen onderdeel gaan uitmaken van de beleidsuitvoering.

⁷¹ Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2004: *Handreiking kaderstelling*.

6.2 Gemeentelijke dualisering

6.2.1 Wet dualisering gemeentebestuur

Op 7 maart 2002 trad de Wet dualisering gemeentebestuur in werking, die een duidelijkere rolverdeling tussen de Raad en het College van B&W moest creëren. Op deze manier zou de herkenbaarheid van het lokale bestuur voor de burger worden vergroot en de positie van de Gemeenteraad als belangrijkste politieke forum in de gemeente worden hersteld. De drie belangrijkste pijlers van de dualisering van het gemeentelijk bestuur zijn:

- de ontvlechting van de positie van de Raad en het College. Een wethouder mag niet langer tegelijkertijd Gemeenteraadslid zijn. Daarnaast hebben niet-Raadsleden de mogelijkheid om wethouder te worden;
- de ontvlechting van de bevoegdheden van de Raad en het College. De Raad moet zich concentreren op vertegenwoordiging, kaderstelling en controle, terwijl het College het dagelijks bestuur voor zijn rekening neemt;
- de versterking van de volksvertegenwoordigende, controlerende en kaderstellende functie van de Raad door de invoering van een aantal nieuwe instrumenten voor Raadsleden.

De verschuiving van de bestuursbevoegdheden naar het College heeft geen verzwakking van de positie van de Raad als gevolg. Door de invoering en wettelijke verankering van controle-instrumenten kan de Gemeenteraad zijn volksvertegenwoordigende, kaderstellende en controlerende rol beter uitvoeren. De Raad stelt de kaders waarbinnen het College zijn bestuursbevoegdheden uitoefent, controleert het beleidsproces doorlopend en het College moet achteraf, en zo nodig tussentijds, verantwoording afleggen aan de Raad. Op deze wijze behoudt de Raad politieke invloed over de uitoefening van de taken door het College. De positie van de Gemeenteraad hangt hiermee wel in belangrijke mate af van de opstelling van zijn leden.⁷²

⁷² Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2002: *Handreiking bestuursbevoegdheden in een dualistisch stelsel*.

6.2.2 Instrumenten van de Raad

Om zijn volksvertegenwoordigende, kaderstellende en controlerende functie beter te kunnen uitvoeren heeft de dualistische Gemeenteraad de beschikking over een aantal nieuwe instrumenten.

Volksvertegenwoordigende functie

Om deze rol goed uit te voeren moeten Raadsleden met beide voeten in de samenleving staan en een intensief contact met de burger onderhouden. Raadsleden moeten zelf *de straat op gaan*, behoren goed te luisteren naar wat er leeft bij de burger en moeten deze tevens informeren over wat er precies gaande is binnen het gemeentelijk bestuur.

Een sterkere band tussen de Gemeenteraad en de burger ontstaat ook door middel van *bijeenkomsten of debatten*, waar burgers hun mening kunnen laten gelden. Op deze manier betreft de Raad burgers nadrukkelijk bij beleidsvoorbereiding en besluitvorming.

Daarnaast bestaat er het *burgerinitiatief*, waarmee de mogelijkheid bestaat voor burgers om eigen voorstellen of onderwerpen op de agenda van de raad te plaatsen. Aan de ene kant tast dit in zekere mate de bevoegdheid van de Raad om de eigen agenda vast te stellen aan. Om deze reden moet het initiatief voldoen aan procedurele en inhoudelijke vereisten. Aan de andere kant is het burgerinitiatief een instrument om de positie van de raad te versterken, omdat het de legitimiteit van raadsbesluiten vergroot en de betrokkenheid van burgers bij de gemeentelijke politiek wezenlijk inhoud geeft. Het is van belang dat burgers op de hoogte zijn van het bestaan van het burgerinitiatief en, wanneer ze gebruik hiervan willen maken, van de procedures en vereisten.⁷³

Kaderstellende functie

Kaderstelling is het normeren van het inhoudelijk, financieel en procedureel speelveld waarop het College zijn bevoegdheden uitoefent. Kaderstelling staat daarmee gelijk aan opdrachtformulering. De kaders die de Raad stelt zijn op te vatten als opdrachten en randvoorwaarden waarbinnen het College een bepaald onderwerp uitwerkt en ter hand neemt.⁷⁴

⁷³ Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2004: *Handreiking burgerinitiatief. Geactualiseerde handreiking met voorbeelden uit de praktijk.*

⁷⁴ Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2004: *Handreiking kaderstelling.*

De Raad beschikt in de praktijk over verschillende instrumenten om kaders te stellen. Zo zijn er de *kaderstellende start- of beleidsnotities* waarmee de Raad voor een specifiek beleidsthema de inhoudelijke en procedurele kaders waarbinnen het College moet opereren kan vaststellen. Een tweede instrument is het *raadsprogramma* als inhoudelijk beleidskader op hoofdlijnen, al dan niet gekoppeld aan een planning in de vorm van een *langetermijnagenda*. De uitwerking van dit inhoudelijke beleidskader in financiële termen komt tot uiting in een *programmabegroting* en bijvoorbeeld een *voorjaarsnota*.

De Raad heeft tevens het recht om verordeningen te maken die hij in het belang van de gemeente nodig acht. Op grond hiervan kunnen raadsleden kaders formuleren in de vorm van voorschriften voor beleid en beheer. Het initiatief tot het maken van verordeningen lag in de praktijk bij het College. In een dualistisch stelsel is het de bedoeling dat Raadsleden vaker initiatiefvoorstellen indienen, dan wel het College aansporen tot het maken van een voorstel voor een verordening. Dit is mogelijk door een wettelijke verankering van het *recht van initiatief* en het *recht van amendement*.

De kaderstellende functie wordt daarnaast versterkt door de verplichte invoering van de *Raadsgriffier*. Deze kan de Raad terzijde staan bij de uitoefening van zijn taken door inhoudelijke ondersteuning te geven. Het *schriftelijk en mondeling vragenrecht* is een belangrijk hulpmiddel van de Raadsleden om zowel haar kaderstellende als controlerende functie te vervullen. Het *recht van interpellatie* ligt in het verlengde van het vragenrecht: een Raadslid kan volgens dit recht vragen stellen die niet op de agenda staan. Elk individueel Raadslid kan verzoeken om een interpellatie, maar de Raad beslist als geheel of hij de interpellatie toestaat. De *motie* is een instrument waarmee de Raad ad hoc en op elk moment de politiek kan bijsturen en richting kan geven aan de handelswijze van het College.

Ook heeft de Gemeenteraad het *recht op ambtelijke bijstand*, waarmee Raadsleden een beroep kunnen doen op de reguliere ambtelijke organisatie. De ambtelijke ondersteuning bestaat uit een passieve informatievoorziening door vragen van Raadsleden te beantwoorden. Ook behoren ambtenaren bijstand te bieden bij de voorbereiding van initiatiefvoorstellen, moties, amendementen en schriftelijke en mondelinge vragen.

Controlerende functie

Het belangrijkste instrument waarmee de Raad zijn controlerende functie kan waarmaken is de *duale begroting*. De begroting is een instrument waarin de drie W-vragen uit het VBTB-proces aan bod horen te komen: 'Wat willen we bereiken, wat gaan we daarvoor doen en wat mag het kosten?'. Op deze wijze kan de Raad het College controleren op de behaalde resultaten: 'hebben we bereikt wat we hebben beoogd, hebben we gedaan wat we zouden doen en heeft het gekost wat we dachten dat het zou kosten?'. Hoe concreter de doelstellingen binnen de begroting, hoe sterker de controlerende functie van de Raad.

Het tweede instrument waarmee de Raad het College kan controleren is de *marap* (managementrapportage). Raadsleden behoren enkele malen per jaar te beschikken over een marap, waarmee de uitvoering van het gemeentelijke beleid gecontroleerd kan worden en waarmee zonodig raadsbesluiten kunnen worden bijgesteld. In Delft wordt dit instrument echter slecht gebruikt. Raadsleden kunnen de marap op strategische wijze gebruiken: waar geld teveel wordt besteed, kan worden afgestemd op beleidsonderwerpen waar te weinig wordt besteed.

Box 6.1 De duale begroting

Op centraal en op lokaal niveau vinden er soortgelijke processen plaats op het gebied van begrotingen en verantwoordingen. Wat binnen de Rijksoverheid het VBTB-proces heet, noemt men bij gemeenten de duale begroting.

Door de scheiding in posities en bevoegdheden tussen de Raad en het College is de gemeentelijke begroting er qua inrichting en invulling heel anders uit komen te zien dan onder het monisme. Zo zijn er nu twee begrotingen in plaats van één document: een begroting voor de Raad die zijn kaderstellende en de controlerende functie ondersteunt (programmabegroting) en een document voor het College dat de uitvoerende functie ondersteunt (productenraming). Daarnaast moet het College zich door middel van jaarstukken verantwoorden voor het gevoerde beleid. Bij een programma gaat het in de kern steeds om de drie W-vragen uit het VBTB-proces: 'wat willen we bereiken, wat gaan we daar voor doen en wat mag het kosten?'.

Hoewel de gemeente zelf kan bepalen hoeveel en welke programma's er worden gekozen voor de programmabegroting, verdient een indeling op basis van de stadsvisie de voorkeur en bestaat een begroting idealiter uit tien tot vijftien programma's. Het begrotingsdocument voor het College, de productenraming, wordt opgebouwd vanuit de programmabegroting. Deze geeft alle gemeentelijke activiteiten weer in termen van producten (output). De productenraming geeft zoveel mogelijk kwantitatieve normen voor zowel financiële als niet-financiële prestatie-indicatoren. Het totaal van de baten en lasten van de productenraming is gelijk aan het totaal van de baten en lasten op de programmabegroting.

“Marap’s zijn zeer geschikt voor controle en verantwoording. Twee à drie maal per jaar een marap is voldoende. Je moet niet wekelijks gebruik maken van marap’s, want dan verval je weer in details.”

(H. van Oorschot, oud-burgemeester)

Een derde instrument van de Raad is de *Rekenkamer* of *Rekenkamercommissie*. Deze kan onderzoek doen naar de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het door het gemeentebestuur gevoerde beleid. De rapporten van de Rekenkamer(commissie) kunnen voor de Raad een ondersteuning zijn bij zijn controlerende functie.⁷⁵ Op 1 januari 2006 moet elke gemeente beschikken over een Rekenkamer(commissie).

In het dualistische gemeentebestuur heeft het College tevens een *actieve informatieplicht* ten opzichte van de Raad gekregen. Het College moet uit zichzelf, zonder dat Raadsleden daarom vragen, alle inlichtingen aan de Raad geven die deze nodig heeft voor de uitoefening van zijn taak. Het College kan niet zonder meer afwachten of de Raad bepaalde informatie zal vragen of niet. Het onvolledig informeren van de Raad schaadt het vertrouwen van de Raad in het College.⁷⁶ Vooraf moeten er afspraken worden gemaakt over de informatievoorziening vanuit het College. De Gemeenteraad moet namelijk niet te weinig, maar ook niet té veel informatie krijgen, want de Raad behoort het College slechts op hoofdlijnen te controleren.

Tot slot beschikt de Gemeenteraad nog over het *recht op onderzoek*. De Wet dualisering gemeentebestuur introduceert voor gemeenteraden de mogelijkheid om een Raadsonderzoek te houden naar het door het college of de burgemeester gevoerde bestuur. Door het onderzoek kan de raad bepaalde onderdelen van bestuur beter controleren. Een Raadsonderzoek wordt uitgevoerd door een onderzoekscommissie, die de beschikking heeft over enkele wettelijke bevoegdheden om haar onderzoekstaak uit te voeren. De aanleiding tot een gemeentelijk onderzoek zal vaak zijn gelegen in het gevoel bij de Raad dat het College of de burgemeester onvoldoende, onjuiste of helemaal geen informatie heeft verstrekt over een specifieke bestuurlijke kwestie.⁷⁷

⁷⁵ Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2002: *Handreiking de lokale rekenkamer en rekenkamerfunctie*, p. 3.

⁷⁶ Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2002: *Handreiking bestuursbevoegdheden in een dualistisch stelsel*.

⁷⁷ De Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2003: *Handreiking recht van onderzoek in de gemeentelijke praktijk*.

Verantwoordende functie

De verschillende functies van de Gemeenteraad verlopen op cyclische wijze. Het volksvertegenwoordigende Raadslid betreft de burger bij de besluitvorming, stelt hierna kaders en controleert vervolgens de beleidsuitvoering van het College. Nadat het College verantwoording heeft afgelegd aan de Raad, moet deze op zijn beurt verantwoording afleggen aan de burger met wie idealiter samen het beleid is gevormd. De burger kan vervolgens wederom een rol spelen binnen de gemeentelijke besluitvorming, waarna de gehele cyclus weer opnieuw begint.

Het sluitstuk op deze functies van de Gemeenteraad is de vertrouwensregel. Wethouders die niet langer het vertrouwen van de meerderheid van de Raad genieten, zullen moeten opstappen. De vertrouwensregel maakt duidelijk dat de eindverantwoordelijkheid in het gemeentebestuur uiteindelijk bij de Raad ligt.

Box 6.2 Dualisering van debat

De Wet gemeentelijke dualisering heeft verstrekkende gevolgen voor de wijze van debatteren binnen de gemeente. In de monistische manier van debatteren was het de bedoeling dat opposenten overeenstemming bereikten over het nieuwe beleid. De opponent die aan het woord was, richtte zich dan ook in eerste instantie tot de andere fractie. In het dualistische stelsel is het politieke debat er niet op gericht overeenstemming tussen de partijen te bereiken, maar benadrukt de spreker juist het inhoudelijke meningsverschil tussen de partijen. Het bereiken van overeenstemming is niet langer de bedoeling van het debat zelf, maar wordt uitgesteld tot een later tijdstip en wordt langs een andere weg bereikt.

Raadsleden moeten dus meer met elkaar debatteren en ontwikkelen met elkaar de politieke kaders voor beleidsontwikkeling. In het monistische stelsel bestond de Raadsvergadering veelal uit een vraag- en antwoordspel tussen de individuele fracties en het College. In het dualistische stelsel wisselen fracties juist onderling standpunten uit en delen de conclusie (het meerderheidsstandpunt) mee aan het College, dat zich vervolgens op de uitvoering richt.

Het duale debat heeft een sterker politiek karakter dan voorheen, omdat het meer polariseert. Aangezien de fracties nu verantwoordelijk zijn voor de kaderstelling, moeten zij met duidelijke visies komen. Het belang van de eigen visie van iedere afzonderlijke fractie maakt dat het verschil van mening het leidend beginsel is van het duale debat. De nieuwe vorm van debatteren zorgt ook voor meer herkenbaarheid voor de burgers. Als de fracties hun visie in de Raadsdebatten duidelijk onder woorden brengen, begrijpt de burger goed welk beleid iedere fractie voorstaat ten aanzien van een bepaald probleem en herkent hij zijn eigen standpunten beter in de Raadsbesluiten.

6.2.3 Evaluatie Wet dualisering gemeentebestuur

Uit een onlangs verschenen evaluatierapport van de Wet dualisering gemeentebestuur blijkt dat veel gemeenten problemen hebben met de nieuwe verhoudingen tussen de Raad en het College. Vaak is er onvoldoende samenspel tussen beide partijen. Dit is volgens het rapport niet alleen te wijten aan overgangsproblemen, maar ook aan 'onvoldoende beproefde en uitgekristalliseerde nieuwe spelregels en omgangsvormen'. Bovendien ontbreekt leiderschap en sturing op de invoering van de dualisering, zowel op nationaal als gemeentelijk niveau. Binnen gemeenten voelt niemand zich verantwoordelijk voor het eindproces. Het evaluatierapport wijst als oorzaken van de stagnerende invoering het gekozen invoeringsproces, de onduidelijke begrippen en bedoelingen, de afwezigheid van een goede invoeringsstrategie, reguliere overgangsproblemen en een duidelijk gebrek aan 'sense of urgency' op lokaal niveau aan.⁷⁸

6.3 Dualisme in Delft

In september 2003 is een intern evaluatieonderzoek verricht onder wethouders, Raadsleden en ambtenaren van de gemeente Delft naar het politiek-bestuurlijke proces en het functioneren van de Raad in het dualistische stelsel. Het doel van deze evaluatie was een momentopname te krijgen van waar het Delftse gemeentebestuur staat, wat goed gaat en waar verbeteringen gewenst zijn. Hoewel het onderzoek methodisch gezien achteraf niet geslaagd was, heeft deze evaluatie een aantal uitkomsten opgeleverd die aantoonde dat het Delftse dualisme eind 2003 nog heel wat mankementen vertoonde. NYFER heeft ruim anderhalf jaar later wederom het dualisme in Delft onder de loep genomen, toegespitst op Delft Kennisstad. Ditmaal is er geen gebruik gemaakt van een kwantitatieve opiniepeiling, maar zijn de resultaten gebaseerd op interviews met enkele betrokkenen uit de Delftse politiek.

Uit de interviews blijkt dat de volksvertegenwoordigende functie van de Gemeenteraad niet uit de verf is gekomen waar het 'Delft Kennisstad'

⁷⁸ Stuurgroep Evaluatie Dualisering Gemeentebestuur, 2004: *Aangelegd om in vrijheid samen te werken*.

betreft. De economische strategie heeft nooit echt geleefd bij de Delftse burger, ook al heeft zij belangrijke gevolgen voor het economische klimaat in de gemeente en dus voor de inwoners. Juist omdat de Delftenaar niet warmloopt voor Delft Kennisstad, moeten Raadsleden de straat op, de discussie aangaan met de burger en het belang van de stadsstrategie voor de burger verduidelijken. Dit is echter nooit op effectieve wijze gebeurd. Er zijn in het verleden wel verschillende debatten of bijeenkomsten over Delft Kennisstad geweest⁷⁹, maar die hebben er niet toe geleid dat de burger echt betrokken is geraakt bij de beleidsvoorbereiding en besluitvorming over dit thema.

“Raadsleden moeten eens wat vaker de stad in gaan en langsgaan bij kennisbedrijven. Zo versterk je de volksvertegenwoordigende rol.”

(M. Oosten, oud-wethouder Delft Kennisstad)

Bij de programmabegrotingen voor de jaren 2004 en 2005 konden burgers en maatschappelijke instellingen hun wensen kenbaar maken tijdens vergaderingen van de commissie Extern. Deze wensen zouden moeten resulteren in adviezen van de Raad aan het College om vervolgens meegenomen te worden bij de voorbereiding van deze begroting. Hoewel dit binnen bepaalde beleidsonderwerpen ook daadwerkelijk plaatsvond, is dit wat Delft Kennisstad betreft niet of nauwelijks gebeurd. Dit kan de Raad echter niet alleen worden verweten, omdat de burger – ondanks veel gemeentelijke reclame om burgers deel te laten nemen – ook niet heel erg actief was in dit proces.

⁷⁹ Zo is er bijvoorbeeld in 2000 een serie debatten gehouden in de TU Delft.

Box 6.3 Delft Kennisstad leeft niet in de Raad

Uit de Handelingen en de interviews komt naar voren dat Delft Kennisstad nooit echt geleefd heeft bij de Raadsleden. Hoewel de Raad de strategienota van 1995, waarin gekozen werd Delft te profileren als een kennisstad, als haar eigen beleid zag, is de interesse voor deze economische strategie naderhand sterk afgenomen. Veel Raadsleden voelen zich niet verbonden met Delft Kennisstad, waarover dan ook nauwelijks wordt gedebatteerd binnen de Gemeenteraad.

“Voor veel Raadsleden is Delft Kennisstad een ver-van-mijn-bed show”
(N. van Doeveren, fractievoorzitter CDA)

Een reden hiervoor is dat fracties prioriteiten moeten stellen. Omdat Delft Kennisstad niet echt leeft bij de burger, is de animo voor dit beleidsonderwerp bij politici ook niet erg groot. In de praktijk wordt de politieke agenda sterk bepaald door de waan van de dag en zijn Raadsleden geneigd minder belang te hechten aan een abstract onderwerp als Delft Kennisstad.

Een tweede reden waarom de stadsstrategie geen hot issue is voor de Raadsleden, is de eenstemmigheid tussen Raad en College. Er bestaat in principe weinig controverse over Delft Kennisstad. Als gevolg hiervan zijn de discussies tussen Raad en College over dit onderwerp lauw.

Een derde reden sluit hierop aan. Veel Raadsleden voelen zich gebonden aan wat de Raad en het College overeengekomen zijn in het Collegeprogramma. Een gedetailleerd Collegeprogramma is een probleem voor goed duaal functioneren, omdat er zo geen duidelijke scheiding van verantwoordelijkheden ontstaat tussen de Raad en het College. Collegefracties houden zichzelf en elkaar strak aan het programma, met als gevolg dat zij niet actief kaderstellend zijn op straffe van 'contractbreuk'. Kaderstellingsinitiatieven door oppositiefracties kunnen door het gesloten collegefront nauwelijks succesvol zijn. Hierdoor kunnen raadsfracties zich inhoudelijk niet goed profileren, waardoor bijvoorbeeld incidenten een onevenredig grote rol gaan spelen.

“Fracties maken zich monddood door zich star te houden aan wat er samen overeengekomen is in het Collegeprogramma”
(R. de Groot, oud-Raadsgriffier)

Kaderstelling door de Raad is ook nooit op een goede manier uit de verf gekomen. Een dualistische Raad moet zelf met voorstellen komen om richting te geven aan het beleid. In de Delftse praktijk is dit echter zelden of nooit gebeurd. Uit de Handelingen van de Gemeenteraad blijkt dat er amper wordt gedebatteerd over Delft Kennisstad en dat kaderstelling nauwelijks voorkomt. De enige momenten waarop er een levendig debat ontstaat over de economische stadsstrategie zijn de vaststelling van de begroting en het bepalen van de actieplannen door de Gemeenteraad.⁸⁰ De Raad zit nauwelijks op de agendavorming en gebruikt het recht van initiatief en het recht van amendement nauwelijks. Het beeld dat naar voren komt uit de

⁸⁰ Gemeente Delft, 1995-2005: *Handelingen Raadsvergadering Delft*.

Handelingen van de Raad wordt bevestigd door de interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gehouden.

Ook de controlerende functie van de Raad vertoont gebreken. De drie W-vragen die van belang zijn binnen een begroting ontbraken lange tijd binnen de Delftse begrotingen. Hoewel er wel aangegeven werd hoeveel geld er besteed mocht worden per project, bleef het vaak onduidelijk wat de gemeente precies wilde bereiken met een bepaald project, zowel in kwantitatieve als in kwalitatieve zin. Vragen als 'hebben we bereikt wat we hebben beoogd, hebben we gedaan wat we zouden doen en heeft het gekost wat we dachten dat het zou kosten?' konden daarom moeilijk beantwoord worden bij de verantwoording van de begroting.

Het kernprobleem van de Delftse begroting blijkt het gebrek aan concrete doelstellingen. In de gemeentelijke begrotingen waren de doelstellingen veel te ruim geformuleerd, waardoor er een mist hing over het beoogde resultaat en de meetbaarheid hiervan onmogelijk werd. Zonder concretisering van de doelstellingen kan de Gemeenteraad het College niet op een juiste manier controleren en ter verantwoording roepen. De doelstellingen van veel Kennisstad-projecten hadden bovendien geen tijdgebonden karakter. Het was niet altijd duidelijk wanneer een doel bereikt moest zijn, waardoor er onduidelijkheid ontstond of de activiteiten die tot het doel moesten leiden op de juiste koers lagen. Ook was het moeilijk voor het College om zich te verantwoorden, wanneer het niet helder was wat men op een bepaald tijdstip bereikt wilde hebben. In het Collegeprogramma 2002-2006 zien we voor de eerste maal enkele concretere doelstellingen waar het College op kan worden afgerekend (zie box 6.4).⁸¹ Ondanks de concretisering van de doelstellingen, blijft het onduidelijk welke middelen zijn gealloceerd om deze doelstellingen te bereiken. Zo blijft het moeilijk om een antwoord te geven op de vraag 'heeft het gekost wat we dachten dat het zou kosten?'

Medio 2003 wordt voor de eerste maal een begroting naar dualistisch model opgesteld, de Programmabegroting 2004-2007. Hoewel de begroting een dualistische stijl heeft, blijven de kernaspecten van een duale begroting achterwege. De drie W-vragen worden niet concreet gesteld en de doelstellingen van het beleid blijven een zeer algemeen karakter houden. De programmabegroting geeft de verschillende activiteiten weer die gepland zijn

⁸¹ Gemeente Delft, 2002: *Collegeprogramma 2002-2006. Voorzetten en doorzetten*.

voor deze periode, maar toont niet wat men precies daarmee wil bereiken.⁸² Concrete doelstellingen ontbreken dus, waardoor controle van het College wederom moeilijk is.

Box 6.4 Doelstellingen Collegeprogramma 2002-2006

- Technopolis: in 2006 minimaal 75.000 m² bruto vloeroppervlak uitgegeven.
- WFIA: in 2006 minimaal 20 bedrijven naar Delft gehaald.
- In 2002 oprichting Breedband Ontwikkelingsmaatschappij, in 2006 25 procent adressen in Delft aangesloten, inclusief alle gemeentelijke gebouwen.
- In 2003 opent Kennissociëteit het Meisjeshuis haar deuren.
- In 2004 volgt weer een evaluatie van de bereikte resultaten van de Stichting Delft Kennisstad.
- In 2002 begint de uitvoering van een gezamenlijk promotieplan van Delft Kennisstad (inclusief TU en TNO).
- In 2006 is er Hoger Technisch Onderwijs in Delft met ten minste 2000 studenten.
- Schieoevers: in 2002 masterplan gereed, in 2006 minimaal 25 procent gerealiseerd.
- Harnaschpolder: in 2002 bedrijfsschap opgericht, in 2006 eerste kavel uitgegeven.
- Station Zuid: in 2003 start nieuwbouw eerste kantoor, in 2006 20.000 m² kantoor gerealiseerd.
- Ikea: in 2006 nieuwbouw afgerond.

Voor de programmabegroting 2005-2008 (en de productenraming) is gekozen voor een nieuwe opzet die in grote mate voldoet aan de vereisten van een dualistische begroting. Een sterke verbetering ligt bij een verdere uitdieping van de drie W-vragen en een inhoudelijke uitwerking van paragrafen. Er wordt in deze begroting onderscheid gemaakt tussen één algemeen hoofddoel dat ondersteund wordt door enkele concrete en minder concrete subdoelen. Zo stelt de gemeente bijvoorbeeld als doel om de werkgelegenheid te laten toenemen met gemiddeld 750 arbeidsplaatsen (concreet), maar moet er ook aandacht worden besteed aan de stimulering van kennisintensieve projecten (algemeen).⁸³ Hierbij geeft de programmabegroting duidelijk aan wat de gemeente gaat doen om haar doelstellingen te bereiken. Hoewel er binnen de begroting ook wordt aangegeven wat het geheel mag kosten, blijft het wel onduidelijk wat er precies besteed mag worden per afzonderlijke activiteit of project.

Uit de interviews blijkt dat het tweede controle-instrument van Raadsleden, de marap, niet op een juiste manier wordt gebruikt. Hoewel de marap bedoeld is om het gevoerde beleid aan te scherpen of bij te stellen, wordt deze in Delft alleen gebruikt om de diensthoofden financieel inzicht in het

⁸² Gemeente Delft, 2003: *Programmabegroting 2004-2007*.

⁸³ Gemeente Delft, 2004: *Programmabegroting 2005-2008*, p. 85-86.

beleid te geven. De marap wordt in Delft niet op strategische wijze toegepast.

De actieve informatieplicht van het College ten opzichte van de Raad werkt goed in Delft. Té goed, want – hoewel Delft Kennisstad niet echt leeft in de Raad – worden Raadsleden overstelpt met informatie. Het gevolg daarvan is dat zij zich overmatig concentreren op kleine aspecten van het beleid. De Raad zou het proces juist meer moeten loslaten en zich meer moeten richten op de hoofdlijnen van het beleid. Raadsleden moeten zich focussen op een paar beleidspunten waar ze daadwerkelijk invloed kunnen hebben op het beleid.

De Rekenkamer van Delft, een ander voornaam controle-instrument van de Raad, is in 2004 ingesteld. Het feit dat dit onderzoek in opdracht van de Delftse Rekenkamer wordt uitgevoerd, is een teken dat Raadsleden zich bewust zijn van hun nieuwe bevoegdheden in het dualistische stelsel. Het recht van onderzoek (enquête), het recht van interpellatie en het mondeling en schriftelijk vragenrecht blijken echter nog minder bekendheid – althans in de praktijk – te genieten.

6.4 Conclusie

Het dualisme is nog lang niet uitgekristalliseerd binnen het gemeentebestuur van Delft. Hoewel de Raad zich bewust is van bepaalde nieuwe instrumenten om het College te controleren en de Delftse begroting steeds meer een dualistische vorm krijgt, weten Raadsleden nog niet op een doeltreffende wijze om te gaan met hun nieuwe instrumenten.

Het doel van het dualisme was de herkenbaarheid van het lokale bestuur voor de burger te vergroten. Wat Delft Kennisstad betreft is de kloof tussen bestuur en burger echter nog lang niet overbrugd. De gewone Delftenaar wordt niet betrokken bij de beleidsvoorbereiding en besluitvorming van Delft Kennisstad. Juist omdat het economische beleid elke Delftse burger aangaat, moeten Raadsleden met beide voeten in de samenleving staan en duidelijk maken wat Delft Kennisstad inhoudt en wat deze economische strategie betekent voor de Delftenaar. Dit is in het verleden in onvoldoende mate gebeurd.

“Het dualisme heeft niet de bestuurlijke en politieke winst gebracht die het in zich heeft.”

(R. de Groot, oud-Raadsgriffier)

Het is overigens niet uitzonderlijk dat het dualisme niet volledig is uitgediept binnen het gemeentelijk bestuur. Delft is namelijk niet de enige gemeente in Nederland waar het dualistische systeem nog geen handen en voeten heeft gekregen. Sterker, er zijn maar weinig gemeenten waar dualisme wel al op een adequate wijze functioneert. Het zal waarschijnlijk nog jaren duren voordat het dualisme helemaal is opgepakt door de Raad en het College. Pas als zij gewend zijn aan hun nieuwe positie, taken en bevoegdheden, zullen Raadsleden hun volksvertegenwoordigende rol effectiever weten uit te oefenen.

Delft Kennisstad

7 Conclusies en aanbevelingen

In de voorgaande hoofdstukken zijn bouwstenen aangedragen voor Gemeenteraad en College om zich een oordeel te vormen over het beleid ten aanzien van Delft Kennisstad. In dit hoofdstuk worden de elementen samengebracht in een aantal conclusies en worden daar aanbevelingen aan verbonden. Deze conclusies en aanbevelingen hebben zowel betrekking op het economische beleid als de bestuurlijke gang van zaken.

7.1 Conclusies ten aanzien van het economische beleid

- De keuze van de Gemeenteraad en het College van B&W van Delft begin jaren '90 om Delft als 'kennisstad' te positioneren getuigde van economisch inzicht, is consistent volgehouden en kan nog steeds als een verstandige keuze worden bestempeld. De uitwerking van het beleid is op onderdelen goed, maar op andere onderdelen minder overtuigend geweest. Positief was dat er de nodige faciliteiten, zoals bedrijfsterreinen en bedrijfsverzamelgebouwen, voor startende ondernemers zijn gecreëerd en dat er veel initiatieven zijn genomen (vooral vanaf 2002) om belangrijke spelers in de kenniseconomie nauwer met elkaar in contact te brengen. Op andere onderdelen echter was het beleid weinig doelgericht. Ook liet de profilering te wensen over. Mede daardoor vallen de feitelijke resultaten in termen van werkgelegenheid en economische groei vooralsnog tegen.
- Lokaal (en regionaal) economisch succes in een kenniseconomie wordt in hoge mate bepaald door de mate waarin een gemeente (of regio) kenniswerkers weet aan te trekken en vast te houden. Het aanbod van woningen, cultuur, onderwijsvoorzieningen, uitgaansgelegenheden, horeca enz. speelt daarbij een belangrijke rol. Door het beleid op deze terreinen sterker af te stemmen op de bevordering van de kenniseconomie, had Delft zijn mogelijkheden sterker kunnen benutten om de 'creatieve klasse' (waaronder de kenniswerkers) naar de stad te lokken en aan de stad te binden.
- Het begrip 'kennisstad' was in de jaren '90 van de vorige eeuw misschien nog onderscheidend, maar is dat nu niet meer. Het Delftse beleid is te kort geschoten in het definiëren van wat de kenniseconomie

in Delft (of de regio) nu precies onderscheidt van andere regio's. De keuze voor clusters weerspiegelde niet altijd de werkelijk sterke punten van de stad en de regio en kwam los van de belangrijkste kennispartners tot stand. Hoewel de term die de Stichting Delft Kennisstad sinds enkele jaren hanteert, 'Delft Center of Technology', een stap in de goede richting is, vraagt ook dit om een heldere definiëring van waarin Delft nu werkelijk bijzonder is.

- De Stichting Delft Kennisstad en andere partners in het Delftse economische beleid hebben (vooral vanaf 2002) veel werk gemaakt van de bevordering van netwerken, waarin partners in de kenniseconomie elkaar kunnen ontmoeten en tot onderlinge samenwerking en afstemming kunnen komen. De opening van het Meisjeshuis in Delft is daar het symbool van. Netwerkvorming en -ondersteuning is één van de belangrijkste instrumenten van economisch beleid in een kenniseconomie. Het gemeentebestuur heeft dat duidelijk onderkend en daar werk van gemaakt.
- De opschaling van het innovatiebeleid van lokaal naar regionaal niveau, zoals die met name vorm krijgt in de deelname van Delft in de Kennisalliantie, is vanuit economisch oogpunt positief te beoordelen. Tegelijkertijd neemt daardoor de lokale beleidsinvloed af. Cruciaal is dat het economische beleid ook in de Kennisalliantie 'bottom up', dus gedreven vanuit de directe belangen van deelnemende bedrijven en kennisinstellingen, tot stand komt.
- De jaren overziend waarin Delft Kennisstad de belangrijkste pijler onder het economische beleid is geweest, valt de zeer grote hoeveelheid projecten op, waarvan de toegevoegde waarde niet altijd even duidelijk is. Het gevolg hiervan is een grote versnippering van aandacht en middelen, die de doelmatigheid niet ten goede komt. Het is onvermijdelijk dat niet elk project even nuttig en succesvol is, maar de versnippering weerspiegelt ook een gebrek aan focus en strategische visie, waaronder het beleid geleden heeft.
- Delft Kennisstad kan nog niet bogen op aantoonbare economische successen in termen van regionale (lokale) economische groei of groei van de lokale werkgelegenheid. Op deze aspecten heeft de Delftse economie zich in de afgelopen tien jaar niet voorspoediger ontwikkeld

dan de economie van vergelijkbare steden. Dit hoeft overigens nog geen diskwalificatie van het beleid te betekenen. Het beleid is traag op gang gekomen en was zeker in de beginperiode zoekend. Pas de laatste jaren begint het beleid een duidelijkere richting en betere invulling te krijgen, waarmee ook de kansen op succes stijgen.

- Een zwak punt is dat geen beleidsmonitoring is toegepast en daardoor nooit overtuigend is aangetoond hoe Delft Kennisstad de lokale economie ten goede komt. Mede daardoor leeft het beleid ook niet onder de bevolking. De Raad en het College hebben zich te weinig ingespannen om onder de bevolking enthousiasme en draagvlak te creëren voor Delft Kennisstad. Een gebrek aan politieke legitimering kan de continuïteit van het beleid in gevaar brengen en verkleint de kans op economisch succes.

7.2 Aanbevelingen voor het economische beleid

- Bevorder de aantrekkelijkheid van de stad voor kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven door een beleid dat zich actief richt op de algehele *quality of place* in plaats van uitsluitend op de bedrijfshuisvesting. Dit beleid begint met een onderzoek naar wat kenniswerkers naar Delft lokt en hen aan de stad bindt.
- Breng in beeld wat precies de kracht is van de gemeente Delft (en haar regio) en monitor de ontwikkelingen op dat gebied. Daardoor ontstaat meer duidelijkheid over de punten waarop het lokale beleid 'waarde' kan toevoegen en kan bovendien snel worden ingespeeld op signalen die de verkeerde kant op wijzen.
- Zet het beleid ten aanzien van netwerkvorming tussen onderwijs, onderzoek, ondernemingen en overheid door, maar besef en communiceer ook dat resultaten daarvan niet onmiddellijk meetbaar en direct zichtbaar zijn. Een goede toets om de toegevoegde waarde van dit beleid te beoordelen is de bereidheid van netwerkpartners om er aan mee te betalen. Blijkt die bereidheid – na een zekere aanloopperiode – te ontbreken, stop dan met het beleid.

- De gemeente moet zo min mogelijk zelf projecten ‘verzinnen’. Het risico is dat de overige kennispartners uiteindelijk weinig behoefte aan een bepaald project blijken te hebben. Dergelijke projecten kunnen vervolgens het welslagen van het totale concept onder druk zetten. Adequate invulling van de rol van de gemeente is goed luisteren naar de behoeften van andere partijen en daar slagvaardig en creatief op inspelen. Dit geldt vooral voor het opheffen van bestuurlijke knelpunten, zoals het openen van deuren bij provincie en Rijk. De gemeentelijke rol is dus eerder faciliterend dan initiërend.
- Het aantal startende ondernemingen wordt in Delft als één van de belangrijkste successen van Delft Kennisstad beschouwd, terwijl uit onderzoek blijkt dat het aantal starters achterblijft bij het landelijke gemiddelde en bij het aantal starters in steden die met Delft vergelijkbaar zijn. Laat onderzoeken wat hiervan de oorzaken zijn.
- De goede contacten die de laatste jaren met de TU Delft, TNO en andere kennispartners tot stand zijn gekomen, zijn waardevol. Korte lijnen en slagvaardig reageren zijn belangrijk voor een goed ondernemingsklimaat in de stad.
- Versterk het draagvlak van Delft Kennisstad onder de bevolking door de burger nauwer bij de beleidsvorming te betrekken. Dat begint met duidelijk te maken hoe de economische effecten naar de hele Delftse economie doorsijpelen in termen van inkomen en werkgelegenheid. Treed vervolgens met de bevolking in debat om te horen wat de wensen (en grieven) zijn. Daarbij dient duidelijk te worden uitgelegd welke politieke keuzen in het kader van Delft Kennisstad worden gemaakt en waarom.
- Verbeter de promotie van Delft Kennisstad door helder te definiëren welke boodschap aan welke doelgroep moet worden gecommuniceerd.

7.3 Conclusies ten aanzien van het bestuurlijke proces

- Het beleid Delft Kennisstad is in de loop der jaren nooit voldoende geconcretiseerd in termen van doelstellingen, middelen en resultaten. Dit heeft bijgedragen tot een gebrek aan focus en legitimiteit. Pas in de

begroting van 2005 zijn er voor het eerst heldere doelstellingen geformuleerd en wordt een relatie gelegd tussen doelen, middelen en resultaten.

- Het dualisme in het openbaar bestuur heeft in Delft – net als overigens in veel andere gemeenten – nog geen vaste voet aan de grond gekregen, zeker niet als het gaat om Delft Kennisstad. De Raad is onvoldoende in staat gebleken zich een adequate positie voorin het proces te verwerven. Dientengevolge heeft hij weinig richting gegeven aan het beleid en zich steeds betrekkelijk volgzzaam geschaard achter de voorstellen van het College. Voor zover er bemoeienis was met het beleid had deze vooral betrekking op uitvoeringsdetails in plaats van kaderstelling en controle op hoofdlijnen.
- Tot nu toe heeft de Raad met betrekking tot Delft Kennisstad weinig gebruik gemaakt van de (deels nieuwe) instrumenten waarover hij sinds de invoering van het dualisme kan beschikken, zoals het recht om zich regelmatig door middel van heldere managementrapportages te laten informeren, wethouders uit te nodigen voor toelichting op het beleid, het recht op ambtelijke ondersteuning en het indienen van amendementen. Delft Kennisstad is eigenlijk vrijwel altijd als ‘hamerstuk’ afgedaan, ondanks het evidente belang ervan voor de welvaart van de inwoners van Delft.
- Er is onvoldoende gebruik gemaakt van inbreng vanuit de bevolking. Andersom heeft ook nauwelijks terugkoppeling naar de bevolking plaatsgevonden met betrekking tot gemaakte keuzen en behaalde resultaten. Hier ligt een verantwoordelijkheid voor de Gemeenteraad, die in de praktijk vooral door de respectieve fracties moet worden waargemaakt.
- Mede door de passieve opstelling van de Raad hangt het succes van Delft Kennisstad te veel af van toeval en persoonlijke bevoegenheid van verantwoordelijke wethouders of ambtelijke projectmanagers. Dat houdt risico's in qua koers, consistentie en continuïteit.

7.4 Aanbevelingen voor het Delftse bestuur

- In het dualistische bestel is de Gemeenteraad opdrachtgever van beleid en is het College uitvoerder. De Raad kan die rol ook ten aanzien van Delft Kennisstad opeisen, door duidelijker aan te geven wat hij wil en het College op te dragen daarvoor met voorstellen te komen.
- De Raad moet het College vragen met duidelijke opstellingen van doelen, middelen en resultaten te komen, zoals in de programmabegroting van 2005. In de loop van het jaar kan de voortgang van het beleid op hoofdpunten worden beoordeeld aan de hand van tussentijdse managementrapportages. De Raad moet zich concentreren op de hoofdlijnen van het beleid en prestatieafspraken maken met het College in plaats van zich intensief bezig te houden met uitvoeringskwesties.
- De Raad moet zijn informatiebehoefte duidelijk formuleren en vervolgens met het College heldere afspraken maken over de informatievoorziening. Raad en College dienen elkaar daar ook aan te houden. De Raad kan zijn controlerende rol richting College pro-actief invullen door de verantwoordelijke wethouder niet alleen in commissievergaderingen uit te nodigen om nieuwe beleidsvoorstellen te verdedigen, maar deze ook regelmatig uit te nodigen om toelichting te geven op beleidsvoortgang en resultaten. De Raad moet dan wel duidelijker prioriteiten stellen in het voortraject, al is het maar omdat anders de door een meerderheid gedragen criteria om voortgang en resultaten te beoordelen ontbreken.
- De Raad kan intensiever gebruik maken van het recht op ambtelijke ondersteuning, zich laten bijpraten door de Raadsgriffier, rapportages vragen van de Rekenkamer enz. om zich in zijn kaderstellende en controlerende taken te laten bijstaan.
- De tijdwinst die daarmee wordt geboekt, moet worden geïnvesteerd in intensivering van het contact met de bevolking. Delft Kennisstad is geen bestuurlijk dossier, maar een beleid dat uitermate relevant is voor de Delftse bevolking. Het beleid vereist belangrijke politieke keuzen waarvoor legitimatie dient te worden verkregen bij de kiezer. Raadsleden moeten zelf 'de straat op gaan' om die te krijgen.

- De promotie van het beleid, zowel intern als extern, kan veel krachtiger. De burgemeester en verantwoordelijke wethouders dienen het beleid uit te dragen waar dat maar mogelijk is. Dit is ook intern van belang om alle neuzen dezelfde kant op te krijgen en het beleid aan effectiviteit te laten winnen.

Delft Kennisstad

Literatuurlijst

Algemene Rekenkamer, 2003: *Naar een volwaardige VBTB-begroting Groeiparaagraaf 2002-2003*, Sdu Uitgevers, Den Haag

Atzema, O.A.L.C. en F.G. van Oort, 2004: 'On the conceptualization of agglomeration economics: the case of new firm formation in the Dutch ICT-sector', in: *The Annals of Regional Science*, vol. 38, p. 263-290

Blakely, E.J. en T.K. Bradshaw, 2002: *Planning Local Economic Development. Theory and Practice*, Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi

Boarnet, M., 1994: 'The monocentric model and employment location', in: *Journal of Urban Economics*, vol. 36, p. 79-97

Boschma, R.A., K. Frenken en J.G. Lambooy, 2002: *Evolutionaire economie. Een inleiding*, Coutinho, Bussum

Bruinsma, F. e.a., 2002: 'Wonen en werken: wringen binnen rode contouren', in: *ESB*, jg. 87, no. 4361, p. 384-387

Bureau Louter, 2004: *De economie van Delft: op weg naar 2015. Deelrapport 3 'Delft maakt zijn toekomst'*, Bureau Louter, Delft

EIM, 2004: *Economische prestaties van technostarters in de provincie Zuid-Holland*, EIM, Zoetermeer

EIM, 2004: *Sociaal-economische verkenning Noord-Brabant 2005*, EIM, Zoetermeer

Florida, R., 2002: *The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*, BasicBooks, New York

Gemeente Delft, 1995: *Aanbiedingsbrief actieplan 1996*

Gemeente Delft, 1995: *Delft Kennisstad. Werk centraal*

Gemeente Delft, 1995-2005: *Handelingen Raadsvergadering*

Gemeente Delft, 1998: *Collegeprogramma 1998-2000*

Gemeente Delft, 1998: *Meerjarenbegroting 1998-2001*

Gemeente Delft, 1999: *51 Delft Kennisstad verhalen*

Gemeente Delft, 2001: *Evaluatie Delft Kennisstad*

Gemeente Delft, 2002: *Collegeprogramma 2002-2006. Voorzetten en doorzetten*

Gemeente Delft, 2002: *Zomernota 2002-2005*

Gemeente Delft, 2003: *Programmabegroting 2004-2007*

Gemeente Delft, 2004: *Delftse economie in Beeld 2003*

Gemeente Delft, 2004: *Evaluatie economische structuurversterking. Van Delft Kennisstad naar Technopolis*

Gemeente Delft, 2004: *Programmabegroting 2005-2008*

Gemeente Delft, 2005: *Nota technostartbeleid*

Gemeente Delft, 2005: *Statistisch jaarboek 2004*

Glaeser, E.L., J. Kolko en A. Saiz, 2000: *Consumer city*, NBER Working Papers no. 7790

Glaeser, E.L. en A. Saiz, 2003: *The rise of the skilled city*, NBER Working Papers no. 10191

Imbroscio, D., 1997: *Reconstructing city politics. Alternative economic development and Urban regimes*, Sage, Londen

Jacobs, D., 2003: 'De treurnis van Nederland Kennisland', in: *ESB*, jg. 88, p. 573-574

Jacobs, J., 1969: *The economy of cities*, Vintage, New York

Kamer van Koophandel Haaglanden, 2004: *De kracht van Delft. Economische thermometer Delft 2003*

Kennisalliantie Zuid-Holland, 2003: *Werkplan Kennisalliantie Zuid-Holland 2004*

Kim, S., 2002: *The reconstruction of the American urban landscape in the twentieth century*, NBER Working Papers no. 8857

Kloosterman, R.C., 2004: 'Recent employment trends in the cultural industries in Amsterdam, Rotterdam, The Hague and Utrecht. A first exploration', in: *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, vol. 95, no. 2, p. 243-252

Kotkin, J., 2001: *The new geography: how the digital revolution is reshaping the American landscape*

Marlet, G.A. en C.M.C.M. van Woerkens, 2004: *Skills and creativity in a cross-section of Dutch cities*, Discussion Paper Series 04-29, Utrecht School of Economics, Universiteit Utrecht, Utrecht

Marlet, G.A. en C.M.C.M. van Woerkens, 2005: *Atlas voor gemeenten*, Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht

Nelson, R.R., 1993: *National innovation systems. A comparative analysis*, Oxford University Press, New York

NYFER, 2003: *Wonen aan de Zaan*, NYFER, Breukelen

Porter, M., 2001: *Innovation Lecture 2001. Innovation: work in progress*, Ministerie van Economische Zaken, Den Haag

Raspe, O., F. van Oort en P. de Bruijn, 2005: *Kennis op de kaart. Ruimtelijke patronen in de kenniseconomie*, Ruimtelijk Planbureau, Rotterdam

Sorber, M., 2001: Volgt werkgelegenheid de bevolking? Een ruimtelijk-economische causaliteitsstudie', in: F. Boekema en E. Kuijpers, red., 2001: *Stedelijke netwerken; theoretische en empirische reflecties. Nieuwe ideeën in Nederlands ruimtelijk onderzoek*, Shaker, Maastricht

Stuurgroep Evaluatie Dualisering Gemeentebestuur, 2004: *Aangelegd om in vrijheid samen te werken. Dualisering: bijsturing geboden*, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag

TU Delft, 2004: *Wegen naar innovatie. Instellingsplan 2005-2008*

TU Delft, 2005: *Statistische Informatie TU Delft*

Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2002: *Handreiking bestuursbevoegdheden in een dualistisch stelsel*

Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2002: *Handreiking de lokale rekenkamer en rekenkamerfunctie*

Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2003: *Handreiking recht van onderzoek in de gemeentelijke praktijk*

Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2004: *Handreiking burgerinitiatief. Geactualiseerde handreiking met voorbeelden uit de praktijk*, VNG Uitgeverij, Den Haag

Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2004: *Handreiking kaderstelling*, VNG Uitgeverij, Den Haag

Lijst van geïnterviewde personen

- M. Bloemendaal, oud-burgemeester van de gemeente Leidschendam en voorzitter van de Rekenkamer van Delft
- W. Bot, fractievoorzitter Groen Links
- S. Coenen, vakteam communicatie van de gemeente Delft
- N. van Doeveren, fractievoorzitter CDA
- F. van Duijvendijk, vakteamhoofd cultuur, kennis en economie van de gemeente Delft
- W. Eijkelenburg, senior beleidsadviseur Economische Zaken van de gemeente Delft
- R. de Groot, oud-raadsgriffier (2002-2004) en interim manager Delft Interim Management van de gemeente Delft
- M. Heimens Visser, directeur Kennisalliantie Zuid-Holland
- W. de Jager, oud-projectmanager van Projectbureau Delft Kennisstad
- H. Krul, secretaris van het College van Bestuur van de TU Delft
- C. van Laren, projectmanager gemeente Delft, Kennisalliantie Zuid-Holland en Stichting Delft Kennisstad
- H. van Luijk, voorzitter van het College van Bestuur van de TU Delft
- C. Mooiweer, wethouder Delft Kennisstad
- H. van Oorschot, oud-burgemeester van Delft (1997-2003)
- M. Oosten, oud-wethouder Delft Kennisstad (1998-2004) en Business Manager van de faculteit Luchtvaart- en Ruimtevaarttechniek aan de TU Delft
- B. Ronteltap, voorzitter Stichting Delft Kennisstad en oprichter Kennisalliantie Zuid-Holland
- B. Taebi, fractievoorzitter SP
- W. van der Wal, oud-voorzitter Stichting Delft Kennisstad
- R. van Wijngaarde, regiomanager Delft van de Kamer van Koophandel Haaglanden
- K. Zelisse, oud-voorzitter van Technet en directeur Delft Measurement Systems

Delft Kennisstad

Bijlage 1 Belangrijkste bedrijven en instellingen in Delft

Hoofdactiviteit	Bedrijfsgrootte in werkzame personen*
Kennisintensieve productie	
DSM Gist Services BV	1000 of meer
Enraf BV	200-499
Pirelli Cables and Systems NV	200-499
Kennisintensieve dienstverlening	
TU Delft	1000 of meer
TNO	1000 of meer
Exact Automatisering BV	500-749
Getronics Infrastructure Solutions BV	200-499
WL Delft Hydraulics	200-499
Operator groep Delft VOF	200-499
Nederlands Normalisatie-instituut	200-499
The Vision Web BV	200-499
GeoDelft	200-499
Allseas Engineering BV	200-499
Nederlands Meetinstituut	200-499
Overige	
Reinier de Graaf Groep	1000 of meer
Gemeente Delft	1000 of meer
Zorginstellingen Pieter van Foreest	1000 of meer
GGZ Delfland	500-749
STG Maatzorg	500-749
Inter Ikea systems BV	500-749
Randstad uitzendbureau BV	500-749
CombiWerk Industrieel (WSW-verband)	500-749
Makro Cash & Carry Nederland BV	200-499
Adviesdienst Geo-informatie en ICT	200-499
RWS Meetkundige Dienst	200-499
SITA	200-499
Octopus BV Kinderopvang Delft	200-499
Laurentius Stichting voor katholiek primair onderwijs	200-499
RWS Dienst Weg- en Waterbouwkunde	200-499
Sint Stanislascollege	200-499
Albert Heijn BV	200-499
Openbaar (speciaal) Basisonderwijs	200-499
DF Nederland BV	200-499
Brouwer Rotatie BV	200-499
Regiopolitie Haaglanden	200-499
Hoogheemraadschap van Delfland	200-499
Mondriaan College	200-499

Bron: Gemeente Delft, 2005: Statistisch Jaarboek 2004

* Werkzame personen die meer dan 12 uur per week

Bijlage 2 Projecten en middelen 2000-2003

Project	Uitgaven 2000 (X)	Uitgaven 2001 (X)	Uitgaven 2002 (X)	Uitgaven 2003 (X)
Monumenten DK	0	0	0	0
Computers openbaar onderwijs DK	4.094	16.324	0	0
ICT in het onderwijs DK	0	30.907	21.369	38.481
ICT projecten bibliotheek DK	34.034	0	0	0
Salariskosten projectleiding DK				0
ID2	38.128	47.231	21.369	38.481
Netwerken ICICT DK	11.330	2.985	19.981	0
Bijdrage landelijke starterssite DK	0	0	0	0
Project technostart DK	0	34	175	0
Project Gigaport DK	0	2.364	15.032	17.677
Haalbaarheid Sensor Center DK	6.665	6.750	24.823	12.500
Project e-commerce DK	0	0	0	0
Breedband Corporaties				2.667
ICT Kring Delft				2.000
Salariskosten projectleiding DK	0	0	29.496	0
ICT	17.995	12.132	89.507	34.843
Uitbouw relatie netwerk DK	13.582	561	500	0
ICT-toep. Water & Bodem DK	0	0	0	0
Delft Delta DK	1.310	0	0	0
Excursie World Water Forum DK	0	0	0	0
Salariskosten projectleiding DK				0
Water en Bodem	14.892	561	500	0
Opening stadshal DK	159	7.034	0	0
Ontwerp - prijsvraag DK	0	0	0	0
Ontw. zomeruniversiteit DK	25.412	14.019	0	0
Delftse Druppel DK	0	0	0	13.000
Init. erkenning expertisefunctie DK	2.490	9.725	2.269	0
Kunstestafette DK	0	0	0	0
Tentoonstelling Flex DK	5.332	0	0	0
Salariskosten projectleiding DK				0
Ontwerpen en Architectuur	33.392	30.778	2.269	13.000
Conferentie sensoren DK	0	0	0	0
Ontwikkeling netwerk DK	1.649	2.700	399	0
Haalbaarheid proefproject DK	0	0	20	0
Salariskosten projectleiding DK				0
Innovatieve Vervoerssystemen	1.649	2.700	419	0

Reserve Delft Kennisstad	1.917	0	0	46.386
St. Delft Kennisstad/kennistr. DK	31.992	0	40.128	0
Project force/konver DK	0	0	0	0
Project nieuwe bedrijvigheid Dk	0	6.050	6.050	0
Sponsoring, promotie, publiciteit	8.678	7.953	2.237	16.692
Monitoring / nul-meting DK	0	0	0	0
Toptoets DK	2.269	1.134	0	0
Technologiedag DK	21.476	13.020	10.748	2.269
Kennisnetwerk Haagl.-Leiden DK	0	15.882	0	0
Delftse adviesdagen DK	2.399	0	0	0
Werving studenten DK	0	0	0	0
Improvisatie DK	9.448	13.435	10.983	0
Intern draagvlak DK	145	0	0	0
Vraagbaak TUD DK	0	0	0	0
Stadspromotie 2000 DK	29.885	0	0	0
Transp. en voorz. kerstboom Markt		410	4.994	0
Kennistelefoon				6.280
Kennisalliantie				25.000
Technopolicy				30.000
Starterscentrum Technopolis				0
Kennissocieteit (lidmaatschap)				0
Subsidie SDK				35.000
Nieuwe bedrijvigheid				25.303
Diverse projecten en netwerken	108.210	57.886	75.142	186.930
Totaal uitgaven	214.267	151.288	189.205	273.254

Vervolg Bijlage 2 Projecten en middelen 2004

Project	Budget 2004 (X)	Uitgaven 2004 (X)
Breedband Pilots	32.323	15.684
Haalbaarheid SCCD	7.500	0
Breedband Corporaties	17.333	1.301
ICT Kring Delft	8.000	3.936
ICT	65.156	20.921
Waterstad 2000	18.000	0
Water en Bodem	18.000	0
Opening Stadshal	15.000	11.607
Programmering Bacinol	30.000	0
Productontwikkelingscentrum	25.000	0
Delftse Druppel	2.000	2.000
Ontwerpen en Architectuur	72.000	13.607
Regiolab	4.000	0
Innovatieve Vervoerssystemen	4.000	0
Salariskosten projectleiding DK	35.000	0
Sponsoring, promotie&publiciteit	20.000	367
Monitoring / nul-meting	9.000	985
Kennisnetwerk Haaglanden-Leiden	3.000	31.800
Kennisalliantie	171.428	146.633
Technopolicy Conference	15.000	11.850
Kennissocieteit (lidmaatschap)	50.000	0
Subsidie SDK	35.000	35.000
Nieuwe bedrijvigheid	37.500	12.500
Diverse projecten en netwerken	375.928	239.135
Totaal uitgaven	535.084	273.662